

Irodalmi Jelen

XXII. évfolyam, 252. szám

2022. OKTÓBER

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szőcs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **BELLONY LÁSZLÓ (1871–1913)** festménye:

A tizenhárom aradi vértanu

Böszörményi Zoltán

A lélek varázshotja

Nádas Péter 80. születésnapjára

*Két lélegzetvétel szünetében
feltartóztat a csend,
az idő tükrében arcok,
testek remegése.*

A visszapillantáshoz bátorság kell.

*A látásban is hús van,
csontok ölelkezése,
a kátyúba ragadt mondatok kerekai,
mint megakadt mozgólépcső.
A gondolat indítógombja pirosan villog.*

A látszatnak nincsenek rémtettei.

*A Margit-szigeti parkban az élettelen test
kitárulkozik a nyomozó előtt,
a ráhagyatkozás dilemmája,
a bizonytalanság széttárt szégyenérzete
színes kínai legyező.
Drámai a belső energiát kimerítő ereje.
Villan, mint a pillanat pihéje,
ha felkapja a szél,
és új,
ismeretlen sorsba sodorja.*

*Erotikusan zsarnoki a nyomozó,
afféle látnok, kinek a test színház,
véget nem érő monológ a feltámadás esélyéről,
az egymásba gabalyodott életek nászutazása,
ünnep is,
öröm is,
tragédia,
felkavaró félelem a szó magányáról,
a puhaság szépsége a zöld bársonynadrágon.*

*A reflex grimaszai kiviláglanak
a szívet csapkodó ágak közül,
ráolvadnak az eső-fényezte levelekre,
a családi történetek egzotikumára,
arra a napégette dombra,
ahol a lélek is leburnul,
újraéled egy felocsúdó döbbenetben.*

*A várakozás az érzelmes részvét hideg lehelete.
Hűvös habozás a feloldásban.
A ritmus önmutogatása.
Építőköve a történetnek.
Ajándék.
Játék.
Alamuszi szándék díszíti partjait.
Nincs hova elbújni előle.*

Súlyos teher.

Megtisztul az ellenszegülés benne.

Tudatosság.

Taps.

Öröm.

Talán boldogság.

Ennyi.

Ennyi?

A nyomozó némán nevet.

Lényében nyers erő.

Feloldozás.

A hűvös mosoly ingája.

A tisztaság fénysugara.

Abrakadabrája.

A lélek varázshotja.

Becsy Zsombor

Balerina

A színházban majdnem tökéletes volt a csönd a nyugodt, kora esti órákban. Csak néhány lámpa erőltette meg magát, hogy a félhomályban némi halovány fénnel megvilágítsa a színpadot, melyen töretlenül gyakorolt Váli Jelena, a balerina.

Behunyt szemmel táncolt. Könnyed lépteit alatt az öreg, itt-ott megkopott deszkák sem nyikorogtak. Karcsú testén a fehér ruha még a főntről érkező gyöngé fényben is tündökölt. Jó ideje táncolt már, mégsem volt elégedett a mozdulataival. Pár nap maradt a bemutatóig, és ő a legjobb akart lenni.

Azon az estén üres volt a nézőtér. Vagyis csak majdnem. A leghátsó sorok egyikéből némán csodálta őt Ecei Tamás. Ismerték egymást, a fiú rajongott érte, de nem merte bevallani neki, félt az elutasítástól.

Régóta próbálta megtenni az első lépéseket, gyűjtötte hozzá a bátorságot, és most úgy érezte, eljött a megfelelő pillanat. Azt előre eltervezte, hogy a próba végén fölmegy a színpadra. Hozott magával egy szál rózsát, amit majd átnyújt a lánynak, de arról fogalma sem volt, hogy utána hogyan tovább.

„Átadom a virágot, és felkérem egy táncra” – tördelte az ujjait, de ezt az ötletet gyorsan elvetette. Egyrészt nem volt nagy táncmester, sőt egyáltalán nem tudott táncolni, így igencsak kellemetlen helyzetbe került volna. Másrészt a kimerítő gyakorlás után Jelena valószínűleg nem is vágyott volna további táncra.

„Vagy átadom a virágot, és meghívom egy kávézóba” – simította az állát, de eszébe jutott, hogy Jelena nincs oda a kávéért.

Az, hogy ketten beülnek majd valahová, remek ötletnek tűnt, csak hová? Tamás megint a balerínára nézett. Elbűvölőnek látta. A máskor hosszú, gyakran szemébe lógó haját most szoros kontyba fogta, tisztán lehetett látni ragyogó arcát.

Tucatnyi hely közül a cukrászda tűnt a legjobbnak. Ismert is egy kiváló cukrászdát a sétálóutcán, ahol mindkettőjük kedvencét árulták.

„Legyen a cukrászda!” – döntötte el. Jelena még javában próbált.

„És ha kinevet, vagy egyszerűen csak nem ér rá?” – bámulta a színpadot. Egy isteni jelre várt, vagy valami másra, ami megmondta volna, mitévő legyen. Ránézett a rózsájára. A száron apró foltok jelezték a tüskék helyét, melyeket Tamás gondosan letördelt, nehogy megsértsék a balerina finom kezét. A kehellyé formálódó, egymást ölelő, vörös szirmok puha felületét simogatta, s véletlenül letépte az egyiket. Elengedte a szirmot, az a földre hullott. Eszébe jutott az a százszor olvasott-látott-hallott közheles szokás (inkább babona).

„Szeret. Nem szeret...” – kezdte el egymás után tépkedni a rózsaszirmait.

Párszor föltekintett a balerinára. Ámúlt kecses táncmozdulatain, és nem vette észre azokat az apró, elhanyagolható hibákat, amelyek miatt Jelena még mindig elégedetlen volt. Nem úgy tűnt, hogy egyhamar befejezné a próbát, de Tamást ez nem érdekelte.

„...Nem szeret. Szeret...” – tépdesett lassan.

És ha Jelena mégis eljönne a cukrászdába, a sétálóutcaiba, ahol mindkettőjük kedvence kapható? Mi van, ha valamit elront, ami miatt a lány többé nem áll szóba vele? Ha még most elmenne innen, minden maradna a régiben, nem változna semmi, nem lenne se jobb, se rosszabb a helyzet. Már majdnem fölállt, mikor látta, hogy csak három szirm maradt.

„...Szeret. Nem szeret. Szeret” – suttogta boldogan az utolsó szót.

Szeret. Ez volt az az isteni jel, amit olyan nagyon várt. Elengedte az utolsó vörös szirmot. Ott heverték mind egy parányi kupacban. Gyorsabban vert a szíve, előtte állt az út. Úgy döntött, nem várja meg, hogy Jelena befejezze a próbát, most azonnal odamegy hozzá. Fölkelt, és elindult a színpad felé. A székek között araszolva fölemelte a virágot, és akkor megtorpant. Köddé

vált a nézőtér, eltűntek a páholyok, elhomályosodott a színpad Jelenával együtt. Csak a foltos szárat markolta, a végén a csupasz csészelevelek meredeztek.

„Nincs is virág” – döbbsent rá, mintha egy álomból riadt volna fel, vagy mintha egy filmet nézne, s a hirtelen kameramozgás ébresztené rá a valóságra – vagy éppen annak hiányára.

Akkor sarkon fordult, leejtette a rózsaszárat a szirmok közé, és kiment a színházból. Csöndben, nehogy megzavarja a balerinát.

EDGAR DEGAS (1834–1917) *festménye*

Muszkla Sándor

Fényhozó

*Mint akit álmában holtak ölelnek,
felkel a nap, és nem leli helyét.
Magában járja az erdőt, s az árnyak
nyelvén kiáltoz.*

*Odatapasztja fülét a földhöz,
üzenetüket el ne szalassza.
Ugye még egyszer átölelhetlek,
segíts.*

*Most a legsűrűbb, sötétebb az éjjel,
nincs más csillag, mely utat mutasson.
Itt várok rátok az elhagyott kertben.
Induljatok hát láthatatlanok.*

Ellenünk

*Ki küldte ránk a hajnalt?
A folyón átúszó lovak nyakába
ki tűzte a napot?*

*Jöjj vissza, várunk,
fekete angyal.*

*Tárd szét fölöttünk
békitő szárnyadat.*

*Hadd kortyolhassunk az élet vizéből,
míg gonosz urunk elenged,
hogy téged szolgáljunk.*

Gáspár Ferenc

Akkor

Nincs benned ambíció, mondta a nő a fiúnak a szűk öltözői folyosón, amiből csak egy volt, be kellett osztani. Hol a nők vetkőztek, hol meg ők, a fiúk, ketten. Ezért aztán elkerülhetetlen volt, hogy nagy néha, bármennyire is illedelmesek és udvariasak voltak egymással, mégiscsak megpillantsák valamelyikük félig lemeztelenített testét, és a nő, mivel tudta, hogy hibátlan alakkal büszkélkedhet, nem is próbálta kerülni ezeket az alkalmakat.

A fiú hol lesütötte a szemét, hol nem, sejtette, hogy nem neki szól a vetkőzés, nem miatta tárulnak fel a vénuszi idomok.

De ez a szó azért rosszul esett. Főleg, mert a pénz miatt történt, mert a nő szerint egy férfinak az elsőrendű feladata, hogy pénzt keressen, és ehhez „meg kell csinálnia önmagát”, a nő az ambíción kívül ezt az unos-untalan hallott, közhelyes mondatot használta. A fiú amúgy ritkán beszélt a nővel, a nő új volt itt, az üzletben, és számítható volt, hogy nem is marad soká, nem érdekelték a könyvek, elfoglalta a saját szépsége. Ezúttal valahová elküldték kettőjüket együtt, napközben nem voltak bent a boltban, beszélgetni kezdtek, és ez lett a vége. A nő nem nézett rá a fiúra, mikor ezt a mondatot mondta, magas sarkú cipőjét illesztgette éppen, a másik lábán egyensúlyozott. Rövidre vágott haja mögött engedte látni barnára sült nyakát.

A fiú elfordult. Nem volt jó napja, mert még délelőtt, mielőtt a nővel együtt utaztak volna a buszon, szóval délelőtt a kiszállításnál segített a sofőrnek. A gépkocsivezető agresszíven vette a kanyarokat, dúlt-fúlt, anyázott mindenkit az utakon. A fiú nem értette, miért, de mielőtt még ebédelni mentek volna, a sofőr kinyögte, hogy a fiúnak nem jár a jattból, amit ketten kaptak az előző nap az üzemi terjesztőktől. Mert neki – mármint a fiúnak –, az a kötelessége, hogy segítsen a gépkocsivezetőnek a könyvek kiszállításában, vagyis ez a dolga, ezért neki nem jár a borralalóból.

A fiú nem értette a dolgot, mert a súlyos könyvcsomagokat legtöbbször ketten cipelték fel az emeleti irodákba, és a sofőr maga ajánlotta fel a felét annak a néhány forintnak, amit borraló gyanánt kaptak.

Igazán nem volt sok pénz, vélte a fiú, talán tizenkét forint lehetett összesen, annak a fele hat, nem sok mindent kapni érte. Tizenöt deka főtt kolbász. Azért az nem rossz. Mellé a két kenyér hatvan fillér, a mustárért nem mindig számolnak, ha igen, legfeljebb filléreket. Még a hozzávaló kisüveg kóla a legdrágább: három forint.

Mindenesetre ez sem esett jól, bár magában nevetett az egészen. Hogy valaki ennyire odavan a pénzért.

Mindig csak az a pénz, gondolta, meg hogy ő elég keveset keres, de különösebben ez soha nem zavarta. Ezért is szólt be neki a nő, mert délután, már a buszon megkérdezte, mit szeretne elérni az életben, és ő azt felelte, hogy voltaképpen semmit, az egyetemen kívül. Hogy egyetemen szeretne járni.

És nagy ház, meg autó? Vezetni nem szeretné?

Soha nem vonzott az ilyesmi, felelte a fiú. Nem érdekel a vezetés.

Ma már mindenki vezet, csodálkozott a nő, és rázta a fejét. Még ez is jól állt neki, mert a fülbevalói ilyenkor hintázni kezdtek előre és hátra. Kis, gömbölyű é sötétkék fülbevalói voltak, illettek a kék szeméhez. A ruhája is kék volt, emlékezett a fiú. Tényleg furcsa volt ez a nő, mert szép volt, valamiképpen mégsem vonzotta. Talán mert ennyire lenézte őt.

Van barátnőd, kérdezte még, és ő kezdte különösen rosszul érezni magát, az izzadt munkaruhájában, amivel felszállt a buszra, ezzel a gyönyörű nővel, aki persze nyilván átöltözött, mielőtt elindultak volna, a legszebb kék ruháját vette fel, valószínűleg minden ruhája kék volt, ez a szín bitang jól állt neki, a sötétbarna hajához.

A központba vittek egy fontos iratot, amit valamiért nem lehetett postán feladni, és két ember kellett hozzá, nyilván a biztonság kedvéért. A postára is ketten mentek általában a zárás előtt, hogy feladják az aznapi bevételt, ami a kasszában összegyűlt.

Van barátnőd, kérdezte a nő, ő meg nem mert a szemébe nézni. Kibámult az ablakon, az elsuhanó fákat figyelte, a házakat, amik errefelé egyre kisebbek, s amiket egyszer a legjobb barátja, legalábbis akit annak vélt, annyira lesajnált.

Együtt utaztak akkor, a barátja, vagyis akit annak gondolt, először jött el hozzájuk, és sóhajtozott a buszon, hogy ők, vagyis a fiú és a fiú szülei mennyire rémes környéken laknak. Ahol minden ház földszintes.

Nem értette, hogy mi a baja a barátjának, ő mindig itt élt, ezen a környéken, amióta az eszét tudja, ráadásul a földszintes házak után tízemeletes panelek következtek, ők a szüleivel a hatodikon laktak, de a barátja, illetve akit a barátjának gondolt, a panelt is leszólta.

Nem tudott erre mit mondani, csak izzadni kezdett, ahogy most is, mikor a kékruhás nő azt firtatta, hogy van-e barátnője.

Mintha az idő is megállt volna a buszon, verssorok jutottak eszébe, a tapétára írta fel őket otthon, apró betűkkel a Csontváry-repró mellé, amit szintén a tapétára ragasztott, olyanok, hogy a tengerbe most nyugszik le a nap, meg hogy visz a vonat, megyek utánad és hogy két karodban.

De hangosan nem mondott semmit, csak a fejét ingatta, a nő felnevetett.

Nem akarsz házat, sem autót, és csak az olvasás érdekel. Ne csodálkozz, hogy nincs barátnőd. Nincs benned ambíció.

Ezt mondta a nő, és akkor leszálltak. Aztán a szűk folyosón még egyszer megismételte, miközben a tűsarkú cipőjét igazgatta. A szoknyája, amint lehajolt, kissé feljebb csúszott, látni engedte a combja vonalait. A fiú tudta, hogy igaza lehet a nőnek, aki nála jóval idősebb, de azt is tudta, vagy inkább érezte, hogy az idő egyszer majd őt igazolja. De az utóbbi csak egy furcsa és bizonytalan érzés volt, az előbbi meg egy konkrét gondolat. Egy elvárás, ami körülötte szinte mindenkiben benne fészkelte, mindenkit erre hajtott abban a késő-, vagy inkább közép-Kádár-kori szocializmusban, mikor ötvenhat és az utána következő megtorlás még túlságosan közel volt, s aki itt maradt, az igyekezett alaposan belakni a négyforintos főtt kolbászból.

A fiúban azért sok minden motoszkált ezután, s egy nap nagyot gondolt, és fölkereste a lányt. A lány egyszer, még a gimnáziumban azt mondta, hogy tetszik neki, de a fiú ettől annyira zavarba jött, és már akkor is csak az olvasás érdekelte, és emiatt gyakran elmaradt a tanulásban, nem voltak sikerélményei, nem tartotta sokra magát, s így a kisebbségi érzés jó mélyen fészket rakott a szívében; ezért azt hitte, rosszul hall, ez csak valami tévedés lehet, biztosan félreértés, hogy ő tetszik valakinek egyáltalán, na, és ha igen, akkor mi van, innen akkor mi lehet a következő lépés, vajon mit kell tenni ilyenkor, egyszerűen a fiú nem felelt semmit, csak motyogott valamit, hogy akkor ez rendben van, így aztán semmi sem lett rendben, mert a lány ebből azt szűrte le, hogy akkor valószínűleg ő nem tetszik a fiúnak, pedig ez nem volt igaz, egyáltalán nem.

De nem történt semmi, azonkívül, hogy egyszer, amikor a kötelezően elrendelt almaszüretről hazafelé utaztak, akkor egymás mellé feküdtek le a vonaton, fej-láb irányban, s ha a kezük nem is, de a lábuk összeért.

Ezt a lányt kereste fel most, tavasz volt éppen, zöld levélkék bújtak ki az ágak végeiből, a bokrok mind zöldbe és virágokba öltöztek, de neki még ekkor is meg kellett innia néhány rumot, hogy bátorságot gyűjtsön, amikor becsönget a lányhoz.

Persze, hogy nem engedte be, a küszöbön beszélt csak vele, éreztette, hogy mennyire megveti, mert ittas, bűzik a szesztől. A lány már egyetemre járt, ő meg nem, autót sem tanult meg vezetni, házat sem épít, legfeljebb olvas a könyvesbolt eldugott pincéjében. Akkor meg mit akar.

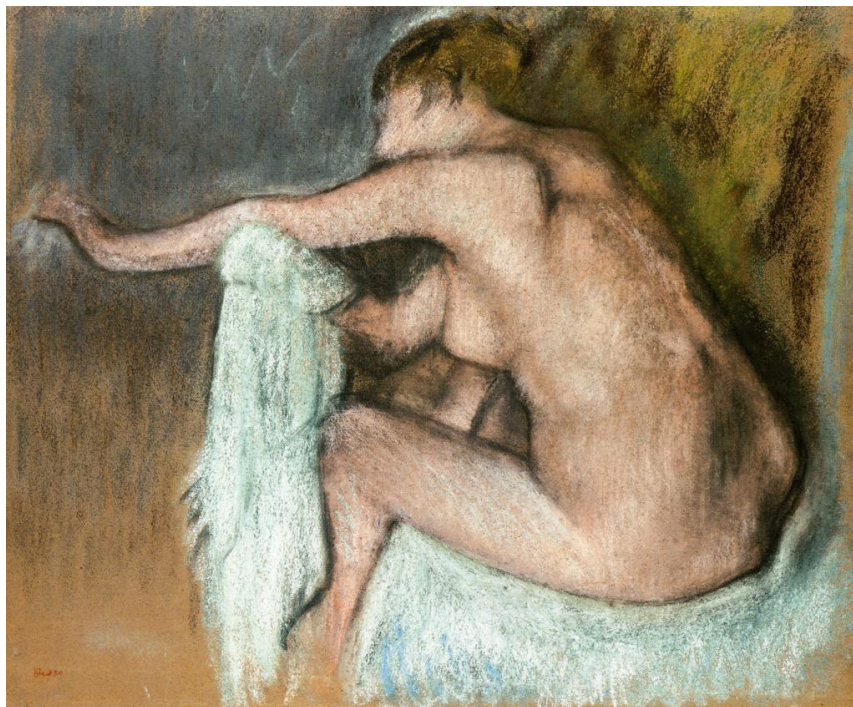
Már arra sem emlékezett, hogy miről beszéltek, csak arra, hogy aznap este látta utoljára a lányt, és még hírt sem kapott felőle soha többé.

Az osztálytalálkozókra sem jött el a lány, talán egyszer üzent valamit, hogy idegenül érezte magát velük, semmi köze hozzájuk, hagyják őt békén, akkor sem találkozna velük, ha... ha....

Ballagott lefelé a lépcsőn, harmadik emeleten lakott a lány, Jimmy Hendrixes frizurája volt, akárcsak a fiúnak, ez mindenestre közös volt bennük, ha más nem is, gondolta.

A kihalt utcán körülnézett, jó volna ordítani egy nagyot, mi lenne, ha megtenné, mennyien ugranának ki az ágyból, vagy még inkább a fotelból a tévé elől. Kék fény járta be az utcákat, a színes tévé előtti korszak kékekszürke fénye. Mindenki azt nézte. A fény behatolt a testükbe, sugarain haláltáncot járt a lelkük.

Akkor én megáldalak, gondolta a fiú.

EDGAR DEGAS (1834–1917) *festménye*

Lajtos Nóra

Betakar majd szülőhazám

*Szederszemű éjjeleken
le-lehunyor fáradt szemem,
de az álom nem repül rá,
átváltozom rém-madárrá,*

*ki a forgolódás közben
tollát hullajtja a ködben,
a lepedőt tönkretéve
károg le az anyaföldre.*

*Csattogtatom szárnyam néha,
azt gondolom, belém még a
madárlélek is háltni jár,
elvisz a tengerszemű nyár.*

*Mintha nem is madár lennék,
szárnyára vesz a sok emlék,
abba fogva kapaszkodom,
szél cibálja ifjúkorom.*

*Szerelem-diófalevél
száll a nyárban, és úgy mesél,
fogja magát, elrepülve,
tévelyegve hull a földre.*

*Szelíd szellő nem kapja fel,
sem a sótlan orkán-tenger,
ott marad már mindörökre
örök nyárban megkötözve.*

*De mint madár, hű varjúként
károgok egy búcsúcsókért,
hogya már nem alszom éjjel,
tudjam, párom merre fészkel.*

*Álmatlan forró éjeken,
zsoltárt énekeltet hitem,
aztán mégis jön az álom:
tengerhabból fehér vászon.*

*Fehér vászنام kifeszülve
felrepül a magas égre,
onnan hullik lepelként rám,
betakar majd szülőházam.*

EDGAR DEGAS (1834–1917) festménye

Másréti Kató Zoltán

Főnix

Szólt az óvónő a plébánián, ahol dolgozom – karbantartó vagyok –, hogy ott hátul, messze, a fal mellett, a bodzabokrok alatt, jobbra, a sarokban, van egy elpusztult madár. Nem tudja, hogy én vagyok-e az illetékes, de reméli, hogy igen, mert mégis, igaz ugyan, hogy nem járnak arra a gyermekek, nem is járhatnak, hiszen három zárt vaskapun kellene áthaladniuk, de soha nem lehet azt tudni, a gyerekek olyan kíváncsiak, mindenhova benéznek, és akkor megtörténik a baj, mert a madár nemcsak halott, de már rothad is, mondja az óvónő.

Én sem tudom, hogy én vagyok-e az illetékes oszlófélben lévő madarak felszedegetésében, habár a múltkor a konyháról megkértek, hogy dobjak néhány kiló rothadt almát a komposztba, biztosan a Paradicsomból maradt felhasználatlanul, főlegben, tehát lehet, hogy az a madár mégis az én lelkiismeretemen szárad, bocsánat, rothad, és mi lesz akkor, ha mégis meglátják a gyermekek, esetleg a plébános is észreveszi, és mit szól?

Halál! Mondja az óvónő. Halál! Nem szabad a gyermekeknek látni, mert sírni fognak, hogy szegény madár, mert a múltkor is rálépett valaki egy éticsigára, össze is tört a háza a szerencsétlennek, és pszichológust kellett hívni, hogy feldolgozzák a csoportban a balesetet. Az egyik gyermek megkérdezte: van-e a csigának biztosítása vandalizmus meg természeti csapás ellen? Ezt kérdezte a gyermek. Nincs, mondta a pszichológus, aztán mind sírtak, csoportosan.

Megtaláltam a madarat. Csakugyan ott volt hátul, messze, a fal mellett, a bodzabokrok alatt, jobbra, a sarokban. Egy Archaeopteryx. Így tanultuk mi még az iskolában, és bizony minden gyermeknek látnia kellene, mert pont így nézett ki ez az ősi dinoszauruszmadár. Jól megfigyelhető, hiszen a bodzabokrok alatt nem fű nő, de aszfalt terül el, mert rendnek kell lenni, csak

így lehet seperni, a bodzabokrok amúgy is és tulajdonképpen törvénytelenül vannak ott, az aszfalt repedéseinek potyautasai, létük csupán baleset.

Itt van megint az örök kérdés: melyik volt előbb, a tyúk vagy a tojás? De csak halkán kérdelem, nehogy megzavarjam ezzel is a gyermekeket. Biztosan a madarak – ki más? – pottyantották a bodza apró fekete magvait az aszfalt réseibe, s kikeltek. Most pedig egy madár, amelyik már nem is létezik, halálra ette magát a fekete-fényes, bogyós ágakon. Micsoda körforgás és tökély! Már csak a tolla maradt, és a fehér koponyája virít a szürke aszfalton, milyen szép! Biztosan tetszene a gyermekeknek, ha hagynák őket békén és szabadon csodálkozni.

Talán az is lehet, valamelyik fölkiáltana: itt van a Főnix! De nem szabad...

Hodossy Gyula

Porfedte ünnep

Ki old meg téged, dráma,
te fehér-fekete?

(Nagy László: *Kinek fáj, emberek*)

*Ordas csillagok vigyázzák a Földet,
vigyázzák a lét minden rezdülését,
ahogy hömpölyög a tüzes láva, s befagy a kút,
ahogy kiszikkad az akarat, a vágy, s ahogy hervad a virág.*

*A kiszáradt fán madárcsontváz,
a szél nem fúj, a levelek rég porrá lettek,
hidegen fénylik a Nap, s virraszt a Hold,
nem fáj itt már semmi – s kinek is fájna?*

*Anyag sincs már, megsimítható, átölelhető,
kézben tartható, melegséget árasztó test, alak,
csak vakság van, talán érzed,
ahogy az időutazók hullámokat gerjesztenek.*

*Ó, emberek, Ti hontalanságra vágyóok, igen, Ti,
lélekkel teliek s lelketlenek, töletek kérdem:
a föld ős-melegében őrzött pincébe vágytok?
Nincs kulcs, mi kinyitná, ez az igazi dráma.*

*A rossz és a jó, a gyáva és a bátor, a csupa-lánc,
a megbarnult csont, mind-mind a porban lapul,
megmagyarázhatatlanul, megoldhatatlanul
a fagy üvegére ráírják a fagy ünnepét.*

Péntek Imre

Egy jó nap

*Ma nem műtenek meg,
nem jön érted a gurulós kocsi,
és alvászavarral sem küszködsz,
nem kell hashajtós vizsgálatra menned,
a legocsmányabb orvosi rendelésre,
nem reklamál a villanyműszolgáltató,
és csökken a tavalyi havi büntetőkamat.
Még a kamatyolás sem kizárt ma
valamelyik pornócsatornán.
Kifogástalan a kiszolgálás a legzsúfoltabb délután,
megkapod a rég várt levelet,
melyben orákulumot rejtett el a hétpettyes boszorkány,
és e-mailed is zökkenőmentesen gördül
az interneten lapról lapra.
És csodák-csodája: a vírusok is békén hagynak, nem másznak rád
alig láthatóan a géped csücskében.
Ki tudja, mi lehet...
Mi ez a gyanús nyugalom, elferdült biztonság,
ja, ezt ki kellene egyenesíteni, csak semmi jajongás.
A pucolókefék is jól működnek,
az egész ropogás ma szelíd surrogássá alakul.
Hurrá, ma élhetőbb a világ,
ma kackiásabbak a kipedert bajuszok,
jártodban-keltesben talán békén hagynak a nyomoraratók,
a téged piszkáló megszégyenítők,
a még nálad is nyavalyásabbak.
Egy tiszta nap ígérkezik,
az örömujjongások crescendóba mennek át,
és a megterített viaszosvászon-asztalon
a szeletelőn fekszik a rég áhított
rozscipó –
végül is, ha jól vesszük,
az utolsó karima kegyelemkenyér.*

Nyálas ótvar

*Ma nem vetettél semmit
az eloldalgó koldusnak,
kit gyorsszekéren elvitt
ez a sejtelmes, gonosz nap.*

*Mért nem csinál, hisz egyszerű,
éti csigából vacsorát,
nem fojtogatná régi düh,
mint ki részegen laborált.*

*Lejár neki, lassan lejár
foltos általvetője,
melyben egy lyukas fakanál
és némi lucskos lőre.*

*A hangulat azért remek
a szombat esti padnál,
balalajkák pengnek,
ha abbamarad, nagy kár.*

*Aztán beint egy nagyokos
füstölgő szálfá-rúddal,
hagyjál, úgyis megesz a kosz,
vagy társa, a nyálas ótvar.*

Lakoma

*Gyere hozzám, látogatóba,
a pindurlaki völgybe,
én hívlak, nem a ronda szolga,
a nagyvizardsolyi törpe.*

*Leszen nálam is lakoma
a feneketlen tóból,
eljön a sajtos fapofa
és valamennyi sógor.*

*Frissen sütjük a bánatot
végtelen széles tepsiben,
adunk, ha kétszer is kapott,
kimérjük centivel.*

*Felfordul, ha belakott
az egész jámbor népség,
nem kell ide vén robot,
csak egy kicsiny kis részvét.*

*A lombhullásból vett koszorút
erős karmantyúk hozzák,
akik nem mondják, jaj, de rút
e legvégső istenhozzád.*

Bartha Ádám

Vadászöszton

Visszatartom a levegőt, hogy ne mozogjon a puska csöve. Egyik szememet becsukva célzom be az őz fejét. Elsüthetném a fegyvert, amikor csak akarnám, de nem teszem. Egy ideig csak nézem az áldozatot. A békésen álló őzet, amely még nem tudja, hogy hamarosan el fog pusztulni. A szám mosolyra görbül.

Ekkor fordítja felém a tekintetét Luca. A hirtelen mozdulattól sötét, hullámos haja az arcába omlik. Nem érti, miért nem lövök már. Én sem értem teljesen. Végre meghúzom a ravaszt. A dörrenés áthatja az egész erdőt. Az őz összeesik.

– Már jó ideje tiszta célpont volt – mondja Luca. – Bármikor elfuthatott volna. – Méltatlankodni próbál, de hallom a hangján, hogy nem haragszik. Egyszerűen túl kedves az ilyesmihez. Szelíd, mogyoróbarna szemeit összeszűkítve mered rám. Ez sem győz meg arról, hogy valamit rosszul csináltam.

– Lelőttem, nem ez a lényeg? – mondom, és elmosolyodok.

Luca a fejét rázva fordul el tőlem, de látom, hogy az ő ajkain is mosoly bujkál.

– Menjünk, nézzük meg! – mondja némi habozás után.

Elindulunk az őz felé. Csípős, őszi idő van, enyhe szellő fúj. Séta közben ropog a lábunk alatt az avar. A fák színes levelekkel ritkásan fedett ágai lekonyulnak a föld felé. A haldokló természet vesz körül minket, és ez valahogy megnyugtat. Nagyot szippantok a friss, hűvös levegőből. Fanyar faillatot érzek, és Luca kellemes parfümjét.

– Jó illatod van – mondom önkéntelenül.

Felvonja a szemöldökét, meglepődik a kijelentésen. De az előbbi mosoly még mindig ott rejtőzik az arcán.

– Miért vártál annyit? – kérdezi. Kezeit összedörzsöli, fehér sálját felhúzza az orráig.

Vállat vonok.

– Nem tudom.

Ez az igazság. Közben megint szippantok, és rájövök, hogy Luca hajának van ilyen kellemes illata. Pár hete az egyetemen találkoztam először a lánnyal. Szóba elegyedtünk, barátok lettünk, aztán nemrégén egy beszélgetés alkalmával kiderült, hogy mindketten szeretünk vadászni. Ezért hívtam őt el az erdőbe. Tulajdonképpen ez az első randink. Tetszik nekem a lány, és szeretem én is tetszem neki. Valahogy a mosolya olyan árulkodó. Olyan túlságosan is kedves.

Szörcsögő, hörgő hang zavarja meg az erdő idilli csendjét, ahogy közeledünk a leterített áldozathoz. Az őz egy széles fa gyökerei között fekszik. A torkán lyuk tátong. Vér csordogál a szájából. Fennakadt szemeiből csak a fehérje látszik. Egyik lába tehetetlenül ráng a levegőben.

Luca a sállal takart szája elé kapja a hidegtől kifehéredett kezecskéit.

– Szegény állat – mondja. – Egyiket sem láttam még ennyire szenvedni.

Nem szólok. Csak állok tétován, és nézem a szenvedést.

– Végezz már a szerencsétlennel! – mondja Luca. Most hallok először őszinte rosszállást a hangjában.

Felemelem a puskát, de nem lövök. Megbököm az őzet. Kiváncsi vagyok, reagál-e. Az állat felhörög, és vért köp. De nem mozdul.

Bizsergés fut végig az ereimen. Nem tudom pontosan, mitől. Eddig csak az apámmal voltam vadászni. Akkor soha nem éreztem ilyet. Most viszont érzem. Hatalmat érzek, és a bűnös élvezetek örömét. Továbbra sem akarom megölni az állatot. Csak nézni akarom őt.

Luca megböki a vállamat.

– Mit csinálsz? – kérdezi. Összeráncolja a szemöldökét. Így már nem olyan csinos az arca, mint egyébként.

Vállat vonok, és tovább nyomogatom az őz húsát a puska csövével. Az őz egyre jobban hörög. Biztosan kiáltani akar, de hang helyett csak vér jön ki a torkán.

– Hagyd már abba! – Luca felemeli a hangját.

Amikor az állat már nem hörög tovább, abbahagyom. Leeresztem a puskát, és Luca felé fordulok. Tetőtől talpig végigmérem. Közelebb lépek hozzá, legeltetem rajta a szemem. Vonakodva néz vissza rám. Erre még közelebb hajolok. Szinte érzem a testének melegét. Hajának illata beteríti az arcomat. Mogyoróillat, állapítom meg. Olyan, mint a szeme színe.

Luca hátrál egy lépést, és kiveszi a kezemből a puskát. Az állat felé fordítja a csövét.

– Már hiába – mondom neki. – Meghalt.

Luca végigfuttatja a tekintetét az őz mozdulatlan testén, majd döbbszerűen rám néz. Én csak most fogom fel, hogy már egy ideje folyamatosan vigyorgok.

Azon kapom magam, hogy átkarolom Luca derekát. Luca először bizonytalanul, majd egyre határozottabban próbál kitörni az ölelésemből, de én nem engedem neki. Gyöngéden nekiszerítem a fa törzsének, aminél az őz a halálát lelte. Végigsimítok a kezemmel a combján, újra érzem a testének melegét és a mogyoróillatot. Amikor már kezdek ellazulni, Luca lihegve eltaszít magától. Most már nem olyan szelídek a szemei. Félelem táncol bennük. Szó nélkül sarkon fordul, és elrohan.

Utánanézek, majd a puskára pillantok. Felveszem a fegyvert, és a távolodó alak felé tartom a csövét. Ilyen messziről Luca sem különb egy őznél. Célzok, majd úgy teszek, mintha meghúznám a ravaszt. Lövés hangját imitálom a számmal. Még mindig vigyorgok.

Amikor Luca eltűnik a fák között, tanácstalanul nézek körbe. A puskát a fának támasztom, és leülök az avarba, hátamat az őz vaskos tetemének döntve. Hallgatom az erdő megnyugtató neszeit, és elgondolkodom a történetken.

Próbálok rájönni, mit miért tettem, de nem találok választ.

Vass Tibor

Füvés vers

Berekfürdőn egy medencét egymás közt nyug-
gernek hívunk, sokan kacsaringósként is emle-
getik; én Szent-medencének is nevezem, a tíz éve
elhunyt Szent Ernő emlékére, akivel 2002-ben,
első ottjártamkor, a Berekfürdői Írótáborban (ma
Berekfürdői Körmendi Lajos Írótábor) szobatársak
voltunk. A fügeről a Szent-medencében egy idős,
a Pilis környékéről érkező házaspár beszél, ebbe a
beszélgetésbe kapcsolódom bele; felelevenítve, hogy
Szent Kisújszállásról érkezvén egy alkalommal két
marék fügével állított be a Műcsarnokba.

Narancs, füge a csaliton ...
Ez a földi paradicsom!
(Tompai Mihály: *Boldog sziget*)

*Füge, a kutyám nem
pisálja le a fügefát,*

*néha a tökörnyéket tisztos
távolból ugyan
megtiszteli,*

*pisai ferde torony olyankor,
hugyát kövirózsák bánják csupán,
néhány mályvatő
meg jázmin
teszteli.*

*A termés szép a hugyozatlan fügefán,
össze tudom vetni
egy korábban hugyozottal,*

*vagyis ugyanezzel,
amikor még máshol állt,
árnyékosabb helyen, és hugyozva is volt,
az átültetés jót tesz
a nempisás helyzetnek is.*

*Érik egyre, érik
másra a füge, és érik Füge is,
hallgat a szóra,
hagyja teremni a teremnivalót nagyra.*

*Nagyteremnyi
dzsem beüthet
egyik-másik szüret után,
nyakra is, före is jut megannyi.
Beültethetném többel,
de tóból is megárt a sok.*

*Füge a tókörnyéket
pisálhatná itt,
óriás fügefa ferdül
egy utcafronti kerítés felé,
de Fügét egyelőre nem lehet utaztatni,
nincs még a helyzetre ki-
képezve.*

*Ehelyett pár kedves arcú
hölgyember pisál
majdhogynem egyenes sorban,
szám szerint négyen,*

*a hangokból ítélve
legalább ketten
bokájukra is csurgatnak,
fényesebb lesz feljebb a gyümölcs,*

*érleltebb a nyár
minden illata.*

*Jut eszembe,
többen pisásnak hívják ezt a medencét,
hogy pontosan miért,
arról úriember
nem beszél.*

EDGAR DEGAS (1834–1917) festménye

Patócs Molnár János

Kaszting

„Csigabiga szereti a csokifagyit / Csokifagyi szereti a csigabigát” – éneklí a három hangra épülő dalocskát a magát Biga Duóként reklámozó páros. Hőségriasztást adtak ki Magyarország délkeleti megyéire, mindenki igyekszik az árnyékba, kivéve azokat, akik az izzó fényben tündöklő színpadon verejtékeznek a megélhetésért. Vasárnap van, délután két óra, a rendezvény tízkor kezdődött.

– Te, ezt a fickót nemrég láttam a tévében. Azzal dicsekedett, saját, eredeti műsoruk van. Nem a Halász Jutka and Co brandet bőfögik föl a különféle gyermekrendezvényeken. A műsor interaktív, a hallgatóságot is bekapcsolják – súgja Királyné Királynak, ahogy megállnak a sokadalom szélén, és felfedezik unokájukat és menyüket a színpad előtt.

– Csak az a kérdés, hogy mibe? – reagál Király egy ütemnyi késéssel. A hangján érződik, hogy megvan a maga súlyos, nem túl hízelgő véleménye a dolgok állásáról és a leányzó fekvéséről.

Mintha csak válaszolnának a férfi kételyeire, a duó belecsap az interaktivitásba: a hölgytag lekecmereg a színpadról, ringó-rengő úszógumijait premier plánba emeli a fény. Kézen ragadja a legközelebb ülő gyereket, az a mellette lévőt, s a pillanatok alatt nyolc-tíz apróságból formálódó, mégis formátlan sor tipeg-topog, csetlik-botlik ritmustalanul, lassulva-gyorsulva vezetőjük után. „Öcsém, a facsiga / csusszanó giga-biga” – hallatszik a színpadról –, az egymásba kapaszkodott „csigák” olybá hatnak, mintha a *Vak vezet világtalant* című híres holland festmény elevenedne meg – koldusok helyett gyerekszereplőkkel. Valami „csakatoló” csigavonatról hablatyol az énekes, amely az erdőbe indul, nem robog, nem repeszt, csak „mene-meneget”. A műsor félig vagy egészen playback. A látható gitáron és a szájharmonikán túl furulyát, hegedűt és dobgépet is kihallani a zenei kíséretből. A szemüveges, baseballsapkás fickó arcára alvadtt mosollyal kíséri korpulens kolléganőjét, némi aggódás kandikál a szemüve-

gen át, mintha tartana tőle, hogy felbukik – ami nem lenne meglepő a töredezett betontáblákon. A Biga Duó a vonatozással búcsúzik, ígéri, hogy viszontlátják őket még az „aranyos apróságok”.

Király István nyugdíjas szerszámkészítő, miután megölelte unokáját, és biccentett a menyé felé, helyet foglal feleségével együtt a családja mögött, egy sörlócán. Más látványosság híján a zenecuccot villámgyors mozdulatokkal szétszerelő énekest figyeli, aki időnként aggódva a karórájára pillant. Minden felfér a nagyáruházakban rendszeresített bevásárlószekérre. A nő az apróbb tárgyakat hátizsákba gyömöszöli, és igyekszik tartani a lépést a parkoló felé igyekvő társával. Bizonyára egy másik település hasonló rendezvényére sietnek. Bizonyára mindent megmozgatnak, hogy a pandémia miatt kiesett keresetet valamelyest pótolják. Király élete pontos, kiszámítható volt, egyfajta szent borzadállyal kísérté az ilyen, szerinte kalandor, kockázatos, tehát kerülendő életmódokat. Azt sem érti, miért kellett az unokája pofijára csillámló-vöröslő foltokat festeni, amelyek szerinte öregítik, miért kellett elcsúfítani ezzel a bájos arcocskát.

– Tisztelt Hölgyek és Urak, kedves szülők, nagyszülők, drága gyermekeink, folytatjuk műsorunkat. Egy nagyon érdekes sportot fognak megismerni, remélem, ifjainknak kedvük támad majd hozzá! Kérlek, mutakozz be! – kapacitálja a dobogóra fellépő zömök, őszülő férfit a talpraesett, festett cicaarcot viselő műsorvezető. – Kíváncsian várjuk a produkciókat!

– Kovács Péter vagyok, hedkócs a Sólymok American Flag Futball Egyesületben. Nemrég alakultunk, célunk bekerülni a magyar bajnokságba, ami közel sem tekint olyan veretes múltra vissza, mint az amerikai. Erős, gyors fiatalokat keresünk, akik ugyanakkor nem hívei az erőszaknak. Az amerikai futball alapja, hogy az egyik csapat területet próbál foglalni, a másik pedig igyekszik megakadályozni ebben, és ezért szó szerint mindent bevet. („Ismerjük a céget, területet foglalni az őslakóktól, területet szerezni a természetől, foglalni és szerezni, satöbbi, ez a veritábilis amerikai stílus” – súgja a mellette ülő anyukának Király Macus. Ő csak tudja, földrajzot tanított a helyi általános iskolában, noha tanítói végzett-

séggel bír. Az anyuka elnéző mosollyal nyugtázza a kommentárt. Macust gyakorlatilag mindenki ismeri és tiszteli a városrészben. Könnyen köt ismeretséget, főleg utazáskor, a kereszttejtényfejtők körében. „Aranyom, csak kérdezz nyugodtan, én biztosan tudom, melyik országban folyik a Tananarive.” Ha az illető igénybe veszi a segítséget, kész az ismeretség. Ha azt mondja, lenéző mosoly kíséretében, hogy a Tananarive nem folyó, akkor el lehet játszani a lehetőséggel, hogy ő csak trükkösen szeretett volna bizonyosságot szerezni az ismeretlen alkalmasságáról.) Az amerikai futball a legférfiasabb sport a világon. 100–130 kilós atléták feszülnek egymásnak, birkózni szabad, ütni nem. Van egy, a sérüléseket elkerülni tervezett változata is, a flag football. Ebben tilos a testi kontaktus, nem vesszük földre az ellenfelet, hanem a derékra rögzített zászlócskákat, szalagokat kell letépnie a védekező csapatnak. *De száz szónak is híg a leve*, az érdeklődőket kérem, fáradjanak át a ligetben kialakított pályára, ahol játékosaink a gyakorlatban is bemutatják, hogyan kell játszani ezt a rendkívül izgalmas játékot!

– Ez minket nem érdekel – morogja Király István hátrafordulva, kémelve, hova tűnt a színpadról a „hedkócs”. – A közmondást meg vagy mondja rendesen, vagy ne mondja sehogy!

– Úgy látszik, csúszik az unokánk programja. Kincsem, mikor következtek? – ezt Király nagymama kérdezi, a hangerősítővel agresszívan megtámasztott háttérzene miatt kiabálva. A zene azonban a kérdés közben megszakad, a nagyfi lecsupaszított kíváncsiságáról mindenki értesülhet.

Lizácska viszont mintha nem hallaná, vagy a kérdés egyszerűen nem jut el a tudatáig? Netán szégyelli, hogy fű, fa és virág is hallotta a nagyit? Mellette ülő osztálytársa cinkosan lökdösi, grimaszol, vihog, fel-felpattan, dundi popsiját rázza a szó szoros értelmében „ütős” technozene ritmusára. Ő nem szerepel, nem válogatták be a csapatba, mint Lizácskát, de biztos benne, hogy van olyan tehetséges, mint a fekete atlétába és fekete nadrágocskába bújtatott kortársai.

– Megsüketültél, fiam? – Király nagymama úgy érzi, az unokájának rá kellene figyelnie, nem virgonc társára. Ennyit igazán

megérdemel azért a sok „áldozatért”, amelyet a családjáért hozott! Lizácska hátranéz a nagyira, és megvonja a vállát.

A bemondó újra a színpad közepén illeg-billeg. Vékony, krolra szolizott lány, frufus-lófarkas frizuráját hányavetin dobálja. Elöl-hátul dekoltált, térdig érő, karcsú derekát ultramarin övvel kiemelő, egybeszabott, fekete ruhát visel: a rekkenő hőségben hervasztóan hat.

– Most egy tehetséges tánccsoport vezetőjét szólítom a színpadra. Mutakozz be, légy szíves, mutasd be az egyesületet és a fellépőket!

– Szeri Barbarának hívnak, tanítványaimnak csak Barbi – csi-csergi az izmos alakját kiemelő, szűk, fehér foltokkal tarkított fekete halásznadrágot és tarka, virágos felsőt viselő, negyvenes nő. A szinte függőleges fény glóriába vonja az alakját. – Én vagyok az alapító elnöke a Szeri and Company Alapítványnak. Jobb kezével egy táblácskát tart, rajta szivárványbetűkkel az elnevezés, piros betűkkel az elérhetőségek. – Azért hoztuk létre az alapítványunkat, hogy népszerűsítsük a modern táncokat. Táncolni nem pusztá szórakozás, bár annak sem kutya, hanem egészségmegőrző, fiatalságmegőrző, mozgékony-ság-megőrző hatása van az emberi életre. Aki pedig elég merész és tehetséges, hogy az alapokon felülemelkedjen, nos, az ő számára önkifejezési forma, ami tulajdonképpen, ha úgy vesszük, már művészet. 2001-ben alakultunk, számos országos, Európa- és világbajnokot neveltünk. Nos, akinek megtetszik, nálam jelentkezhet a műsor után, de fent vagyunk az interneten is, csak bepötyögitek, hogy Szeri and Kó – feje fölött fenyegetően megrázza a táblácskát, mint egy tomahawkot –, s minden szükségeset velünk kapcsolatban megtaláltok. A színpad méretére tekintettel csak szingli és páros táncosokat tudunk bemutatni. Következik Sanyó Ivett, második gimnazista, akire félelmetesen illik, hogy táncra termett, mindenki meggyőződhet róla, műfaja leginkább a jazz-balletthez sorolható.

Csak szállni, szállni, ruganyosan nekifeszülni a forgásnak, pici ugrás fel, két szökellés balra, kettő jobbra, hajlás előre csavarral, hajlás hátra, lépés srégen előre, ugyanúgy hátra, már nem kell

számolni, magától adódik minden. Mit sugdos? Hogy hajlékonyabban? Ó, hát persze, mint a nádszál, „amit lágyan ringat a szél”, de egy perce még azt mondtad, itt nem kell mindent beleadni, épp csak hogy lássa ez a sok falábú emberke, milyen egyszerű a zene ütemére mozogni, majd, ha kasztingra mész, na ott, akkor kell megszakadni. Barbi megígérte, nagyon megígérte, hogy neki vannak kapcsolatai Amerikában, hogy a hónom alá nyúl, meg ilyesmi, a nyári nemzetközi megmérettetést követően majd megdumáljuk a részleteket. Már vége is? Még roptam volna kicsit, így olyan befejezetlen, olyan torzó, biztos rászóltak a rendezők Barbira, hogy kurtábban, a lényeket kérem, csak a lényeket...!

– Köszönjük a tapsot. A Kovács Péter – Szeri Veronka kettős következik, szép jövő áll előttük, hihetetlenül gyorsan fejlődnek. Angolkeringőt fognak bemutatni. Zene indul!

A zene azonban nem indul, a színpadon lévők saját hátuk mögé pislognak idegesen. „Ez a koraérett kislány bizonyára a lánya, a srác pedig a hedkócs fia, hát persze, hogy elfogult – mondja félhangosan Király nagymama –, már itt is ez az átkos nepotizmus, az én kis unokám is van ilyen tehetséges.” „Mit pusmogsz? Hogy te is tehetséges voltál? Az igaz, szeretted az angol keringőt. Nekem meg mindenem a rock volt, tudod. Azt mondtad, mindig túllövök a ló másik oldalára. Emlékszel? Tél volt, ropogós hideg, majd aszfalthoz csapott a jeges szél. Húzódjunk be valami melegebb helyre, javasoltam. Persze stekszünk alig. Be a Tisza étterembe, rendelünk egy kevertet a bárnál. A zenekar rázendít a rockra, a Be My Baby-re, senki nem mozdul rá a zenére. Javasoltam, táncoljunk, nem lelkesedtél: ne feltűnősködjek. Középre penderítettelek, te is belemelegedtél, és egyszer csak elkezdtek ütemesen tapsolni...” Lizácska mérgesen fordul hátra: „Tati, kit érdekel, hallgass már! Nem tudok a zenére figyelni.” Az angolkeringő végre felcsendül.

A fej hátrahajlik, ahogy abban az osztrák filmben tették a császári bálon pergő-perdülő hölgyek, testüket izmos karjaikban biztonságosan tartó délceg grófok és bárók ígézték delejesen, a társadalom krémje. Mily csodás lenne bekerülni a krémbe... A hajam kiengedve, zászlóként száll utánam, anya egyszer levideózta, azt mondta,

az egész arcom egy púpozott tányér földöntúli mosoly. Tényleg, nem ismertem magamra, az az arc mintha saját álmaim felvonulását szemlélné... Nem könnyű ám így felemelkedni, legalább érzésben legyőzni a gravitációt, amikor a partnered csak aprítja a megszabott mozdulatokat, mereven, beleélés nélkül, katonásan, szerintem számol is, egyet-kettőt-hármat, egyet-kettőt-hármat, egyszer megkérdezte, hogy álmodni is szoktam-e tánc közben. Peti szerint veszedelmesen hátrahajtom a fejem, a gerincem. Ennyire ne tudja beleélni magát a táncba valaki... Ő állítólag retteg, hogy egyensúlyt vesztek, hanyatt vágódom, őt is magammal rántom, mindenki rajtunk röhög, az egeket verdesi a kacaj... Ilyen baromi fád legyen valaki! Persze, megjátssza magát, mert nem meri kimondani, hogy tetszem neki, hogy belém van zúgva...

Az angolkeringő elhallgat, a Szeri and Kó csapata ellibeg. Újra feldübörög a techno, a színpad hosszasan üres...

– Megjött a barátod – Király nagymama hangjából süt az irónia.

Borbíró Lóránt lekezel Király Istvánnal. Már rég túl voltak életük delén, amikor a nyugdíjas klubban megismerkedtek, s rájöttek, hogy nézeteik a világról igen közel csellengenek egymáshoz, mindketten megtapasztalták saját bőrükön a „kommunizmust”, azt sem titkolták, hogy szerény véleményük szerint akkor nagyobb volt a létbiztonság. Mindketten úgy gondolták, hogy ami most történik a nagyvilágban, az a régi eszmék újjáéledése, alig-alig változtatott szlogenekkel. Maga a mindenáron változtatni akarás is a kommunista ideológia eszköztárához simul. „Még az ósanban is az harsog a füledbe: ÉLJ, VÁLTOZZ, SZERESS! Hogy jönnek ezek egymáshoz? Hogyan változzak én már? Operáltassam magam nyugger nősténymajommmá, és ölelgessem a zsiráfot?” – mortyolódott gyakran a barátjának, aki hevesen helyeselt. Minthogy életük nagyobbik hányadában nem ismerték egymást, ifjúkori baráti-ismeretségi körük többsége már „alulról szagolja a tulipánt”, volt bőven mondanivalójuk, majd’ minden történet újnak hatott. Borbíró a „gengszterváltáskor” sikerrel privatizált egy kis mezőgazdasági termékeket gyártó üzemet, ahol „kisfőnök” volt. A helyi agrárkamara vezetőhelyetteseként beutazta a fél agrárvilágot Brazíliától Kazahsztánig, ám az Unióba való be-

lépéskor az új szabványoknak, protokolloknak nem tudtak megfelelni. Király szerint hiányzott belőle a vérbeli vállalkozó vakmerősége. A könnyebbik utat választották, csődeljárást kértek maguk ellen, menteni, ami menthető. „Lényeg a lényeg”, a nagymenőből házsártos, több betegségtől megkínzott öregember lett, a maradék vagyont elosztotta két gyermeke között, ő pedig átlagnyugdíjához hozzáadva felesége kisnyugdíját elégedetlenül tengette „tisztességben megöszült” napjait. A monoton menetrend szerint telő-múló heteket-hónapokat bearanyozó mottójuk: „Mögöszöd az életöm, drágám.” Borbíró egyik unokája fehér karate-ruhában feszített néhány társával a színpadhoz közeli csertölgy ultramarin árnyékában. „Ezek mintha mind ellenreklámok lennének” – súgja Király István fülébe a fia, aki pár perccel korábban érkezett csemetéjével kerékpáron, és remélte, hogy kicsi Attila nyűgölődésére hivatkozva nem kell túl sok időt töltenie ezen a falunapra emlékeztető rendezvényen, ahol a szakemberek állítólag kasztingolnak, a tehetséges utánpótlást igyekeznek felfedezni az érdeklődő porontyok körében, miközben valójában a megélhetésükért küzdenek. „De jó, hogy itt vagy Apa! Szoríts nekem! Annyira izgulok.” Lizácska arcán a verejtékcseppek mellett öröm és megnyugvás fénylik, jobb tenyerét összecsapja a férfi hatalmas tenyerével. Apja jelenlétében megnő az önbizalma, hiszen ő az egyik legerősebb ember a világon, csak ne lenne olyan szigorú, csak ne veszekedne anyával, hogy legyen következetes, mert „a következetlenséget a gyermek fogja megszenvedni”. *De jó, hogy megérkezett, így egészen más nekivágni a fellépésnek.* „Nem iratkozol fel a szkander-versenyre?” – érdeklődik évődő hangsúllyal Borbíró, Király Attila medveformájú külalakjára célozva. „Nem ettem meszet, Lóri bátyám – morog a férfi –, tavaly belerángattak egy ilyen hülyeségbe, aztán három napig a kanalat sem bírtam a számbig emelni.” Valóban, a bemondó valahányszor felkonferál egy új műsorszámot, felhívja a figyelmet a színpad tövében apró asztalkán könyöklő férfirra, aki „nagy szeretettel fogadja a szívből jövő” adományokat az Egészséges Jövőért Alapítvány kontójára, illetve feljegyzi a szkander-versenyre jelentkezőket, akik a jelek szerint nem tapossák le egymás sarkát.

– Lányok, lányok, gyertek gyorsan, hadd próbáljuk el még egyszer a számokat!

Lizácska és az összes fekete atlétába, fekete nadrágocskába öltözött csöppség hirtelen felugrál a sörlócákról, és eltűnik a fák között tűzrölpattant edzőjük parancsát követve, aki szemmel láthatólag legalább annyira izgul, ha nem jobban, mint a kislányok. Királyné biztos forrásból tudja, és tudását megosztja Borbírónéval, aki amúgy nem a barátnéja, hogy az edző, Kotromán Luca, pszichológiát végzett, de már egyetemistaként eminens tagja volt a kar nemzetközi díjakat szerző pompon-csapatának, sok ilyen irányú kapcsolattal bír, szervez, viszi a tanítványait különböző versenyekre, van egy profi csapata is, akik fellépési díjért emelik, csinos lábaikkal együtt különböző ünnepségek színvonalát, és úgy tűnik, egyelőre nem a szakmájából kíván megélni. „Na és akkor mi van?” Borbíróné fintorog, jelentősegteljesen végigméri asszonytársát, akinek torkán akad a folytatás. Szentül meg van győződve, nem véletlenül foglalta pár mondatba a pomponedző rövid életrajzát. Nyilván rá céloz, mert ugye, neki is tanári diplomája van, de nem bírt a kamaszokkal, kilépett a tanügyből, inkább beállt férje cégébe titkárnőnek, hivatalosan minimálbérre bejelentve, valójában zsebből kapta a tanárinál bősegebb fizetését, mert ugye így a járulékok kisebbek. Arra nem gondolt, hogy a nyugdíja emiatt csekélyke lesz, ennek következtében az életkedve is.

– Hol a Luca, hol a Luca? Rögtön ők következnek, és sehol – hallatszik félhangosan az erősítőből. A bemondónő eltűnik a színpad mögött, aztán újra középre penderül. – Addig is fogadjatok szívetekbe a TánCentrum klub szenyor táncsoportját. Ha valaki kedvet kap, hogy csatlakozzon hozzájuk, csak bátran, lehet jelentkezni, a TánCentrum mindenki számára nyitott. Először tangót fognak lejteni.

Az öt pár élénk taps közepette vonul fel a színpadra. A férfiak egységesen égbék ingben és galambszürke pantallóban verejtékeznek a tűző napon, a nők tiri-tarka, idomaikhoz képest szorongató, valaha nyilván étvágygerjesztő miniruhákban. A férfiak,

egy kivétellel, koruk arányában csinosak – se poci, se úszógumi –, a nők mind túlsúlyosak, ám fürgék. A tangó sallangmentes, csak a tekintélyes sörhasát cipelő, legifjábbnak tetsző, fürtösfejű fickó igyekszik párját erotikusabb tánclépésekre taszigálni. Csa-csacsa következik. Beosztással, óvatosan lépkednek, pipiskednek. Az átlagból kitűnik a valószínűleg legkorosabb öregúr, lehet olyan hetvenöt: elegáns, valaha délceg tartással ropja nála huszonötlet fiatalabb párjával. Rockkal zárják a produkciót. Takarékosan akrobatikus mozdulatokat választanak. Fürtöske ebben is kilóg a sorból, a rock kirobbanó dinamikájával kacérkodik. „Te, ez rögtön elájul, ezt innen fogják elvinni a mentők” – kommentálja a látványt Borbíróné. „Tudod, Macus, mi is elhatároztuk évekkkel ezelőtt Lórizal, hogy beiratkozunk egy ilyen szenior tánciskolába. Egyszer elmentünk, de beláttuk, már nem nekünk való. Most nevetessük magunkat a fiatalság előtt? Meg is mondta a menyem: inkább gyógytornára járjatok, mint táncórára.”

Lizácska idegesen fut a többiekkel. *Az a helyzet, hogy inkább nem itt lennék, csak Anyu annyira akarta, hogy ezt csináljam, ő is táncolt fiatalon, igaz, ő népit, de megutálta, nem árulja el, miért, engem nem akart a néptáncra beíratni, pedig azt is meghirdették, nem volt drágább, az edzőnő aranyos néni, a házunk előtt jár el a kutyájával, az is olyan aranyos, táncoslábú, sajna, a hapsija összeveszett Apuval, na mindegy, Istenem csak legyenek túl rajta, persze, akik három éve csinálják, jaj, már megint ez a Luca, megint őt keresik, nem tudom, miért nem tud egyszer már idejében ott lenni, ahol kell, én nem hiszem, hogy fel tudok menni a színpadra, egyszerűen a lábam nem akar arra vinni, hát persze, könnyű azt mondani, hogy ügyes vagy, de csak fél éve járok. Sajnos, remeg a lábam, nem tehetek róla. Apa segíts! Futás közben újra pacsizik az apjával.*

– Most a gyerekek népszerű Lucáját hívom a színpadra. Mit tudsz mondani a munkádról az érdeklődő nagydíjazásnak?

– Kis csoportunk három éve alakult, az itteni általános iskola tanulóival. Hogy mit táncolunk? Tulajdonképpen aerobikkal vegyített pompon-mozdulatokat, én kezdetben aerobikos voltam. Az itt jelenlévők közül egyesek kezdők, mások már több

éve csinálják, rövidesen átkerülnek egy magasabb kategóriába. Július 5-től egész hónapban, hetes turnusokban pompontábor szervezek a városrész művelődési házában. A szülők figyelmét felhívom arra, hogy a háromszori étkezést biztosító táborunkba más városrészből, de akár más településről itt nyaraló gyerkőcök is beiratkozhatnak. Jelentkezni nálam lehet, itt és most, illetve a művelődési ház elérhetőségein. Három mozdulatsort fogunk bemutatni. Rajta, lányok, ahogy megbeszéltük!

Akrobatikus mozdulattal leugrik a színpadról, s a közönségnek háttal tanítványaival együtt táncra perdül. *Igen, de azt nem mondd, hogy a pomponokat csak a múlt héten hoztad, és most sem vagyok benne biztos, folyton leejtem. Ginát fogom figyelni, ő ovisként kezdte, ő tudja a legjobban köztünk, rendes csaj, de annyira fennhordja az orrát, pedig én jobban tetszem a fiúknak, mint ő, paff, már megint leejtettem, még jó, hogy a második sorba tett a Luca, így biztos nem látják meg Anyuék, vagy legalábbis nem annyira. Gina is leejtette, köszönöm, Istenem, már nem csúfolhat, hogy béna vagyok.*

„Látod azt a kis gyönyörű sötétszőkét a második sor szélén, na ő az én kis ügyes, tehetséges, szorgalmas unokám, az én kis kincsem.” Király Macus keble dagad a büszkeségtől, annak is örül, hogy férjét nem kellett figyelmeztetni a videózásra. Igaz, a menyé is veszi a történeteket, nem baj, jobb két felvétel, mint egy se, ezeken a kutyukön véletlenül egy milliméterrel arrébb csúszik az ujjad, máris összeomlik minden, kezdheted előlről, és a pillanat elszállt, nem tér vissza többé. Élénk taps. A leánykák libasorban leszaladnak a színpadról. Néhányan elvonulnak egy üdítőre, ott a lakókocsiban működő büfé a színpad tövében, a szkanderfelelőssel ellentétes oldalon. Lizácska pénzt kér az anyjától, hogy a többiek példájára limonádét vegyen, színes szívívókaival, valódi citromdarabokkal, jégkockával. Szülője nejlonpalackot kap elő a táskájából: meglepi, otthoni, madárlátta limonádé, és ingyen van. A felé nyújtott palackot Lizácska késik átvenni, kortyol kettőt belőle, lebiggyesztett ajkakkal adja vissza: „Kösz, nem kérek többet.” Aztán még hozzáteszi nagyot sóhajtván: „Finom volt,

Anyuci, csak kissé langyos.” „Nem baj, drágám, legalább nem fájdul meg a torkod.”

– Most pedig egy nagyon izgalmas program következik. Két keleti játék mestere fog bevezetőt és bemutatót tartani. Légy szíves, ismertess meg minket is ezzel a magas tudással! – a frufurst mintha tényleg érdekelné a keleti mozgáskultúra.

– Csomortán Gyulának hívnak – mondja az ötven körüli, kemény arcvonású férfi. Rövidre nyírt, tömött őszes haj keretezi okos homlokát, öltözete török bugyogószerű fekete valami és napszítta, világoskék póló „mediball” felirattal. – Egyesületünk két csoportot foglalkoztat. Az egyik viszonylag új sportág, 1991-ben védte le egy kínai sporttanár. A tai-chi lágy mozgásából indult ki, olyan labdajátékkal kombinálva, amely nem az ütésre, rúgásra, dobásra épül, mint az ismertebbek, hanem épp ellenkezőleg: a labda és az ütő közötti dinamikus kontaktus semlegesítését, elsimulását kell elérni, körkörös mozgással. Az ütő a pingponghoz hasonlóan gumiborítású, a labda teniszlabdaszerű, gumifelülettel, belül homokkal töltve. A másik foglalkozásunk a kyokushin karate, a különböző korosztályokban több országos bajnokot neveltünk. A vakációra tekintettel itt most talán a legkevésbé alkalmasnak tetsző gyerekeket bírtuk összeszedni, de mint tudjuk, a látszat gyakran csal. „Hát ezúttal biztos nem csal” – mondja Király István a feleségének félhangosan, úgy, hogy Borbíróék is hallják, ha akarják. Mindketten végigmérik a kizárólag túlsúlyos öt fiúcskát és egy gömbölyded kislányt. Ami meglepő, hogy nagyon magabiztosan állingálnak, figyelik az időközben a gyakorlat göröngyös útjára körkörösén lépő mesterüket, illetve két társát: egy szemüveges, tizenéves lányt és szikár, sportos nagymamáját, aki inkább hetven, mint hatvan. Előbb párhuzamosan, azonos köröző mozdulatokkal tartják az ütőn a labdát, aztán egymás felé fordulva lendítik a gravitáció törvénye szerint föld felé törekvő játékszert, elkapják az ütővel, s egy hátmögötti karlendítéssel irányítják vissza, miközben az óceán hangját idéző elektronikus zene andalítja a hallgatóságot, élénkíti a sportolókat. A mutatvány elbűvöli a nézősereget, kommentálni, pletykálni is elfelejtenek. Némelyek deréktól felfelé megdelejezve együtt mozognak a látvánnyal.

A nagymamakorú, magas hölgy leáll, „szoborrá merevedik”, statikus dekorációként kíséri szemmel társait, mintegy ellenpontot képezve mozdulatlanságával. A férfi sajátos, felfelé szélesedő, mozgatható hálót varázsol elő valahonnan, s azon keresztül száll-röpköd a labda, néha elejtik, az edző rezzenéstelen arccal nyugtázza a hibát, a lány elmosolyodik, mintha azt üzenné társának, „én megmondtam, nem vagyok tökéletes” – és folytatják megállás nélkül a körkörös lépéseket, karlendítéseket, forgásokat, a figyelő szem beleszédül.

Király István úgy véli, őt nem lehet átejetni. Neki nincs szüksége varázslatra, ámításra. Ez tömény unalom: micsoda haszontalan, átlátszó trükköket találnak ki egyesek, csak hogy ne kelljen dolgozni. Pedig a munka nemesít, amellet, hogy hasznos is. Társadalmilag leginkább. Ennél a körkörös marhaságnál már csak a gömbölyded karatésok eljövendő látványa lehet lelombozóbb. Meg hát várja a *Kisvárosi gyilkosságok* ismételése. Azt nem lehet kihagyni. A sok angol név első hallásra összekeveredik, de ismételéskor rendszertint összeáll a kép. Megszorítja felesége karját, aki mintha fárasztó álomból ébredne, lustán ráemeli tompa tekintetét. Normális körülmények között vasárnap, ebben az időben jóízűen alszik. A férj szemével inti, hogy ideje indulni. Szó nélkül áll fel a sörlócáról, keresi unokáját, meglátja a családjával egy távolabbi fa tövében élénken diskurálni. Hogy nem vette észre a távozásukat? Ilyen alattomosan telepedett rá a fáradtság? Netán varázslat történt? Igen, mintha ébren álmodott volna. Hihetetlen, ebben a zenebonában. Jó, hogy el nem nyomta a buzgóság a kényelmetlen sörlócán. Lett volna min derüljön Borbíróné, aki szerencsére odébbállt. Integet fia családjának, visszaintenek. Lizácska kiabál is valamit, de nem jut át a hang az éteri zene áttetsző gátján. Talán azt, hogy „szeretlek Mamiii”! Király kezét nyújtva figyelmezteti Borbírót, hogy távoznak, vigyázzon, nehogy felbillenjen a pad a súlyponteltolódás miatt. Udvariasan, halkán sok sikert kíván az unokájának. Felesége belekarol, és eltotyognak a valahol egy fa árnyékában pihegő koscsijuk felé. Nem sietnek, nem bírnák, meg nincs is miért, csak a kutyájuk várja otthon őket. Hosszú még a vasárnap, az élet pedig, a „nagybötös Élet”, mint tudjuk, rövid.

Eszteró István

Fratelli e sorelle

*Szent Péter utódja megválasztásakor
fehér füstcsíkkal engesztelik az eget,
a szavazólevelek égetésekor valami
adaléktól lesz hősínű a szalag, hadd
higgyék azok odafönt, hogy minden
oké idelent, s máris hamvas reverendába
kapkodó szélben röpködhet repülőin
szakrális vizitekre a szeretet nevében,
miközben a szárnyas idő szorgos
tollnokai interjúvolják egyre fennebb,
hátha meredek magasból nagyobb
rálátás nyílik alantas miértekre, hogy
öszensége nem győz megfelelni
az elvárásoknak, két kérdés közt két
kitaposott cipőben sakramentum és
blaszfémia felhősávós határmezsgyéjén
egyensúlyozni a mennyország felé,
melynek kulcsai bökődik tomporát,
mert kiket, miket engedjen be papot
is lefejezők közül, négykézláb hány
lábon leheltessék szeplőtlenne a vétek,
bemerészkedjen-e elfekélyesedett
Ninivék no-go zónáiba, hogy úgy
tiszteljék nem katolikusok, mint dalai
lámát nem buddhisták, mint háborúba
rokkant remény a béke égi követét
ma, stb., elvégre nem várhatja töklevel
árnyékában, sem a Sixtus-kápolna
mennyezet-freskója alól pislogva,
hogy önként levesse bűneit a század,
mikor az egyetlen üdvözítő apropó
megmaradni út porában porból vétetett*

*pórok, csövesek, prostik, páriák párt-
fogójának, fratelli e sorelle, buona sera!,
táncra perdülni, öleléssel, testbeszéddel
is támogatni a bizodalom elferdült
oszlopait, jaj, szívet formázni kézzel
Braziliának, tolókcocsiból is, vízen
járást tanítani levegő után kapkodónak,
széttépett álmot, családot, végtagokat
összeilleszteni az örök élet pillanat-
ragasztójával, megindult hegyek közt
Csíksomlyó hitforrásába kortyolni,
bocsánatot kérni walesi bárdok isten-
adta népétől, megbocsájtani a meg-
bocsájthatatlant, hogy naponta fel-
támadhasson az önbecsülés erkölcsi
halottaiból mint pontifex maximus =
hatalmas hídépítője a lelkiismereti űr
egymástól távolodó planétáinak.*

Hajléktalan

*Barlangtalan barlang-
rajzoló, csillagos ég
sátrába bújó, középkori
vágáns, újkori világ-
csavargó, modern,
posztmodern hajléktalan,
avantgárd vagabund,
tam-tam dobos, cső-
harangos csőlakó, aki
kocogtatja, pengeti
dróton lógó palackjait,
hátha felcsendül az át-
címkézett otthon vissza-*

válthatatlan örö módája,
korhadt bottal üti, veri,
vágja egyre vadabbul
felpüffedt szemének
rémképeit, törik, szakad,
nem számít, hangjegyek
szilánkjaitól hogyha
felrobban madárbegy,
ha üvegek agyara
buggyant havervért el-
vadult haddelhaddon,
fogcsikorgatva úzi
Istenét is rongyvackáról
rántott csirkét, kólát
álmodó (hang)fekvésért,
bűzfelhőben, szégyen-
féreg rágta pirkadatig,
mikor öt ujja öt kotta-
vonalként csüng, leng
a latyakba. Hajléktalan-
szállót kerülő hideg-
lázás, tán őstalentum,
táltos, sámán, zugzenész,
szétszakadt zsebében
zsebkendőbe kötött
szürke hajtincs vagy
vonószőr, töredezett
fénykép, régi mobil,
lemerült idő, míg
kegyelmet koldul hörgő
mellkasába vackolt
kutyavilágnak, s fel-
hörpinti repedt ege
maradék páráját, utolsó
slukkot a szilánkokra
tört üvegáriához ...

Ambrus Máté

Estike

Desiré tökéletesnek tartotta magát. Nyelveken szólt, és tweedzákóban járt, hol irodalmár volt, hol történész, hol műkritikus. Most éppen egyszerű, itálra vágyó sznobként vetődött egy társaságba, maga sem tudta, mi vagy ki vitte oda, csak annyit tudott, hogy végtelenül megveti a táncolókat, akik minőségi belga helyett olcsó sört vedelnek, és azt sem tudják, mi fán terem Renoir. Egyeseket túl bűdösnek tartott, másokat magához képest rondának, még az is megfordult a fejében, hogy olyan visszataszító társaságba keveredett, mint Hieronymus Bosch festményén a keresztet cipelő Krisztus, aki mindenféle gnómok gyűrűjében szelíden és büntelenül menetel a Golgota felé. Elmosolyodott. Milyen találó a párhuzam, hiszen ő cipeli a világ szellemi terhét. Ezen a ponton bordatájékon viszketést érzett, de nem törődött vele, mosolygott tovább.

Miközben így szórakoztatta magát, a gyéren világított helyiségbe begördült egy lány tolószékben, de olyan lendületes gyakorlatlansággal, hogy nem tudta időben megállítani a száguldó kerekeket, és tehetetlenül esett a földre. A táncolók, a vedelők és a nyilvánosan pajzánkodók először meghökkentek, aztán alkoholszagú röhögéssel nyugtázták az esetet. A földön fekvő lány a tolószék felé kúszott, segítséget nemigen várt, hozzászokott már, hogy ő mindenhol cirkuszi attrakció. Desiré a lány arcát fürkészte, felkeltette az érdeklődését, még az is megfordult benne, hogy segíteni fog... ha szépnek bizonyul! De a fény egy pillanatnyi felvillanásában kifejezetten igénytelennek ítélte a lány pattanásos arcát és kócos haját, ezért letett arról, hogy hozzá lépjen. Újra viszketést érzett a bordájánál, megvakarta, rágyújtott egy cigarettára, és nézte tovább az eseményeket. A lány a tolószékhez ért, félig visszakapaszkodott belé, de valaki kárörvendő kacagással odébb gurította, egy másik dülöngélő alak pedig megragadta a lányt, s a lábánál fogva kiráncigálta az ajtón: „Ki vagy te egyáltalán?” üvöltötte, a közönség meg röhögött.

„Te miért nem röhögsz, nem vicces?” – verte hátba egy újabb valaki Desirét, mire ő kényszeredett vigyort vágott, bár igazán már nem érdekelte a cirkusz. Szánalmasnak ítélte a csürhét, itt mindenki rohad belülről, állapította meg – ehhez jó szeme volt. Menekülni akart, de abba még beleegyezett, hogy csoportkép készüljön, amelyen ő is szerepel. Szerette, ha fotózzák, kedvelte az ilyen-olyan pózokat, fel is vett egy lenyűgözően értelmiségi pozitúrát, és várta a vaku villanását. A vakító fény csak egy pillanatra robbant a társaságra, de ennyi is elég volt ahhoz, hogy Desiré arcára fagyjon a mosoly. Végigfutott rajta a hideg, a gerincvelő jégkásává vált benne, aztán, ahogy a meglepettségből felalélt, még ez a kása is olvadni kezdett. Desiré grimaszolt, mint amikor csatornafedél mellett sétál el az ember, és nem tudja kikerülni a tolakodó pöcöszagot. A vaku felvillantotta a szoba négy sarkát, a foltos kanapét és a faláról lógó tapétát, s a tapéta mögül csótányok bújtak elő a fényre. De nem ettől ijedt meg Desiré. A saját látványa változtatta meg. A testén áttört a villanófény, akár a röntgensugár, és Desiré egyetlen másodpercre, megmagyarázhatatlan módon belülről láthatta önmagát: a bordák mögött ott lapult a szív, ám semmi szívyszerű nem volt benne, inkább az epéhez hasonló, amorf lepénynek tűnt, szaporán vert, és fekete masszát pumpált ki magából. Desiré mindig úgy képzelte, hogy az ő lelke rikitóan fehér tollpihe, amely néha bordatájékon csiklandozza, és ettől a csiklandástól lesz lelkiismeretfurdalása. A benseje azonban valójában nem ilyen volt: a tollpihe beleragadt a sok szurokba. Felháborodva a kijárat felé tört, felkente a falra a képébe vigyorgó idegeneket, hogy freskókká váljanak. Végre kiért az utcára. Minden idegszála tiltakozott az ellen, hogy rohadófélben van, végtére is ő nem követett el semmi rosszat életében! Soha egy rossz szava nem volt senkire, nem létezik, hogy ő is úgy nézzen ki, mint a többiek, akikbe az imént ugyanúgy belepillantott, ahogyan magába! Azok ott bent gúnyolódtak a tolószékes lányon, az ő bensejük naná, hogy galambdúcra hasonlít, ők vörös szőnyegen vonulhatnak a kárhozatba! Ő, Desiré, azonban büntelen!

A tollpihe alig mozgott benne a sok szurok miatt, de hegyével még utószor bordán bökte, ettől a teste harmonikaként bicsaklott össze, és a fájdalom dalát kezdte játszani. Kínok közepette villant

át az agyán, hogy bizony ő sem volt különb a többieknél, ő is ki-gúnyolta a földön fekvő lányt, s erre a gondolatra elfintorodott, mert hirtelen érezni kezdte a saját rothadás-szagát. Jó, ez az egy kis semmiség valóban a számlájára írható, ezt elismerte. De még mindig próbálta tagadni, hogy elkövetett volna bármi mást. Újabb kínrohamra volt szükség, hogy felderengjenek a pitiáner kis csa-lások, például amikor gyerekként meglopta a szüleit: kivett egy tízezrest a zoknisfiókból, aztán még egyet, s ha számon kérték, letagadta. Lopás és hazugság. De hát ezek bocsánatos bűnök...!

Ismét görcsbe rándult, felüvöltött, nem tagadhatta tovább, hogy ráadásul többszörös gyilkos. Önkívületben sorolta az áldozatok nevét. Már az anyaméhben telhetelen és önző volt, hízott és nőtt, testvére pedig rizsszemmé zsugorodott, végül névtelenül és nyom nélkül szívódott fel. De ott volt a legjobb barátja is, aki heteken ke-resztül azzal traktálta, hogy egy fekete lyuk próbálja elnyelni őt, és nem tud előrébb jutni az életben. „Ügyet kell intéznem, most orvos-hoz kell mennem” – tért ki a kellemetlenné váló siránkozások elől Desiré, a barátja pedig egy szép márciusi délután, a langyos szélben süvítve a betonon landolt. És Maja, az anyajegy pötytyözte orrával...! A lány volt az ő Tatjánája, rajongott érte, jól tudta ezt, mégis hagy-ta, hogy három vagy négy év alatt lassan (nem talált jobb szót erre) töredezetté legyen. A lány végül végleg elrepedt, és bánatát egy tál ciándús almamagba fojtva a kárhozat felé lebegett el...

Nem kellett több kínroham, Desiré tudta, hogy kik ellen vétke-zett, és szégyenkezve gondolta, dehogy Krisztus ő Hieronymus Bosch festményén...! Ő csak egy undorító és kárörvendő lény.

Egy padra roskadt, sírva fakadt, nincs remény.

– Ne sírj! – mondta egy vállára ereszkedő kéz.

Meghökkenve fordult hátra. Szőke hajú lány állt mögötte, fehér ruhája és fehér arca tiszaságtól sugárzott. Az utcalámpa átvilágította a testét: látszott ragyogó fehér tollpihéje és szívet formázó szíve, s ettől Desiré egyszerre könnyűséget érzett.

– Esthajnalcsillagnak hívnak – nevetett a lány –, röviden csak Estike!

Desirét a szavaktól, a hangtól melegség járta át, és már tudta, hogy mégis van remény...

Csobánka Zsuzsa Emese

Belső ösvény

*Forgott bennem a csönd a körútra lépve,
zsibongott a város, átellenben a Spar.
Felötlött a kérdés, valaha létezett-e,
ami ég és föld közé feszítve oltalomra várt.
Jött autó, kerékpár, rolleren suhanó férfi,
nők kutatták konokul az ösvényt
a föld alatt. Hétfő volt, május,
toronyiránt alkonyodó tizenhatodik nap.*

*És egyszer csak belobbant az út,
fényes síneken siklott át a létem.
Azt írtam, kár, hogy hiszünk
a határookban és a megméréttetésben.
Holott minden jár, a miénk, a távolságot
csak mi akarjuk mindenáron élni.
Üveggolyó lenni vágyunk egy versben,
hogy ne kelljen a fényben átlényegülni.*

*Legyen meg a te akaratod, mondtam,
mégis felemelve tekintetem a fénybe.
A Sparban egy férfi elmosolyodott,
fejét lehajtva üzenetet olvasott éppen.
Alattunk megrendült a föld.
Robogó villamos lett minden gondolat,
a cikázó értelem a folyó felé haladt,
egyik a másikban, mint hullám, merült alá.*

*Az út így nyílt meg bennem a Visegrádi sarkán.
Nem voltam én, sem ő, a lét sem más világ.
Miközben fejünk fölött a hold dalolt,
a zajlásban vakult meg folyó felett a folt.*

*A halak teste rézsút fordult át a parkon,
szemükben szétszálazódó múlt a nyár,
ami kiold, abból falra akasztható kép lesz,
fiókok poros levegőjében nyárfavatta száll.*

*Nézd, tudom, én is vakon bolyongtam eddig,
bántottam is magam annyi éven át.
Mert makacsul hittem, az akarat ment meg,
hogy aki akar, annak jut az áldás.
Éles fényben tört darabokra a létem,
hogy adott a tér, a lét, és életre ő hív
az égi rend szerinti vezettetésben,
mely rajtam túlmutat.*

*A nem látott dolgok valósága,
az átlátszó ember törékeny igazsága ez.
A hitem. A képzetektől mentes út, a rögvalóság.
A vitorlavászon-ég alatt a játszi fény,
egy csatornafedél, két kerékpáros, egy roller,
átellenben a Spar, és benne egy mosoly,
mely, mint a körútra ömlő tünde lét, a hídra lép,
és nyugtázza, egy férfi épp a Sparban áll.*

Nagy Zopán

Átjárások / Valenciai fél-álmok...

Castellón de la Plana.

Landolás Valenciától 101 kilométerre (ó, esetleges távolságok *prefixumal*), a kietlen, frissen trágyázott pusztaságban, ahol a mini-reptér fő látványossága egy abszurd szobor: a bugyután vigyorgó, négykarú óriási mesealak-gnóm egy-egy markában repülőgépeket szorongat...

Regényes, szatirikus-problémás, sőt: kínos-kínlódó, igencsak körülményes, átszállásos, veszteglő utazások az éjszakában...

Valencia. Carrer del Poeta Mas. Mászolygó hajnalok, ragacsos reggelek, majd lírai délelőttök a Poeta Cafeteria teraszán! Sin filterar Águila; Medio bocata & bebida (*infusión ecológica*). Altramuces / Lupins: csillagfürt / farkasbab különféle cidrákkal és olíva-válogatással... Gong! Délután-esti Toastone, Boludo bar, Bodega Volero és est-éjjeli L'ermitá, La Terrazza (aperol, parmigiana, caprese, crema de atun, a tuna, tortilla de patata, papaya), Trambon, Immortal Rock s (mi a manó): El Tamano...

Serrano-tornyok, selyembörze, terpesz és tapasz, bazilika, patinás piac, gőzölgő finomságok, nispero-nektárok, ó a japán naspolya... Numero due/uno: zöld-lila mixtúra... Művészetek és Tudományok Városa, *futurista aquarium*, L'Oceanogràfic, kortárs múzeumok: CCCC, MUVIM, IVAM...

Kirabolva, kimerülve, napokig kutyaól-kapszulákban élve, drogos migránsok, naplopó tolvajok, igénytelen roncsok (mindinkább vég-lények) közötti nyomorgó félálmok, *szuicid-közeli* szorongások...

Majd hatalmas kontraszt: köröttünk kedvesség és jólét rezgesei... Kolostor-kerengő, narancsfák, botanikus kertek, Caprese Queso Brie, Estrella Galicia Especial... Cava és egy kancsó Aqua de Valencia koktél (citrusos-narancsos-mentás gyümölcsle vodkával, jéggel, ginnel, pezsgővel)...

Tenger!

A parton ördögbotokkal játszó, félvad *hippi-lány* gyakorol, hibázik, mosolyog, behajol, elejti, feldobja, tetkók alatti izmok feszülnek, mellbimbó kibuggyan, hajlatok, behajlás, *cupító-cupító*: Conchita pucsítva, ó, kagylócska, kagylócska... Hanyatt-torna, terpesz, bugyi nincs, csak szaggatott mini-bőr, hasadó, *fel-feel* feslő... Tátogó vagina virágzik, hasist párolog, skálázik... Nedvesítés, zavart nevetgélés, a vulva-kagyló lassan beázik: sokat teázik, tocsogás, további párolgások...

Tengerparti party, avagy kocsmológiai túra, újabb utcák és bárók (fel)térképezése, (le)képzése: La Pasquala Tapas, La Paca (remek atmoszféra, kóstolás-élmények!), El Trocito del Medio, El Oco, Bar Ricoardo, La Bode Giolla del Gato...

Megtépázott zsebkönyv hever a parton. A hullámok félig felfalták, két apró rák is falatozik belőle... *Morfofóbia*, avagy: Szorokin a spanyol tengernél, elhagyatva...

Pata-pata-patata(s)... Petárdák felfűzve, robbanás, ratatata-felhők egy kápolnánál, ebek szívgyörcse, esküvők pompája, öltönyös gnóm almazöldben, sárga nyakkendőben, rózsaszín-flamingós zokniban, vörhenyes-lila maszkban... Hús templomok kis terén: El Importa, El Guta, te + én s ő: glutén...

Intermezzo:

Abdúl Ada házában: kandúr van a vázában...

A Torres de Serranos kitátja hatalmas kapu-száját, gótikus lehelete átáramlik a Turia kertbe... Idő-hidak, botanikus ős-távolságok, majd az óváros: Casco Antiguád, Barrio del Carmen, Plaza de la Virgen és a Városháza, a XIX. századi postaépület: Plaza del Ayuntamiento... Innen izgalmas a zsiszegő (b)eltévedés...

- - -

Félájult árny-keresés, in-tim(e) bódulás, in Time(a) Cabanyal...
Ismét a tengernél!

Éppen ötféle kutya* voltam
s egy katalán

lány fenekéről nyalogattam
a sót, miután:

nagy zűrzavar támadt a parton:
mozambikini, mozaikmigiri, mutati-tini(ni)...

*Ezüst pumi, vörös-fehér orosz agár, kék dog, fekete tibeti terrier, aranyzárga Briard (Berger de Brie)!

- - -

Guillermo Lorca García festményén (képzelt képtárban):
a hatalmas mongúz-macska-denevér-angóralény-perzsa agár-szfinxet különféle karok, végtagok ember-féléi, csúszómászói, kék-rókái másszák meg, és kerubok, puttók, kevert madár-démonok, kecskék veszik körül, s őrzöngve rajongják...

Az óriási festményt és társait egy spanyolos szépség szemléli a vadonatúj kortárs galériában, félvér festő-hölgy, vállán sárga papagáj: Örvös Sándor személyesen. (Psittacula Krameri.) Kék hajú lánykák tupírozott libákkal biedermeier szobákban, állati orgiák habfürdőben, tejes dagonyában... Párduc kúszik be a hófehér baldachinos ágyba, s kisvártatva belenyal a fél-éber kislány-mo-dell (Eroika) nyakába... Néhány virágszirom és vércsepp: kvázi-antik, barokkos, manierista beállításban...

- - -

A megtépázott, több sebből is vérző nő halál-közelben lebegett, vajúdott, némán (befe-lé) ordított, miközben halott nagymamáját látta, amint felé közeledik fehér lepelben, gyomra helyén lyuk tá-tongott, vagy inkább: egyféle átlátható üresség, arca helyén pedig maszatos rongy-folt volt, az arc-foszlány lehullott, s a nő elájult... *Most nem halunk, éppen szü-lünk, basszameg!* – Így az orvos, két pofon, egy hidegzuhany... *Még nincs dol-god (god) odaát* – így pe-dig egy hűvös suttagás... A fehér fényút vörös lepedővé változott, fiúgyermek született, félvér! *Godotra varrva* – imígy a narrátor...

Rónai Balázs Zoltán

Az Egeknek szerkezetjét

*Az Egeknek szerkezetjét ember meg nem érti,
sem az működését.*

*Mi Urunknak feladatja annak átlátása,
csillagoknak, Napnak, Holdnak
kényes mozgatása.*

*Ember arra, foglalkozzék bár alchimiával,
nem képes sehogy sem.*

*Az fekete mágiában is hiába buzga,
legfejebb az lelke kárhoz,
megy örök pokolra.*

*Én ezt mindet rég beláttam, s tekinték az Égre
immár nyugodt szívvel,
az mikor az csillagoknak árja úszik éjjel,
és mikor az Nap ragyog fent
akkor sem különben.*

*Kíváncsiknak juharága csak látásom venné,
hát le nem szakajtom.
Hanem mint az fehér írisz, melly tisztáknak nyílik,
az Mindenségnek nagy titka
a' lelkömbe fénylik.*

Murányi Sándor Olivér

Ritka vad

– Azért vagyok vadőr, mert amit tettem, nem a vadászokért tettem. Hanem a vadakért – mondja Lukács, miközben eloldja a szórót tartó láncot a fatörzsön.

Mellette térdelek, segítek, kettőnek könnyebben megy. A két fa közé kifeszített kukoricás edény lassan ereszkedik lefelé. Amíg Lukács a csörlőt tekeri, én az üres bödönt fogadom. Lecsavarom a tetejét, majd visszamegyek a vadörhöz. Együtt cipeljük a zsák kukoricát, felemeljük, és beleöntjük a műanyag bödönbe. Ezt követően Lukács ellenőrzi a szórófejen az akkumulátort, aztán beállítja, hogy minden este pontban fél hétkor szórjon ki fél kiló kukoricát, amire jönnek a medvék. Lecsukjuk a szóró fedelét, visszacsévéljük a tele edényt a magasba, hogy ne érje el két lábra állva a nagy barnabundás.

– Attól, hogy naplementekor szór, hajnalban is kijöhetünk – mondja. Terepjáróba ülünk.

Este lesz, mire hazaérünk. Megiszunk fejenként két sört, egy pohár pálinkát, miközben a konyhában rotyog a rókagomba tokány a puliszka mellé. Lukács evés közben és után már nem tud inni. Szerencsére eltanultam tőle ezt a szokását. Éjfél előtt ágyba kerülök nála. Semmi tivornyázás, hajnali fél hatkor szól az óra.

Hatkor már a Bucsin felé tartunk a terepjáróhoz, a tizenegyes kilométerkőhöz, ahol a feltöltött szóró van. Mi csak így hívjuk: tizenegyes. Alig virrad, amikor beülünk a lesbe.

Csendben várunk. Az idő gyorsan telik, feljön a nap, csicse-regnek a madarak. A medvék ma nem jönnek. Kitartóan várunk kilencig. Lukács megszólal:

– A reggeli vadmozgás lejárt, nincs értelme tovább maradnunk.

Elpakolom a fényképezőgépet, és szedelőzködni kezdek, amikor Lukács arca merevvé válik. Abban az irányban, amerre figyelt, jómagam is mozgást veszek észre. Közepes magasságú, szürke test közeledik. Hirtelen átvillan az agyamon: ez csak őz lehet. Ám ekkor – életemben először – már látom az ügetést, és szinte sóbálvánnyá

válok a meglepetéstől. Az állat egyre közeledik, balra veszi a kanyart, és a szóró feletti ösvényen szalad végig. Kisvártatva megfordul, át-megy jobb oldalra, megáll, orrát a lehullt levelekbe fúrja.

Mintha álmodnék. Életem első szabad farkasát látom, amint újra mozgásba lendül, valósággal libeg a fák között.

– Anyafarkas – suttogja a vadőr, távcsövét a szeméhez emeli.
– Jó nagy a hasa, benne lehetnek még a kölykei.

Nem győzők betelni a vad gyönyörű fejével, szürkéből rozsdavörösbe játszó bundájával, amely megvillan az őszi avaron, a reggeli napfényben. Nem vesz észre minket. Lázasan keres valamit. Lélegzetvisszafojtva figyelem, ahogy ide-oda szalad. Látom, mennyivel mozgékonyabb, mint a medve. Közben újra előkerül a fényképezőgépem: filmet készítek.

– Teheted ki a Facebookra – mosolyodik el Lukács, majd megjegyzi: – A vadászcsoportom minden tagja irigyelni fog! Tapasztalt vadászok tíz év alatt sem látnak farkast. – Ahogy ezt ki-mondja, a vad végleg eltűnik a szemünk elől.

Kiszállunk a lesből. Szótlanul gyalogolok le az autóhoz. Valami belső elégedettség és öröm lesz úrrá rajtam. Ugyanakkor hálát is érzek, hogy a vadőr kihozott magával, és nem indultunk el kilenc óránál korábban haza. Próbálom felidézni magamban a látottakat, újra megelevenedik előttem az avarban szaglászó anyafarkas, amint fejét fel-felemelve kémleli, nem látja-e valami. Elképesztően óvatos mozdulatokkal halad az erdőn, többet van takarásban, mint szem előtt. Rejtettsége, titokzatossága még sejtelmesebbé teszi minden mozdulatát. A szemét nem tudtam megfigyelni, mivel végig nekünk oldalt állt, és távol is volt – mintegy ötven méterre. Sokszor fogom újraneézni róla készült filmem. Most még a találkozás hatása alatt ballagok a vadőr mellett, aki kinyitja a terepjáró ajtaját, és halkán ennyit mond:

– Ma nemcsak nyomot láttunk, hanem vadat is. A kitartó és csendes várakozás meghozta a gyümölcsét. Remélem, sikerült jól megfigyelned, mert ilyet nem fogsz mostanában látni.

Indulunk le a Bucsinról. Együtt élnek itt az örökzöld fenyők a lombhullató fákkal. A nap egyre magasabban jár. Fényében aranyló tengerré válik az avar.

„Álmomban kormorántollat mosok”

Két kortárs indián költő versei
Gyukics Gábor fordításában

Kim Shuck

A nyers ércet húzóvassal (They Pull the Raw Ore...)

*A nyers ércet húzóvassal vonják ki
Önmagából
Hallani, ahogy kapar
Nevezd meg az erőltetett átmeneteket
A megengedett változásokat
Festék
Szervezeti kiigazítások
Befecskendezések
Adalékok, kivonások
Tevékenységek
Ruházat
Állapotváltozások
Házasság
Oktatás
Ajak- és arcplasztikázott
Nő a tévében
Korzett a derekán
Magas sarkú cipő
Dizájnerruha
Puccos haj és durva smink
Karcsúsított
Elmagyarázza, hogy mely átmenet
Természetellenes*

Álmomban...

(In My Dream...)

*Álmomban
Kormorántollat
mosok
Immár tiszta
Új dalt szereznek
Új dalt énekelnek
Próbálnak levegőhöz jutni
Pedig az nem hal
Egész éjjel
Tollat tisztítok, és még itt is érezni
Az óceán hideg madárborzongását
Csakúgy, mint a növekvő tollak
Szúrását a bőrömnön, ahogy
Feltörik a bőrt, és
Az új tollak
Már akkor olajtól ragacsosak
Amikor kihúzom
Megmosom
Tisztára mosom őket és
Megint lélegzethez jutunk
Még nincs hal, nincs
Semmi, amit ki szoktam fogni.
Villanás és örvénylés a vízben
Érzem, hogy reszketek
Növekvő tollaimban*

Al Hunter

Téli madarak

(Winter Birds)

Néhány téli madár

A nappal együtt eltűnő

Rövid nappalok halványuló fényében keresgél

Lopott pillantásoktól és szárnyaktól

Biztos távolságra.

Néhány téli madár

A hóban eltűnő

Cölöpsorok között keresgél

Csőröktől és karmoktól

Biztos távolságra.

Néhány téli madár

A fák között eltűnő

Holdfényben keresgél

Fénytől és évszaktól

Biztos távolságra.

Néhány téli madár

A sötétségben eltűnő

Orientációt és rendet keresgél

Vágytól és értelemtől

Biztos távolságra.

Néhány téli madár

A mocsárban eltűnő

Irányt és társaságot keresgél

Álomtól és látomástól

Biztos távolságra.

*Kisugárzás, melegség és világosság
 Oly bizonytalan, mint a rövid téli napok halványuló fénye
 Oly bizonytalan, mint a cölöpsor a hóban
 Mint a holdfény a fák között
 Oly bizonytalan, mint irány és társaság
 Oly bizonytalan, mint téli madarak könnyű szárnyakon.*

Akasztófák között (Out of the Gallows)

*Ökörnyálfonál tart fogva
 a nagyság szélén táncol
 ingadozó bizalom összefonva bizonytalan kegyelemmel
 ökörnyálfonál tart fogva
 elkötelezve ehhez a földhöz
 ehhez az áttetsző gömbhöz*

*érdes fonál tart fogva
 a sötétség szélén himbál
 leigázás és egy csuklyás
 idegen között
 érdes fonál tart fogva
 elkötelezve ehhez a pokolhoz
 ehhez az omladozó diafonémához*

*elkötelezve ehhez a földhöz
 ehhez a földhöz
 ökörnyál fonál tart fogva
 tart fogva
 tart fogva
 tart fogva*

*elkötelezve ehhez a földhöz
ehhez a földhöz
ehhez a földhöz
ehhez a földhöz*

KIM SHUCK calagi törzsbeli költőnő, író, gyöngyfűző-, szövő- és kosárfonó-művész. A San Francisco-i Állami Egyetemen művészettörténetből szerzett diplomát, később ugyanitt amerikai indián tanulmányokat oktatott. Kosárfonó munkásságára a kaliforniai indián kosárkészítés hosszú története és nagymamája alkotásai hatottak. 2001 és 2021 között hat verseskötete jelent meg, a legutóbbi az *Exile Heart* (Száműzött szív). Több antológia és egy online folyóirat, a *Rabbit and Rose* szerkesztője. 2017-ben San Francisco babérkoszorús költőjévé avatták.

AL HUNTER odzsibve költő, a kanadai Rainy River törzs egykori főnöke. Az ontariói Manitou Rapids rezervátumban él. Régóta aktívan küzd az amerikai őslakosok jogaiért, jólétéért és a környezet felelős megóvásáért. Oktatási és környezetvédelmi munkásságáért 2000-ben kapott állami elismerést. Versei számos nemzetközi, kanadai és indián költészetet bemutató antológiában olvashatók. Legutóbbi kötete a *Beautiful Razor: Love Poems & Other Lies* (Gyönyörű penge: szerelmes versek és más hazugságok).

Cecilie Enger

A fehér térkép

Petrikovics Edit fordítása

Két fiatal nő egymásra talál a tizenkilencedik század végi Norvégiában, ahol a tenger felől már fúj egy modernebb kor szele, de még minden mozdulatlan, ódon és merev. Bertha, a félénk, zárkózott, a világra kíváncsian rácsodálkozó lány és Hanna, az öntudatos, komoly, titokzatos személyiség olyasmibe vágják a fejszájüket, amire aligha van példa a ködös bányászvárosban: nő létükre közös vállalkozásba fognak – boltot nyitnak, majd még merészebb üzleti terveket szőnek. Csakhogy ezt a helyi, zárt és szigorú társadalom a legkevésbé sem nézi jó szemmel...

(Részlet a regényből)

Hanna szinte mindennap kirakott egy kosár szilvát a pultra. Egy öreg fáról szedte a kertben, mert úgy gondolta, ha minden vevő lehet belőle egy-két szemet, akkor a többi áruból is nagyobb buzzgalommal vásárolnak majd.

A vevők betűről betűre követték Hanna tervét. A legtöbben, akik meglátták a kék szemű, apró szilvával teli kosarat, örömmel vettek kóstolót belőle, amikor Bertha vagy valamelyik boltoslány jelezte, hogy a gyümölcs ingyen van.

Gyakran kisebb beszélgetés alakult ki a szilva finom ízéről, az anyukák pedig rászóltak a gyerekekre, hogy köpjék a tenyerükbe a magot, és nevettek, amikor a gyümölcs vére emlékeztető leve lefolyt a kicsik állán. A szívélyes nagylelkűség több árucikk forgalmát is megnövelte.

Ám azután történt valami, amire Bertha utóbb nem emlékezett tisztán, mert nem sokkal később nagyon rosszul lett.

Egy tiszta, őszi délutánon, amelyen több vásárló és meglehetősen sok tennivaló akadt, az úton valamivel feljebb lakó kedves Malmedal házaspár veje lépett be az ajtón. Bertha párszor látta már, mindig egy-két gyerek kíséretében. Haugesundben éltek, de időnként ellátogattak Visnesbe. Most egyedül volt, és úgy tűnt, mintha maga sem tudná, mit keres itt, vagy talán csak túlságosan ráért. Egy darabig a pultnál állt, és a szilvát eszegette.

– Ízletes – mondta.

– Köszönjük – felelte Bertha. – Saját termés.

– Nocsak. – A férfi bólintott, mintha végig kellene gondolnia, amit Bertha mondott. – Saját termés.

A megjegyzés úgy hangzott, mintha nem bízna Berthában, vagy túlságosan hihetetlennek tartaná, hogy egy fiatal bolti alkalmazottnak saját kertje van, ahol szilva terem.

Bertha rámosolygott, és megerősítően bólintott.

A férfi egy újabb szemet vett ki a kosárból, Bertha pedig észrevette, hogy több szilvamagot is a padlóra potyogtatott. Azt, amelyik a szájában volt, egyenesen kiköpte. Bertha hallotta, ahogy a mag a deszkán koppan. A férfi a leghalványabb jelét sem mutatta, hogy sajnálná a dolgot, pedig a tábla, amelyen arra kérték a vásárlókat, hogy ne köpjének a padlóra, jól látható helyen volt.

Bertha kiszolgálta a többi vásárlót, szívélyes hangon elköszönt tőlük, hozzátéve, hogy visszavárja őket legközelebb is, majd végül csak ő és a férfi maradt a boltban. Hanna a kikötőben volt Aarstad kisasszonnyal, hogy átvegyék az új hajó, a *Rapp* fedélzetén érkezett árut, a másik boltoslány pedig hazament, mert megbetegedett.

– Segíthetek valamiben? – kérdezte Bertha.

A férfi megrázta a fejét.

– Ez rohadt volt – jelentette ki, majd a tenyerébe köpte, ami a szájában volt, és az egyik krumpliszák felé hajította. Azután a nadrágzsebébe dugta a kezét.

– Sajnálom – mondta Bertha, és érezte a nyakán felkúszó forróságot, pedig nem ő volt az, akinek szégyellnie kellett volna magát.

– Azt mondja... – folytatta a férfi.

– Igen?

– Saját termés?

Bertha bólintott.

Mire a férfi odavágta:

– Ezt a szilvát a disznóimnak sem adnám.

Bertha megismételte a bocsánatkérést, és hozzátette:

– Akkor alighanem egy rossz szemet kapott be. Senki más nem panaszkodott. Brummenæs kisasszony mindig gondosan odafigyel arra, milyen szemeket szedjen le a fáról.

A férfi széles mosolya most álságos volt, barna fogsorát a szilvahéj maradványai tarkították.

– Szóval Brummenæs kisasszony nem szed rossz gyümölcsöt – mondta.

– Úgy van – felelte Bertha.

– És úgy véli, keresztény erkölcs szerint való rászedni az embereket, hogy olyasmit vásároljanak, amit nem engedhetnek meg maguknak, vagy amire nincs szükségük?

A férfi hangja hirtelen túlzóan nyájasnak tűnt.

– Nyugalom – mondta, amikor meglátta Bertha arckifejezését.

Bertha nem mozdult.

– Van valamim a számára – folytatta a férfi. Kigombolta a durva anyagú kabátot, és a belső zsebébe nyúlt.

– Egy ígés lap – mondta.

Egy időben divat volt nyomtatott bibliaversekkel ellátott kis kártyákat osztogatni egymásnak. Túlnyomórészt a szeretet, a megbocsátás, a remény és a hit fontosságáról. Bertha is kapott egy, a *Jelenések könyvéből* származó igeverset Stange asszonytól néhány héttel Stange úr halála után. Odahaza állt az ablakpárkányon a következő felirattal: *És letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.*

A férfi most egy ilyen kis kártyát tett a szilvaskosár mellé a pultra. Ezt kézzel írták, nagy és kissé esetlen betűkkel, ennek ellenére könnyen el lehetett olvasni: *Vagy nem tudjátok, hogy*

igazságtalanok nem örökölhetik Isten országát? Ne tévelyegjétek!

– Köszönöm – mondta Bertha.

Nem akart elfordulni, igyekezett higgadt maradni. Nézte, ahogy a férfi begombolja a kabátját, és lesöpör néhány láthatatlan porszemet a hajtókájáról. Nézte, ahogy elvesz egy újabb szem szilvát, és bármennyire is kétségbeesettnek érezte magát, nem akarta elveszíteni a nyugalma.

– Nehéz felfogni – mondta a férfi –, hogy némelyik fehérnépből mennyire ki tud veszni a nő. Szárazak, mint a paszulykóró. Épp az ellenkezői ennek. – Azzal a levegőbe emelte a szilvát, mint egy poharat, majd a szájába dugta. Azután kiment az ajtón.

Amikor Hanna és Aarstad kisasszony visszatértek az áruval megpakolt molnárkocsival, Bertha éppen a padlót súrolta. Nem sokkal ezután két bányászruhas férfi lépett be az ajtón, és bocsánatot kértek koszos bakancsukért. Amikor a pult alatt mosott fel, megvágta magát egy üveg pohár szilánkjával, amely valószínűleg akkor törhetett el, amikor éppen nem tartózkodott a boltban. A jobb hüvelykujján lévő seb láthatólag nem volt sem mély, sem egyéb módon veszedelmes, csak vérzett. Egyetlen dolog zakatolt Bertha fejében: száraz. A szó olyan volt, mint egy étterrel átítatott kendő az arca előtt. Belélegezte, és érezte, ahogy süvítve száguldozik körbe-körbe a fejében.

Hannának nem mondott semmit sem a férfiről, sem a sebről, amely nem is vérzett igazán sokáig. Estére azonban bágyadtnak érezte magát, és a hideg is rázta. Hosszú idő óta először bújt ágyba korábban, mint Hanna, és már aludt, amikor Hanna lefekvéshez készülődve belépett a hálószobába.

Valamikor az éjszaka folyamán felébredt, és látta a hűvös regeli fényt odakint. Azután újra elaludt, és azt álmodta, hogy a szíve leválik a mellkasáról, és vér áramlik a kulcsocsontja felé. Amikor felébredt, a nap már magasan járt, az éjjeliszekevényen pedig egy cetlit talált, melyen az állt, hogy Hanna elment a boltba, Bertha ráér utánamenni. Soha nem aludt el, mindig együtt mentek dolgozni. Bertha azonban teljesen kimerültnak érezte magát, mintha az előző napon végtelen menyiségű lisztes- és

krumpliszákot cipelt volna. Amikor a paplanra terített ágylakó nézett, meg volt róla győződve, hogy a hímezett virágok az arca felé hömpölyögnek. A fejére húzta a takarót. A sötétben a virágok eltűntek, ám amikor kibújt alóla, fehér liliomként támadtak fel, Szűz Mária arcát formázva. Jézus anyja volt a legszebb jelenség, amelyet valaha látott, ahogy liliomkoronával a fején az ablak felé lebegett, s ott a világot kizárva behúzta a függönyöket.

Amikor legközelebb felébredt, két embert látott az ágya mellett. Levetkőztették, ő pedig megértette, hogy a férfi vágást fog ejteni a testén, amiért mocskos és istentelen gondolatok kínozzák. Az járt a fejében, hogy a férfi nem az orvos, még ha egészen úgy nézett is ki, hanem a lelkész, aki ki akarja űzni belőle a bűnt. Bertha odanyújtotta nekik a kezét. Természetesen levághatják. A következő pillanatban már a mennyezet felé lebegett. Onnan fentről látta magányos kezét, levágott hüvelykujját, a térd alatt lefűrészelt lábát, a mellkasát a bordákkal. Feldarabolták.

Három nap elteltével a láz alábbhagyott.

– Az orvos egy koszos üvegszilánkot távolított el a kezedből – suttogetta Hanna.

Néhány nappal a felépülése után egy éjszaka véletlenül az ágytámlába ütötte sérült kezét. A fájdalom felcikázott a fejéig, émeletitő süvítést hagyva maga után. Hiszen nem ő akarta, hogy így legyen, nem igaz? Mégis úgy gondolta, hogy mindenkinek jogában áll választania valamit, és elutasítani valami mást.

Miért nem képes egyszerűen azt a rendet választani, amelyre az egész emberiség épül?

Vénkisasszonyok voltak. Elbeszélések, balladák és családtörténetek szomorú szereplői. Az örök hajadonok, akik magányos életüket élik, a beteljesületlen szerelemhez hűen. Számos nő nem akart férfival élni, hiszen most már tanulhattak, és eltarthatták magukat. És még ő panaszkodik, aki megtapasztalhatta, hogy a teste önálló, lüktető életet él, leválasztva a gondolatokról...?

Bene Zoltán

Vívódás

Gárdonyiról, nőkről, szerelemről, életműről

„Az az asszony, amelyik elvált az urától, olyan, mint a virágzó faág, amelyik letörött a fáról, leesett a földre. Nem érdemes fölvenni többé” – írja az idén száz esztendeje halott Gárdonyi Géza. Helyesebben: ő írja, ám *A bor* című novellájának szereplője, Baracs Imre gondolja. Azt a vélekedést pedig, hogy a „farkas a fogával ragadja meg az embert, az oroszlán a körmével; az ördög az asszony szemével. De a vadállat, az csak a testét emészti el az embernek. Az asszony a lelkét”, az Isten rabjaiban találjuk. Azt a bonmot-t azonban, miszerint „Mindig különös nekem, mikor valakiről azt mondják: Elcsábította ezt meg ezt az asszonyt. Olyan, mintha azt mondanák valakiről, hogy: Úszni tanította ezt meg ezt a halat...”, a fiaihoz szánt intelmeiben írja (*Földre néző szem – Égre néző lélek*), tehát míg az első két idézetet nem föltétlenül kell úgy tekintenünk, mint Gárdonyi saját véleményét, ezt mindenféleképpen annak kell, hogy gondoljuk. Milyen avított és társadalmi szempontból inkorrekt mondatok! – gondolhatnánk még.

Holott...

Amikor az *Egri csillagokat* olvassa az ember – amelyet manapság trendi leszólni, én mégis azt gondolom, kitűnő regény –, a szerteágazó cselekmény egyik meghatározó szála, Gergely és Vica szerelme ritkán kerül az irodalomelméleti vagy az olvasói figyelem középpontjába. A hősiesség, a harcok, kalandok árnyékában búvik meg ez a sajátos és különleges szerelem, amely végigkíséri két ember életét egészen apró gyermekkoruktól kezdve. Ez az idilli és idealizált kapcsolat színesíti, de döntően nem határozza meg a regényt. Hogy mégis fontos szerepet játszik, és viszonylag nagy teret kap a könyvben, az nyilván Gárdonyi személyes érdeklődésének is köszönhető. Mert Gárdonyit érdeklik

a nők, és érdekli a szerelem. Jót és rosszat, örömet és fájdalmat egyaránt tulajdonít ennek is, annak is. És megdöbbenően ellentmondásos mindaz, amit élete során a nőkről és a szerelemről leír.

Hogy csak néhány példát említsek: *A láthatatlan ember*, *Az Isten rabjai* az örök szerelem, az *Az a hatalmas harmadik*, a *Hosszúhajú veszedelem* vagy a *Szunyoghy miatyánkja* a női család, az *Ida regénye* az idilli szerelem könyve. Írójuk hol elkeseredett és megsebzett, az asszonyokat hibáztató és kárhóztató, hol éppen ellenkezőleg: a nőket piedesztálra emelő és eszményítő hangot üt meg.

Gárdonyit olvasva egy viaskodó ember képzeje jelenik meg a szemünk előtt: a hitével, a tehetségével, a nemzete sorsával, a művészettel – de a szerelemmel, a szerelem eszméjével is küzdő, birkózó alak, aki leginkább mégis önnönmagát marcangolja. Nem véletlen, hogy az „egri remete” eposzi jelzője ragadt rá, nem véletlen, hogy elvonult, kivonult a világból, amelyet bizonyosan kaotikusnak, félelmetesnek és értelmetlennek látott. Ő sikerei ellenére alkatilag alkalmatlan volt arra, amire például Jókai nagyon is megfelelt, s amit mai szóval akár celebritás-létnek is nevezhetünk. Gárdonyi kételyek közt gyötrődő, az élet és a világ nagy kérdésein rágódó, végleges és egyértelmű válaszokra jutni azonban képtelen lélek. Ez tükröződik a nőkhöz, illetve a Nőhöz való viszonyában is. Mert a nő olyan, mint az élet: hol csodálatos, hol tragikus. „*A nők fiatalemberre leső angyalarcú pókok.*” „*Semmi se szebb, jobb, édesebb [a nőnél]. Testének szépségét felül nem múlhatja a művészetnek semmi remeke. – Lelkének édessége földi üdvösségünk.*”

„*Ha átgondolom az eddig lefolyt életemet, azt kell látnom, hogy kövek alatt nőtt fű vagyok*” – írja magáról; „*az embernek csak az arca ismerhető, de az arca nem ő. Ő az arca mögött van. Láthatatlan*” – mondhatja Zétával, a láthatatlan emberrel, akinek a sorsát egy végzetes és végleges szerelem irányítja.

Ez az ellentmondásos, vívódó Gárdonyi pedig egyáltalán nem avított figura. Persze, napjaink fogyasztói társadalmának modern-fogalma értelmében korszerűnek sem nevezhetjük, hiszen ma-

napság az intellektuális vívódás helyett sokkal inkább a szorongató zsigeri frusztráció a jellemző lélek-emésztés, ám a „*minden egész eltörött*” modernsége éppen úgy jellemzi, ahogyan Adyt, minden modernnek atyamesterét. Azonban Gárdonyi modernsége nem egyes műveiben, sokkal inkább az életműben nyilvánul meg. És azt hiszem, az irodalomban az életmű az igazán fontos. Egy-egy mű lehet kiugróan remek vagy elkésérítően rossz, netán olyan semmilyen. Ami valóban megítélhető, az az életmű. Annak van, annak lehet súlya. Mint Gárdonyi esetében.

Gárdonyi

Németh István Péter

Pápa, az én Podolinom

1974. szeptember elsején – vasárnap – reggel a nyáriaknál kicsit hűvösebb eső hullott a Petőfi-ligetre, amin át édesanyámmal mentünk a vasútállomásra. Ő kísért engem, azt hiszem, utoljára, mert legközelebb, ha utaztunk, talán már én voltam az, akire bízta magát. Tehát anyám vitt a pápai kollégiumba, mert a tapolcai-ban meg apámnak kellett fogadnia az ide igyekvő diákságot.

Tizennégy esztendő voltam, előző napokban húzták ki egy fogam, annak sebhelyét babusgattam a nyelvemmel a fülkében Celldömölkig. Nyugodtak voltunk, bár a szorongásnak egyfajta furcsa, az addig csak kevésszer érzett ízét éreztem a számban szétszívárogni, valahányszor az eljövendő hónapokra is gondoltam. Hatos volt a számom, ezt kellett belevarratni ruháimba, s ráfirkantanom élelmiszeres faládikómra.

A dunántúli Athén szívébe busszal mentünk a vasútállomás-tól. Még mindig vigasztalanul esett. Miképpen nem voltam tisztában olyan fogalmakkal, hogy szorongás (Angst), hogyan is tudhattam volna, mi az a kopott falakból és utcakövekből áradó mélabú (melankólia)? Pedig egy nagyon szomorú városkába érkeztem, ami szebb napokat is látott. Pápaiak lamentálták, hogy mi minden nem engedi, hogy a Nagytemplom órájának mutatói szinkronban járjanak más tornyok kronométereivel: nem volt már a városkának színházterme, sem uszodája, sem sportcsarnoka. A fürdő félkész épületvázát diadalívnek csúfolták a polgárok. (Egy bátor beatrajongó fölfestette a tetejére az UTÓDOK együttes nevének betűit. Négy esztendőn át mindig látni fogom, ha éppen nem lóगतom az orromat.) A Tapolca-patak kiszáradt, lebetonozott medre a patkányok komfortos menedéke lett. Ahol a szabadba ér a kanális, onnan szennyvíz folyik tovább. Nagy László rázta is az öklét: *Pápa, Pápa, te pokol tornáca!* (Tűz című

versét édesanyám tanította meg nekem. Jól jön még a magyar írásbelin 1978 májusában a dicséretes maturandusom végelszámolásánál... Amúgy a vagonjainkat tényleg egy gőzös húzta még a Ság-hegy felé. Igaznak találtatott a bennem is zakatoló pár sor: „Tűz, te gyönyörű, / te fűtsd be a mozdonyt halálra! / Hajszold, hogy fekete magánya / ne légyen néki teher...”)

A vasútállomás előtt autóbuszra vártunk, a helyi járatra. Nem kellett sokáig a bőrdörmön csücsülni, vitt is az Ikarus. Balra az egyik házban Weöres Sándorék laktak, persze amikor még ő is gyerek volt, sokkalta kisebb, mint én, aki már a Petőfi-gimnazista lányokat is nézegettem fél szemmel ott. Jobbra a városi strandfürdő sárga falairól mállasztotta az eső a vakolatot, aztán fordult a jármű a Főtérré.

Szálloda nincs, de hát nem is akart édesanyám ott aludni, igyekezett vissza egy évfolyamtársam, Török Pisti szüleivel haza, akik gépkocsival jöttek.

A nagytemplomot majd csak másnap nézzük meg új osztálytársaimmal, s Heitler Laci bácsi Maulbertsch freskóiról mesél nekünk, megszeppent elsősöknek, azaz „szecskáknak”. (A ’szecska’ szóról nekem nem a falusi vágógép hasznossága jut eszembe, hanem egyenesen a veszedelme, hogy Török Pistinek az egyik ujja majdnem Monostorapátiban maradt általa.) Az egyik felhőn kisangyal majszol főtt kukoricát, mint én, nem is olyan rég, a badacsonyi strandon. Laci bácsi fölmutatott rá. Én meg viszonzásul – kamasz hetykeséggel – elárultam neki, amit a sümegi plébánostól tudtam meg tízévesen: Maulbertsch a szamárkórót mindenhova odafestette szignója gyanánt. (Ügyes gyereknek éreztem magamat abban a pillanatban, hogy nem lesz az én tanulmányaimmal semmi gond. Azért lesz majd azokkal is.)

Mire beértünk a Kossuth strassze kapuszíne alatt átgyalogolva az Április 4. utcába (1990 után visszakapja a Szent László nevet), elállt az eső. Nagy Sz. Sándor és Kéring István tanár urak fogadtak bennünket. Öltönyük, nyakkendőjük kissé tán koravénne tette őket. (Nagy Sz. Sándor, amikor egyetemista koromban elhunyt, még mindig csak 47 esztendő volt.) Aztán szinte észre

sem vettem, hogy Törökékkel elment mellőlem anyám. Akárha első nap az óvodában.

A kis Krúdy Gyulát nagymamája vitte vonattal a Nyírségből Podolin iskolájába. Podolin nézhetett ki ilyen csapzottan és elhagyottan akkor, mint Pápa. A Szepességben fekvő kisvárost elzálogosította Zsigmond király, Pápán pedig hatalmas szovjet laktanya volt még akkoriban, ahová büntetésből hozták a kiskatonákat.

Úgy érezhettem magam, mintha engem is zálogban hagyott volna az ősi iskolavárosban mamám, mint ahogy Ottlik Géza regénybeli hősét az édesanyja, a határ menti katonai alreálban. Rilkétől csak vén fejjel minap olvastam azt a novellácskát, amiben a főszereplő, az első évfolyamos Pierre Dumont szintén édesanyjával érkezik, mégpedig vonaton abba az osztrák, tán sankt-pölteni kadétiskolába, amiben száma a 20-as lesz. Őszi hangulat fogja el anyát és tizenegy éves kisfiát: *Dumontné asszony észrevette, hogy a fasorban, amelyen átvágtak, mennyire elsárgultak és megfakultak a levelek. Az úton máris hever itt-ott néhány; amint lába alatt roppant az egyik, megijedt.* A vidéki városka tornyában megkonduló harang fél hetet jelzett. Búcsúzkodni kellett. Az augusztus utolsó napján volt.

Németh László és Illyés Gyula szívében egyaránt minden szeptemberben megmoccant valami, ha az égen megjelentek az úszó vadludak, akár a tanévnyitóra igyekvő gyerek ládája a szeréken. Vitték az édesanyák a gyermekeiket a vonatra: *Szeptember elején volt egy nap, amikor a szokottnál több kocsi porzott ki a faluból... Ez a sűrűbb kocsijárás egymaga nem lett volna még feltűnő, ha a zakatoló löcsők nem egy-egy gyermeket ragadnak el az utat nyelő, sebesen futó porban...* Illyés Gyula nem is a *Veni sanctékhoz*, hanem egyenesen a csillagok járásához igazodó évszakok rítusai közé helyezte a jelenséget: *„Kezdi az égen mértanukat újból / a vadludak: / illesztik hegyes szögbe lengve úszó / vonalukat. / Hozzák együgyű rajzaikat ismét / a vadlibák. / Ősz! – riad félve föl bennem ma is még / a kisdiák. / Szállnak a példák, a libegő ábrák; / írja megint / s törli egy titkos kéz az égi táblát*

/ kedve szerint. / Készül ezredszer a rejtelmes képlet. / Szívem figyel. / Mint a tanyán rég, többet ma sem értek: / indulni kell. / Menni, anyámtól, messzi, más világba: / ez volt az ősz! / »Más leszel, mint mi!« / Otthagyni mi drága, / szép: ismerős.”

Édesanyám nyaralt kamaszkorában a pesti rokonoknál, járt Rügen szigetén, volt az Északi-sark közelében Rovaniemiben, a Vörös téren Moszkvában és a Tordai-hasadéknál is. Ám mindig Tapolcán élt. Nem gyógyuló sebként hordta magában, hogy a háború után ott kellett hagynia a gyerekkori házat. Párszáz méterrel költöztek csupán odébb a Mogyorósi-domb aljába. A Duchon családban kapott szolgálati lakást sosem feledte. Édesapját a kisenemesi származású Duchonék kéményseprő mesterükké léptették elő, s házukba hívták. Édesanyámat születése után már oda, a Duchon-házba vitték, ami előtt állt s beszédet mondott egykor maga Ferenc József. Számomra izgalmasabb volt, hogy a kisdíák Krúdy Gyula is egy Duchon nevezetű családba került Podolinban. Kosztot és kvártélyt a Duchon kisasszonyok között kapott. (Ezt is Pápán tudom majd meg, talán 1977-ben, hiszen aláhúzogattam annak idején az erről szóló sorokat Krúdy Mária könyvében.)

Elképzelni persze nem tudtam, hogy fog eltelni velem a négy esztendő az érettségiig. Percről percre tanultam meg az új társak nevét. Néhányan közös sétára indultunk délután, a már nem kánikulai hőséggel nyakon loccsintó napfényben. A Várkertben futballmeccs. No, nem az NB-s csapatok közül játszott az egyik hazai mérkőzést, csak salakos pályán az Ezüst Nyíl a Kerta ellen. Jó volt nekünk az is. A pápai csapat 2:1-re győzött (félidő 2:0). Önkéntelenül és szívből néki drukkoltunk, mintha már a városka középkori várát is mi védtük volna.

A kollégiumban azt a tanulószobát kaptuk, amelynek boltívei alatt Petőfi, Orlay Petrich Soma és Jókai egymásnak olvasták föl verseiket, mutatták meg rajzaikat.

A nap 18 óra 26 perckor nyugodott.

Köszöntjük a 80 éves NÁDAS PÉTERT

Az Irodalmi Jelen arra kérte fel néhány, a fotóművészetben is otthonosan mozgó szerzőjét, hogy írjon egy-egy szöveget Nádas Péter valamely fotográfiájának ihletésére. Nádas Péter fotói a Petőfi Irodalmi Múzeum Digitális Irodalmi Akadémiájának virtuális kiállítási felületén tekinthetők meg:

<https://pim.hu/hu/virtualis-kiallitoterem/nadas-peter-fotoi>

Szöllősi Mátyás

Kápolna

*(Nádas Péter Tatai kápolna [1963]
című fotográfiája nyomán)*

Mozdulatlan táj. Harminchat fok. Irgalmatlan szárazság. A fehér fénytől szinte irizál a levegő. Eső itt nem esett már hónapok óta.

Először az út vékony csíkja, majd a kopottas fűsáv, végül a kápolna tűnik föl.

Vakít, akár egy jelenés.

Jól emlékszel a tömegre. Hogy is lehetne elfelejteni. A kínzó hiányra. A tomboló napsütésre. A tömjénfüst nehéz, ellenállhatatlan szagára. Az izzadságtól foltos ingekre. A sok hunyorgásra. A virágok éremlyítő illatára. A cipők surrogására. A tehetetlenségre.

Tébláboló várakozók, legalább százan lehettek. A vonuló tömeg gyűlik a kanyarban, majd hangtalanul halad a kápolna felé, mintha nekik is az utolsó út következne, amiből nem lehet, vagy egyszerűen csak nem érdemes visszatérni már. Verejtékező tes-

tek torlódnak egymásra a szűk kis kapuban. Mandzsettagombok. Nyakkendők. Fekete napszemüvegek. Sírástól ázott arcok. Még nedves szárú, egy szál virágok. Egymásra helyezett kézfejek, és zavart, óvatos tekintetek.

Emlékszel az épületre. A sok tátongó repedésre. A nyikorgó kapura. A márvány hidegségére. Az apró ablakokon beszűrődő, ezerszínű fényre. A padok sosem múló recsegésére. A pislákoló gyertyákra. Az örökmécsre. A hátul lappangó, dermesztő sötétségre.

Emlékszel a papra. A hangjára. Simára borotvált arcán lilás folt. A fekete, egyszerű ruhára. A vaskos Bibliára a kezében. Ahogy fénylik a bőr ritkásan nyújtózó hajszálai közt. Bizonytalan ujjak. Meg-megremegő száj. Izzadt halánték.

A szavak komótosan haladnak, mintha volna értelme lassítani, ami elkerülhetetlen.

Emlékszel a férfiakra, akik a koporsót vitték. A szürke egyenruhákra. A kopottas arcokra. A könyökökre. A színtelen, durva kötélre. A féltucatnyi, de egyféle pillantásra. A sok felsebzett tenyérre.

Minden mozdulat beléd égett, mintha billoggal jelöltek volna meg.

Emlékszel a hangokra. Az ütemes sírásra. A föl-föl hangzó nyüsztésre.

Hunyt szemmel is látod a virrasztás utáni arcokat.

Az első sorban szikár, kilencvenéves dédnagyanyádat, aki a lányát temeti. Mögötte túlsúlyos mostohanagyapádat, aki a második feleségét. Anyád huszonéves, fiatal féltestvéreit. Barna, kisírt szemüket, s ahogy állnak tanácstalanul, megilletődve.

Nem is a fájdalom, az értetlenség rikkantotta meg őket.

Látod a kicsiny gyerekeket, akik a hűvös padlón ülnek. Mind egy-egy bizarr testtartásban mosolygó arc. A névtelen, távoli rokonságot. Az izzadságtól komor arcokat. A szél borzolta ruhákat. Hallod a suttogó beszédet.

Figyeled sovány apádat, és mindig-zavart tekintetét. Bizonytalan karja a teste mellett lóg. Az arca szőrtelen és barna. Üres,

mint a bugaci táj. Figyeled a vérekes szemét. A folytonos pislogást. A körületekintgetést. Őt, aki sosem tudta, mikor érdemes fájni. És látod anyádat, beesett arcát. Talán rá emlékszel leginkább, rá, aki a fájdalomtól akkor már sírni sem tudott. Csak ülni. Meredni maga elé. Magát okolni mindenért.

A legnagyobb kín, hogy emlékezni kell. Hallani a sercegő gyertyákat. A dobogó ütemét a távolból szűrődő zenének. Vajon hányan törtek össze idefelé menet? És hány arc szilárdult kőkeményre? A percek halott csöndjét egy-egy köhintés feketíti be. Valaki beszél. Talán a pap. Bizonytalan hang, el-elcsuklik. Nem érted a szavakat, hullámmzó bűgös az egész. Úgy tűnik, örökké tart a szenvedés.

És egyszer csak fölállnak, akik ültek, és elindulnak, akik álltak. A vonuló tömeg hangja, akár egy véget nem érő zuhanás. Beleszédülsz a tehetetlenségbe. A szabadban arcon csap a vakító fény, hogy aztán percekig ködként szitáljon a szem előtt fehéren. És egyetlen megcsillanó porszem sem marad észrevétlen. Haladatok. Te nem tudsz ellenállni. Visszanézel. A kápolna sárgás fala tündököl az égből áradó fényben. Lejt az út. Mészkö. Őszi kikerics. Szikkadt fűszálak kornyadoznak. Az útszéli porban macskák hemperegnek egymásba gabalyodva. A szél mozgása, mint egy hatalmas, ismétlődő lélegzet. Kanyarodik az út. Azt kívánod, sose érkezz meg.

A föltűrt ingujjú sírásók már készen állnak. Előtted tátong hatlábnyi mély menny vagy pokol. A frissen bolygatott föld szagának édeskés magánya. Szemben öreg arcok némán. Lehunytt szemmel várnak. A háttérben nem múló zokogás. A pap pedig már harmadszorra szól. Az érdek és gyarlóságok sora után a közös ima lassan fölszálló füstgomoly. Meredt szemmel követed a sírgödör mellett tébláboló tömeg lassú mozgását, s ahogy a virágok egymást követve mélybe hullanak.

Az írás, főleg a versírás és a fotózás számomra tökéletesen kiegészítik egymást. A képalkotás mindkettőben igazán lényeges, és biztos vagyok benne, hogy erősen hatnak egymásra. Az alkotónak mindkét esetben egy „szűk” keretbe kell foglalnia a dolgokat; fókuszálnia kell, sűrítienie. Ha nem éltem volna át a sok szerteágazó fotós tapasztalatot; ha nem jártam volna azokon a tájakon, amelyek erős hatással voltak rám – például Baskíria, Indonézia egyes részei, vagy épp a magyar Alföld –, és nem jött volna létre az a sok találkozás a különféle emberekkel, akkor, biztos vagyok benne, nem tudtam volna megírni azokat a párbeszédeteket, amelyek meghatározók a prózaköteteimben, vagy azokat a narratív jellegű verseket, amelyek a most megjelenő Szabad című verseskötetem utolsó ciklusában foglalnak helyet. Azt gondolom, a fényképezés nem olyan módon hat rám, hogy meglátok valamit, és akkor azt érzem, na, erről verset kellene írni, inkább a ritmus megtalálásában segít, illetve abban, hogy (vers)írás közben tágabb térben mozoghassak, egymástól látszólag távol eső dolgokat könnyebben legyenek képes összekapcsolni.

Szöllősi Mátyás

Nagy Zopán

Árnyat vető / tükör-velő

(két Nádas Péter-fotográfia margójára)*

*ó, ingatag inga árnya:
tükör-reflex rezonálja*

...

*a sistergés fél-homálya
behajol az ingoványba*

...

*a lemetszett képkeret
ablakszélnyi lélegzet*

most esetleges a nesz:

*a levitáló csipesz
harapni készül
a wayang-játékos
titokzatos-okos
lényege rétegül-*

Ő

*magába épülő
finomszemcsés jelenléte
világítást kebelez be*

*a téгла-rések intim fokozata
12 létrafok titkos ritmu(mu)sa*

*(mélység-magasság
árny-fonatok:
létrehozott
létra-fokok:
rezgés-szabadság)*

...

*a szélharang
moccanatlan
rezgése
beégett
a kontraszt
szívébe*

*sötétkamrák
negatívja
az én-időt*

ki-be hívja

*csönd-ezrednyi
ős-másodperc
álom-dia:
al-kémia*

*mélystötétek
belső képek
szellem fia:
esszencia*

*fényszú-ette
szilvette
varázsgömbbe
vetemedve*

*inga árnya
beremeg a
(bele-hal a)
nagy talányba*

*s ön-portréknak
(n)agyka-bátja:
elme-rül az
árnyvilágba*

*Nádas Péter: *Önarckép Rolleiflexszel*, 1957. / *Önarckép szélharranggal*, 1999.

*

Analóg fotográfiáim többnyire régi (70–100 éves), 6x6-os, 6x9-es formátumú fényképezőgépekkel készülnek, mint pl. Pajtás, Yashica Mat-124 G, Roby box-gép, Nettar Zeiss Ikon...

Múlt és időtlen jelen találkozás-rétegződései, fragmentumai, kvázi emlék fel-feltárások, éteri feloldások...

*Egy-egy sorozat darabjai, részletei egyféle álom-mozai-
kok, képek mögötti archaikus ködképek, latens látomások...*

Ezen kép-rétegek sok esetben kísérletek, lejárt nyersanyagokra többszörösen exponált jelenések, illetve komponálások és esetlegességek lírikus-absztrakt, amorf eredményei...

Nagy Zopán

Bartis Attila

Nádas 80

*Az Önarckép szélharanggal című
Nádas Péter-fotóhoz*

„Egy önarcképet akarok készíteni. Pontosítok: egy olyan képet, amely nem egy állapotról szól, nem egy jól leírható üzenetről, hanem mindenestül rólam. Azt az arcot szeretném egy képen vizionálni, amelyet akkor látok, amikor nincs tükör előttem. De ez az arc az összes expozíción láthatatlan. Sem a mások rólam készült képein, sem az önarcképeken, sem tükörben nem volt még soha látható. Pedig készültek jó képek, olyanok, amelyeket nem érzek hamisnak, amelyekkel minden további nélkül azonosulni tudok, mint az arcom egyik lehetséges állapotával. Az a legbelső képmás viszont, amilyen az önmagam számára vagyok, amikor épp se kívülről, se belülről semmi jelentősebb inger nem ér, az láthatatlan. És mivel kizárólag ennek tudom be, hogy lefényképezhetetlen, nem adom fel. A tölgy lombkoronányi gyökérzetét se látjuk. De ha kellő ideig ásunk, feltárható és lefényképezhető. Napokba telik, amíg rájövök, hogy esélyem sincs képet készíte-

ni róla. Hogy rossz párhuzamot állítottam, ennek semmi köze a tölgyek gyökeréhez. Ez a legbelső arc azért lefényképezhetetlen, mert az nem egy forma. Az egy érzés.”

Talán az önárnyék. Amikort nem a rólunk visszaverődő fény lenyomatában keressük az arcunk, hanem kitakarunk egy Én-nyi fényt a világból, úgy, hogy az a hiány rásimul a házfalra, vízre, szántásra, bármire, talán az áll a legközelebb ehhez az érzéshez.

(Az idézet részlet Bartis Attila *Az eltűnt idő nyoma* című kötetéből.)

*

A fotográfiához való viszonyom? B. A., író-fotográfus.

Bartis Attila

Székelyhidi Zsolt

Világosodás

Nádas Péter *Tatai kápolna* (1963)
című fotójába lépve

*Egy
megfelelően
rakott
téglasor.
Kedves Péter.
Kihagyás
fölé szorított
szemöldökfa.
Falszakaszok
zárványzata.*

*A váltig
állított
tömb,
soronként
belekötve.
Péter,
ha fekete
és fehér
is a hajnal,
eltekinthetünk
a tér kitettsége
felett.
Hol domborul
ilyentájt
az a golgotaföld?
A kellő távolság
tarthatatlan,
kedves Péter.
Könyéig benne
minden mozdulatban.
A prozódikusan
meredő
oszlopok
miheztartása
véges.
Pontosan
szögellt
síkok
kérelhetetlensége.
Saját testtel
vállalt
fajsúly.
Haránt
fekvő,
fekete hajnal.
Péter,*

*a fehér kezek
újra
nekiveselkednek.
Tartani,
emelkedni
a kálváriafalak
irányadó
nyúlányaiból.
Keresztbe tenni.
Kedves Péter!
Halmozódni
és tömörödni
az egyetlen
világos
reggel.*

*

A fotográfia lelkét kutatni, a vers dallamát dúdolni, a szöveg tudatára ébredni. A cél ez minden alkalommal.

Nádas Péter képét hosszasan bámultam, kinyomtattam, magammal vittem. A villamoson elővettem, de egy idő után már elég volt csak arra gondolni, hogy kiveszem a táskámból, és szorongatom a kezemben. Vagy, ha otthon hagytam, elég volt elképzelni, hová tettem, az asztalom oldalára vagy az elejére, a billentyű mellé... Belejutottam végül abba a fotóba. Együtt sétáltam fel Péterrel a domboldalra, a Kálváriára, és elképzeltem, hogy nincs beépítve és kiépítve a környék, nincs mellette, előtte, alatta semmi, csak fű és fák és ég. És akkor jobbra fordultam Péterrel a kápolnától, és már láttam is a keresztet, és hallottam, ahogy ő tovább mesél a téglákról és az építésről. Minden az építésen áll vagy bukik. A kompozíción, a nézőponton és a végső vonalakon. Az én versem Péteren múlt, a látását adta, és talán a lelkét is kölcsön, és szép volt, és lehunytam a szemem. Együtt hallgattunk el...

Székelyhidi Zsolt

Abafáy-Deák Csillag

Visszajönni

„Ilyen kert nincs, és a levelek sehol
nem tudnak beszélni.”

„Tudnak.”

(Nádas Péter: *Egy családregény vége*)

161 fa. Megszámoltam. Itt fekszenek mellettem. Képek. Fotók. Könyvben.

Könyv vagy könyvek mellett alszom. Ez rendetlenség, mondják. Ez az én rendem. Elérem őket a kezemmel, lapozom, kinyit-hatom bárhol.

Öt fával indul a kötet. Összetartozik fa és szöveg. Csak egyetlen helyen lóg be az oldalra egy kis ág, mint ahogyan fák néha átnyúlnak a szomszédba, törzsét nem látni. Újból kinyitom a könyvet, egyik oldalon csak szöveg, szemben üres oldal, valami meg akar szűnni, de nem szűnik meg. Lélegzetnyi szünet. Majd nincs szöveg, fák beszélgetnek egymással, mindkét oldalon ők pompáznak. Koronájuk szimbolizálhatja a szívet és a tüdőt is. Van, hogy a szöveg nyúlik át a másik oldalra, a másik fához. Mind-egyik fa más. Vadkörtefa. Minden pillanat egyedülálló.

Irodalomtörténészek elemezték Nádas Péter *Saját halál* című könyvét. Én csak nézem, forgatom. Fényesek, kemények a lapok. Volt kiállítás, több mint 400 fotóval, én beérem ezekkel, ide-oda lapozgatok, és mindig visszakerülök az első oldalhoz. Saját halálom még nem érkezett el, nem voltam klinikai halott. Hat éves koromban elragadott a Szamos, nem volt fa, csak kövek, mozdatatlanok, én sodródtam tehetetlenül az elkerülhetetlen felé. Megérintett a halál. Megmentettek. Utolsó pillanat volt, mondták, de mégsem az volt.

Több mint tíz évvel ezelőtt a *Valami ismeretlen fény* címet adtam első művészeti írásomnak, Hollán Sándor, Párizsban élő képzőművész *A fa útja* című, a Szépművészeti Múzeumban megrendezett kiállításáról:

Beszélnék hozzám a fák. Beszél hozzám a fa. Ugyanaz a fa, ceruzával, szénnel, fekete tussal. A művész együtt él és lélegzik fával, ezért követi útját percek, órák, hónapok, évszázadokon, éveken át, és magával viszi, mindenhol, mindenkor, majd műtermében újraalkotja... Minden pillanatban újrafogalmazza... A fák mozdulatlanok, csak kicsit hajladozhatnak a szélről, gyökereik nem engedi elszakadni őket helyüktől, kötöttek, de itt filmkockákká válnak, vagy akár állóképpé, egy nagy egészé, amikor a sok kis rész több az egésznél... Szénnel kezdte rajzolni. A szén, ami föld belsejéből kinyert anyag, maga is elégett fa, tűzben született. Egy anyag. A szén is fa. Azonosulás. Kis réseken tör be elemi erővel a fény, keveset enged be belőle, bezárkózik a fa, a művésszel együtt. Aztán csak áramvonalakat látunk, mintha labirintusba hatolnánk, nem tudjuk, hol van a kezdet és a vég, örökös körforgást érzünk... A következő teremben Hollán 2011-es képei jönnek felénk, a fa mélyét mutatja meg. Vörös és sárga, vulkánként, annak színével tör fel valami új, amit eddig nem láttunk, amit eddig nem láttatott. Monokróm vörös fa izzik, vagy sárgán világít, éget. A fekete fa is kékes kontúrokat kap, átalakul, illetve így lesz teljesebb. Úton van és magával ragad minket is. Még nincs vége az útnak.

Nádas Péter *Egy családrege vége* című regénye is egy fával kezdődik: „Orgonabokrok és mogyoróbokrok között egy bodza tövében. Nem messze attól a fától, amelynek néha mozgott az egyik levele, pedig szél sem fújt.” A regény utolsó mondata a gyökerekre utal, majd az egyszavas mondattal végződik: Nem. Minden további könyve mégis folytatás. A fa, mint családfa, nem szűnik meg.

A levél szó a magyar nyelvben többértelmű. Nemcsak falevelet jelöl, lehet írott levél is, elküldött vagy el nem küldött üzenet. Írás.

Az évszakok is ott vannak a fotókon. A fa átmeneti halála, amikor lehullatja lombját. Tetszhalott lesz. De mégis visszatér. Akár az író a klinikai halálból. Van, amikor nem tetszhalott a fa. Egyik barátom mesélte, hogy a kertjében egymás után két, egészséges-

nek tűnő nagy fa lombja napok alatt megsárgult. A fákat ki kellett vágni, ha nem teszik meg, rádőlhetett volna az otthonukra. Sem a törzsén, sem a gyökerén nem találtak betegsége utaló jelet. Mindkét fa megérezte volna, hogy a kert tulajdonosa már eladta a házat?

A vadkörtefa a rózsavirágúak (Rosales) rendjébe, a rózsafélék (Rosaceae) családjába tartozó faj. Még Németországban lakunk, amikor a barkácsáruház ajtaja előtt ledobva megláttam kis nejlonzsákban egy vörös futórózsa tövet, ára 99 Pfennig, ma 50 eurocent lenne. Nem annyira az ára, mint az elhagyott növény látványa miatt bevitettem a pénztárhoz, közben kaptam a kritikát, mit akarok ezzel, már nyár van, nem jó ilyenkor csemetét ültetni. Nem hagytam magam. A pénztárosnő nem akarta beütni az árat, gratis, mondta, és legyintett. Parasztházunk nyári konyhájának sarkánál ültettem el az agyagos földbe, augusztusi hőségben. Következő évben kihajtott, és számtalan vörös virággal kúszott fel a házon. Évekig pompázott, virágzott. Amikor végleg elhagytam azt a házat, a rózsza a következő évben elpusztult, kártevőt nem lehetett látni rajta.

A vadkörtefa sok száz képen él, az író alteregója, megújul minden évben. Forгатom a lapokat, és mindig újabb részleteket látok, nem tudom, melyik levél üzen, de beszél hozzám, leírhatatlan szavakkal, és az író is. Mellettem fekszenek a képek, a 161 darab vadkörtefa, pár napja fával álmodtam. Talán nem véletlen. Fenyő- és cédruserdőben jártam, bolyongtam, majd váratlanul egy faiskolába érkeztem, ahol senki sem vásárolt, augusztusi hőség volt. Ismerősséggel találkoztam, aki fát akar ültetni, közölte. Nem szokás ilyenkor fát ültetni, mondtam, ráér ősszel, most vehetne inkább valami szép virágot. Nem hagyta magát, betett a csomagtartóba egy vézna, ritka lombú, csenevész fát, kis földlabdával. Nézttem, ahogy elülteti, és akkor vettem észre, a kis fának kettős törzse van. Nem mertem szólani, ez még inkább ok arra, hogy ne maradjon meg. Álmom folytatódott, láttam a kettős törzsű fát, már tíz centit nőtt. Felébredve a *Párhuzamos történetek* jutott eszembe.

*

Az első kép, megszületésem után, anyám arca volt. Rácsos ágyamból is ezt kerestem. Minden árnyék, falakon mutatkozó folt életre kelt, mint egy Rorschach-teszt.

Fényképeket nézegetve felkiáltottam: itt hiányzik valaki! Nagymama édesanyám képére mutatott, ez itt ő, csak sokkal fiatalabb. Azt kerestem a kép mögött, aki része a pillanatnak. A fotós szemét.

A betűk mögött sem sejtettem, mi rejtőzik. Hallgatva a meséket, fejembe vésve a szöveget rájöttem, a betű mögött hang, majdnem zene bújik meg. Egy egész világ.

Rajzokat, festményeket, albumokat nézegettem, tudtam, kik alkották. Kiállításjáró lettem. Íróársam vett rá, írjak egy kiállítás képéről. Ő megírta. Kiegészítették egymást. Következő kiállításra úgy mentünk, írunk róla. Az Irodalmi Jelennek küldtem el, ahol a páros esszét leközzölték: <https://irodalmijelen.hu/05242013-1529/deak-csillag-valami-ismeretlen-feny-kolus-lajos-lomb-tomorebb-konel>.

Ennek köszönhetem, hogy művészeti író lettem. A fákkal indult. Hozzájuk tértem most vissza.

Abafáy-Deák Csillag

Piroska Katalin

Ki akarom űzni magamból a félelmet

Rendhagyó gondolatok Böszörményi Zoltán
Regál című régi-új regényéről

A könyv új formában kiadott változatával idén júniusban találkozhatott az olvasó a budapesti Írószövetség könyvtárában tartott, igen sikeres könyvbemutatón. Aki a *Regált* kinyitja, és olvasni kezdi, először egy furcsa, hatásos leírással találja szembe magát:

„Úgy teszek, mintha észre sem venném két előreálló, szuvas fogát.

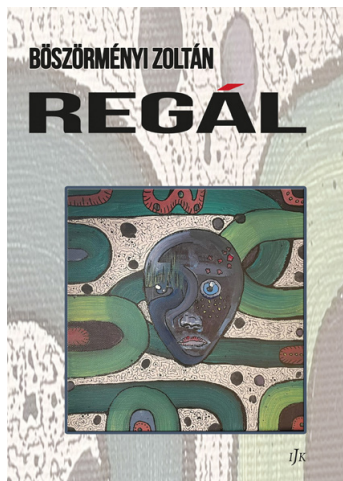
Arcomhoz hajol. Érzem áporodott, fokhagymaszagú lehetőségét.

Szúrós tekintetét a szemembe fúrja, mint aki ki akarja égetni világát.

Nem mozdulok. Tűröm, hogy szavaival korbácsoljon...”

És az olvasó szeme előtt megjelenik felnagyítva – mint egy filmben – a furcsa, reális-irreális arc, de a könyvbéli bemutatás több a mozinál, a jellegzetes penetráns szagot is érezzük együtt a főhőssel, vele félünk és undorodunk.

A furcsa cím, a rövid, szikár, jelen idejű mondatok akkor is magukkal ragadnak, ha semmit sem tudunk a könyvről. De nem valami ismeretlen alkotásról, illetve alkotóról van szó. A mű

szerzője a számos díjjal jutalmazott, országosan, de Aradon különösen ismert-elismert író, költő, laptulajdonos, a regény első változata pedig 2011-ben jelent meg, s azóta „bejárta” nemcsak a magyarok lakta területeket, de, lehet mondani, a nagyvilágot is, lefordították angolra, franciára, németre, oroszra, lengyelre, románra, Torontóban és Varsóban is ismerik. Az új kiadás külső-belső formátuma pedig még a réginél is színvonalasabb.

Ha valakinek nem állt módjában még, hogy az új kiadást megvegye, vagy nem emlékezne az egy évtizednél régebben a könyvpiacra került, a maga nemében egyedülálló műre, emlékeztetőül elmondanám, címe a mű eseményeinek színhelyét jelzi. Böszörményi Zoltán így nevezi a menekülttábor, amely azoknak a zöldhatáron át érkezőknek volt ideiglenes tartózkodási helye, akik az akkor még létező szocialista országokból érkeztek „nyugatra” illegálisan.

A címadó *Regál* szó önmagában is különleges: a világban az előkelő hangzású „királyi” jelentésre „hajaz”, de magyarul (Mányoki Endre szerint) valami gomolygó, képlékeny, formálódó alakzat a „reál” és a „regnál” határán. De persze – nem nehéz rájönni – visszafelé olvasva *láger*, amely a kötet indító versében egy remek költői képben eredeti alakjában is megjelenik: „*megkékült fellegek / legelnek a láger felett*”, amelyben „*szakadt kabátban / ül az idő*.”

Egy ilyen „regál-láger” lakója volt az 1980-as évek elején a szülőhazáját illegálisan elhagyó szerző is, aki – saját bevallása szerint – hosszú évekig érlelte a témát magában. „...*igen nehezemre esett úgy visszatekinteni arra, amit egyszer átéltem, hogy érzelmi-leg immunis maradjak. Felülről tekintettem szereplőimre és a cselekményre, úgy, mint aki a színházban a kakasülön ül, és onnan szemléli, mi zajlik a színpadon*.”

Maga a szerző a regény műfajteremtő voltáról az egyik vele készült riportban így beszélt: „*Modern kori lágerregényt a keleti blokk országaiból menekültekről tudtommal nem írtak. Naplók, különböző feljegyzések születtek, de egyiket sem öntötték regényformába. Az 1956-os magyar forradalom menekültjeiről szóló történetet sem. Pedig akkor alakulhatott ki a traiskircheni, Bécs*

melletti tábor. Akkortájt lendült nagyüzembe, a csehszlovákiai (1968), lengyelországi (1981) eseményeket követően pedig rohamosan nőtt a menedéket kérők száma.” A könyvből „az olvasó azt is megtudja, hogy az akkori menekülttáborok lakóit pontrendszer szerint osztályozták – életkor, szakmai felkészültség, családi állapot – a befogadó országok: Amerika, Ausztrália, Kanada ez alapján döntött, hogy befogad-e vagy sem. Nyugat-Európába – Ausztriába, a Német Szövetségi Köztársaságba, Svájcba – csak nagyon kevesen juthattak be, azok is főleg egyházi szervezetek segítségével. [...] Próbált volna akkor valaki kövel dobálózni, határokat megrohanni, követelőzni, agresszívan viselkedni, azt nemcsak hogy letartóztatják, de vissza is toloncolják abba az országba, ahonnan elmenekült.”

A könyv értékeiről szólva néhány kritikából, recenzióból, ajánlóból idéznék (ha nem is mindig szó szerint) néhány lényeges gondolatot:

A *Regál* modern lágerregény, műfajteremtő könyv. A szereplők különféle társadalmi osztályokból jöttek, találunk közöttük matematikust, árvaházi lányokat, munkásfiút, intelligens, nyelveket tanuló fiatalot, fodrászt, de bűnöző hajlamú ámokfutókat is. A cselekmény pörgős, gyakran háborzongató, ugyanakkor költői képekkel tarkított. Mindez rendkívül plasztikussá, filmszerűvé teszi a regényt. Költészet és próza egyvelege, történelmi látlelet a közelmúltról, krimi, lélektani regény, szerelmi dráma. (Varga Melinda)

Valóság és vízió, melynek présében a pokol és a purgatórium áthatolhatatlan masszává tömörül. Számkivetettség, fuldoklás, halál – és fel-felvillanó fények, megújuló remény, emberségfoszlányok, szeretetmorzsák. Lebegő álomvilág és vaskos valóság, bejárható tér és emlékek, vágyak tünékeny világa: ez a *Regál*. (Mányoki Endre)

A cselekményvezetés feszes. A főhős szökése után rögvest a pokol legmélyebb bugyrába kerül. Meg akarják erőszakolni, ki akarják rabolni, még az életétől is megfosztanák. Olyanok, akik eközben semmiféle lelkiismeret-

furdalást nem érznek ezért, sőt jó bulinak tartják mind-
ezt. Később, e börtönszerű körülmények között kezd mégis
dolgozni a főhős. Szorgalmas, fegyelmezett ember, gyakor-
latias és realista beállítottságú. Szövődnek emberi kapcso-
latok is, de eleve torzultak lesznek a rabságban a szerelmek
és a barátságok. Csak a túlélés gyakorlati szempontjai szá-
mítanak ebben az ideiglenességben. A politikai eszmények
is megfosztódnak eszmeiségüktől, és ennek rendelődnek
csak alá. Böszörményi Zoltán könyvét nem lehet letenni.
Olvastatja magát. Mesteri módon adagolja a feszültséget,
tartja fenn az érdeklődést. Nagyon jó a kompozíciója. Sőt,
a végén felsejlik, csak fikcióként is értelmezhetjük a törté-
netet. (Payer Imre)

A regény irodalomtörténeti ideje bizonyos fokú dichotó-
miát (kettősséget) mutat, ugyanis a személyesen átélt írói
élmények a '80-as évek elejére nyúlnak vissza, a nyelvezet
21. századi, a művilág utalásrendszere viszont időtleníti a
mű cselekményét. A történetláncolat megbontott időrend-
je, illetve az első személyű igehasználat a regényvilág jelen-
valóságát hangsúlyozza. (Bátorligeti Mária)

Lehet ezekhez még hozzátenni valamit? Talán egy nagyon ke-
veset – egyéni látásmód szerint.

Szerintem a regényt titokzatossá, izgalmassá teszi, hogy a va-
lóság (legalábbis, ami annak látszik) szinte észrevétlenül csúszik
át a rémálomba, vagy a vágyak tündéri világába. Külön meditatlni
kell rajta, hol végződik az egyik, hol kezdődik a másik, különö-
sen vonatkozik ez a regény utolsó jelenetére, amelyben a főhős
eufórikus hangulatát fokozza a szeretett hölgy képzeletbeli vagy
valóságos felbukkanása.

A fikció, a fantázianevek az időtlenség irányába tolják ugyan a
történetet a politikai hovatartozás megjelölése és az országok neve-
it illetően, de ezek „eredetijét” nagyon könnyű megfejteni. A tábor
technikai felszereltsége (az írógéppel írt, indigóval sokszorosított
jegyzőkönyvek), a menekültek munkahelyei, a munkaeszközök, az

elhagyott ország jellemzői is sokunknak a jól ismert, átélt közelmúltat idézik fel nagyon hitelesen. Pont *ezért* kerül a mű hozzánk közel.

De akár időtlennek, akár korrajzként értelmezzük, a mű mindeképpen időszerű. És nemcsak a napjainkban égetően aktuális, egészen más jellegű migráns-probléma miatt. A *Regál* szerintem könyve a szorongásnak, a félelemnek is, amely korunk egyik alapérzése. „*Fortélyos félelem igazgat minket*” – József Attila szavaival szólva –, mint a regény hőseit, csak másképpen, más arccal, más köntösben.

A főhős, Tamás életét végigkíséri ez az életérzés.

„*Azért jöttem ide, mert féltem. Igenis féltem, uram. Most is félek*” – mondja a tábor kihallgatótisztjének. „*Szóval engem a félelem hozott ide. [...] Uram, mi célja annak, akiben a félelem állandósult, megkötött, mint a formába öntött beton.* Azért még kezdhet valamit az életével. Talán csak nem a félelemben akar kivándorolni? *De igenis. Az egyik félelemből a másikba*” – hangzik el az egyik párbeszédben a kihallgatótiszttel.

Az eseménysor különböző állomásain sokszor annyira érzékeltes a főhős szorongásának vagy bénító, páni félelmének ábrázolása, hogy úgy érezzük, a dolgok velünk történnek. A regény legelején mintha az olvasó ülne a sofőr mögött a határ felé döcögő gépkocsiban, és ő marad egyedül a zöldhatáron a zuhogó esőben a sötét, villámoktól hasított égbolt alatt. Hátborzongató.

Íme csak néhány kimetszett, rövid részlet a több oldalnyi, erről szóló szövegrészből:

„*Neki a határnak.*

„*Miféle határnak? Van-e a határ? Vagy csak a képzeletem játéka az egész? Ott van a határnak nevezett valami, ott elől, a fekete puha éj selymébe öltözve. A határ az, amit át kell lépnem. Meg kell járnom, átjutnom rajta. Valami különleges határ, világokat választ el.*»

„*Utazunk.*

„*Még nem tudom pontosan hová.*

A többiek, akikkel együtt zötyögök a macskaköves úton, biztosan tudják.

A határ előtti faluig. S onnan vissza.

De már nélkülem!”

„Nézem az utat.

[...]

Kedvem sincs valamire gondolni.”

„Olyan éles az éjszaka, hogy hegyeket lehetne hasítani vele.

[...]

Ömlik az égből a víz. Ellepi az utat, a kocsit, a vastag fekete éjszakát. Engem.”

„Vissza szeretnék bújni a kocsiba, ahová az öreg köszönés nélkül beszállni készül.

De nem tudok megmoccanni. Mintha valami a földbe gyökerezett volna a lábam.

Csak állok.

Mozdulatlanul.”

„A gépkocsi motorja halkan felmordul. Kísérteties lassúsággal fordul meg a jármű az úttesten, néhány méterre attól a ponttól, ahol dermedten állok.

Cirkalmas fényív hasítja ketté az égboltot. Megvilágítja a feketébe öltözött tájat. Ijedten ugrom be a kukoricásba. Észre sem veszem: meg tudok mozdulni. Az előbb azt hittem, földbe gyökerezett a lábam, kővé dermedtem, meghaltam.

Ülök a kukoricásban. Inkább guggolok. Fáj a lábam. Fel kéne emelkednem és elindulnom.”

„Felbátorodom.

[...]

Tartom az irányt.”

Első olvasásra úgy tűnik, amit a főhősünk az események során átél, majdnem olyan, mint a karkai szorongó létbizonytalanság és létfenyegetettség (kezdetben magam is ezzel próbáltam azonosítani). Emlékeztet ugyan erre, de – szerencsére – nem az. Értelmetlen, megmagyarázhatatlan támadások talán csak a fogdában érik. (A lágérben ide arra az időre kerülnek a menekültek, ameddig a hatóság igazolja, hogy valóban azok, akiknek mondták, vagy papírokkal igazolták magukat.) Tamás nem az emberi lét értelmetlenségének poklából akar kitörni, mint Kafka hősei, sorsát nem valami személytelen, kísérteties, néven nem nevezhető hatalom irányítja, az ő félelmének, szorongásának okai konkrétan meghatározottak. Mi is tudjuk, kik üldözték és miért, s szorongásának a táborban is felismerhető okai vannak, amelyeket felderítve van mi ellen küzdeni. Esély van a győzelemre, ha van ereje, képessége és főként bátorsága hozzá. Ezért lehet a logika törvényei szerint is a regény vége hepiend. Persze a mű ennél sokkal összetettebb. Tamás nemcsak a környezetével, de önmagával is állandó küzdelemben áll, s ez is tele van buktatókkal. A legtöbb lépését szorongás, kudarcélmény vagy az ettől való félelem kíséri. József Attila így ír erről: *„Féltem a lovaktól, de megveregettem farukat, pofájukat, bátor voltam, hogy ne lássák, hogy félek. Magamat azonban nem csalhattam meg. A félelem ott élt bennem s csak annyit értem el, hogy bujkált előlem, amiképp az árnyak éppen az elől szökellnek a tárgyak tulsó oldalára, aki ezen az oldalon akarja lámpával meglepni őket. Kocsis akartam lenni, hiszen ő nem érez félelmet. De arra is gondoltam, hogy elmegyek bűvárnak vagy mozdonyvezetőnek. Emmiatt kinevettek. [...] Nem értették, hogy éppen a félelmet akartam legyőzni.”*

Tamásnak ez sikerült. A mű elején tőle való az itt következő visszaemlékezés egy gyermekkori könyvtári élményére: a könyvtáros *„forgatta a keményborítós kiadványt, és szomorú kíváncsisággal nézett rám.*

– Borzalmas könyv. Miért akarod elolvasni? A háborúról szól, lágerről, koncentrációs táborról.

Kivettem a kezéből a kötetet, kinyitottam a képeknél.

– Ezért – mutattam az egyikre. – Ki akarom üzni magamból a félelmet.”

Szerintem a *Regál* ilyen szempontból segít az olvasónak. De a dolog azért nem ennyire egyszerű. Mert a mi félelmeink, sajnos, inkább kafkaiak. Ki tudná összefoglalni napi kisebb, nagyobb szorongásaink okát? Van-e, aki meg tudná mondani, nekünk merre van a „kilábalás”?

Böszörményi Zoltán
József Attila- és Magyarországi Róbertkoronázás-díjas költő, író, színművész.

Legújabb könyvei:
Köngyvesztésűlles Shamoiban (költetmény), 2017;
Sohi regel nem évi szerkesztés (versek), 2019;
Sóciprus (regény), 2019;
Darabokra tűzre (regény), 2020–2021.

A *Regál* a magyar irodalom egyedülálló, modern lágerregénye, műfajteremtő könyv.
Vegzöbörzött, tragikus, bűnhátság sorok a szabadságról, a kommunizmus politikai megtorlása és hatalmi autokráciája elől menekülő fiatalokról és férfiakról.
A *Regál* a dantei purgatórium, a semmiben lebegés, a bizonytalanság, a félelem, ugyanakkor a remény, a fény szimbóluma. A szabadság fele vezető kapu.
Átmeneti hely, modern láger, ábrák a színháziáron átutazók, az életét kockáztató főhős, Tamas megérkezik, és találkozik hasonló sorsú társaival. A szereplők különböző társadalmi osztályokból jöttek, találunk közöttük matematikust, írókat, lányokat, munkásokot, intelligens, nyelveket tanuló fiatal, fodrászt, de mindenki hajlamos ámszókutakat is.
A menekülés, a félelem, a kilátástalanság, a jobb élet reménye a kapcsolódási pont a szereplők között. A politikai menekültek ezen a táborban virág a kirekesztés elleni küzdelem, letelepedés, munka és megelégedés, anyagi jólét, átlagos élet, átlagos biztonságban, családokat, szeretettel hátrahagyva. Megszervezzük a kudarcküzdőket, az emberélet munkakörülményeket és az ezzel együtt járó megelégedést, a hal angál, hol pedig öröklés, nyugati ember természetét, a magányt és az ösztönök, a szerelmi ügy minden elcsúsz, neosocialist felülről erőt.
A cselenyén pörög, gyakran hátförzongató, ugyanakkor költői képekkel tarkított, mindig rendkívül plasztikus, filmszerűen teszi a regényt. Magunk előtt látjuk a szereplőket, a felkavaró történeteket, különösen és próza egybe, történelmi látlelet a köztudatból, krónika, lélektan regény, szerelmi dráma.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN
REGÁL

IJK
Irodalmi Jelen Könyvek

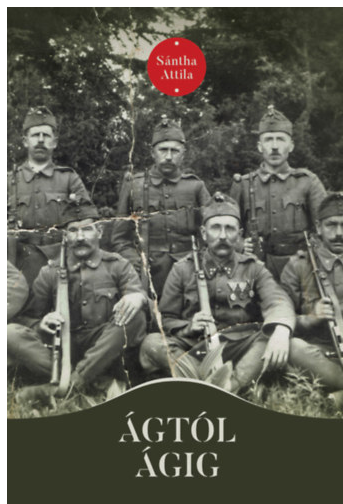
IJK

Farkas Nikolett

„Százhusz évesen sem jutott semmi vigasztaló az eszébe”

Sántha Attila legutóbb megjelent kötetében, mely az *Ágtól áigig* címet viseli, harminckét, fotókkal megtűzdelt verset olvashatunk. Legfőbb színterük Székelyföld, azon belül Csernáton. A kötet tematikáját előbb a szerző szűkebb, majd a tágabb családja adja, egészen a szépszüőlőig (hét generációt) visszamenve nyerhetünk betekintést az egyes családtagok életébe. Mintha a végtelenbe nyúló idővonalon ragadna ki a szerző időpontokat, amikor valamelyik hozzátartozója életének egy-egy – hol sorsfordító, hol hétköznapi – eseményét ismerhetjük meg. Annak ellenére is meglehetősen szemléletesek bizonyos versek, hogy némelyik ős emléke már javarészt a ködbe vészett. A történeteket olvasva akarva-akaratlanul időutazásba kezd az ember. A sok fotó nemcsak a hitelességet szolgálja, hanem egyre inkább közel érezzük magunkhoz ezeket az emlékeket. Mintha nem is kimondottan Sántha Attila rokonairól olvasnánk, hanem mindannyiunk közös őseiről. A sok történetet a szenvedésről, az éhezésről, a háborús veszteségekről és arról, hogyan él és emlékezik egy közösség, egy falu, mindenki magáénak érezheti.

Egy alapos családfakutatás eredményét, összegzését olvashatjuk, ahogyan például a *Román szépanyámról* című versből kiderül: „Az ő lányát, Ildikót kértem, // mit tud dédapjáról, ki nekem ükapám...” A történeteket néhol külső elbeszélőn ke-

resztül ismerhetjük meg (1845 tavaszán, Rákosidénes), másutt édesanyjától (*A szibír éjszakában, A frontharcosok zászlaja*), több helyen pedig egyik rokon mesél a másíkról vagy egy időszakról (*Dühüsdoktor Bajkaszíabá*).

A kötet stílusában kapcsolódik Sántha Attila korábbi műveíhez, ugyanis – akárcsak első könyvében – előfordul a beatvagy szubkultúrára jellemző durva, nyers szavak, kifejezések használata (például *A martonosi magyarokban*: „...nem baszni jöttünk, hanem beszélni”). Második kötetéhez hasonlóan a székelv nyelvjárás elemeit is felhasználja, olyan tájnyelvi kifejezéseket olvashatunk, mint *bűh, megguruzsmál, ungott-mungott, mi nem szertültünk el, bizsilhetnek*. Ebből a szempontból talán a *Bűhnagy székelv szótár* továbbbírásának is tekinthető. A beatszerű és a nyelvjárásbeli kifejezések kissé elütnek egymástól hangnemükben, bár előbbi kevésbé van jelen a kötetben, így nem annyira zavaró együttes jelenlétük.

A műveket tematikailag lehet csoportosítani. A háborús (*A martonosi magyarok, Rákosijános nagyapám*) versekben a két világháború alatt elesett rokonokról, dezertációról, honvágýról, éhezésről olvashatunk. A honvágýról például ezt: „*hát tii es székelvek vagytok-e, // mü igen, Papolcról, // s aznap otthon érezték magukat a szibír éjszakában*.” Ez a néhány sor egyrészt szemlélteti a székelv nyelv szépségét, különlegességét, másrészt azt sugallja, hogy a (nyelvi) közösség összetartó erejével, legyen bárhol a világon, könnyebben veszik az akadályokat, könnyebben szembenéznek a nehézségekkel. A halált tematizáló versek, például *A miskároló, Rákosidénes* szintén erősen kapcsolódnak az otthonhoz és a közösséghez („*pár napig szájában érezhette az otthoni kenyér ízét*”). A *miskároló*ban a szomszéd faluban járó narrátor megismerkedik egy idős emberrel – már kétszer felélesztette a lánya –, aki ismerte az ő nagyapját. A *Rákosidénes* című versben a tizennyolc éves fiút a fronton szögesdróton fennakadva éri a halál, a *Lukácsmária dédanyámban* előreutalás történik Rákosi Dénes halálára. A *Rákosizsigmond dédapámban* a címszereplő fát vágott egész nap, jéghideg víz-

ben fürdött, harmadnapra meghalt. Ezekből is látható, a halál hogyan szövi át a kötet sorait, hiszen egy családfakutatás lényeges eleme az, hogy felderítse, ki hogyan élt, és végül miben halt meg. Mindemellett érezhető a székely mentalitás jelenléte is, a halál mint mindennapos jelenség sztoikus elfogadása.

A vallásos, népi hiedelmekről szóló versek (*A füvek asszonya, Dühüsdoktor Bajkaszigabá, A Nappal szemben*) tovább erősítik ennek a kis közösségnek az összetartozását, például azzal, hogy a dühüsdoktor (veszettséget gyógyító orvos) tudása generációról generációra szállt a faluban. A családi orvoslás is megjelenik a nagymama, a füvek asszonya képében, aki a különböző gyógynövényeket jól ismerte. *A Nappal szemben* címűben a népi hiedelemvilág (átkozódás) és a vallásosság viaskodik egymással: „Hát mégis van Isten, nyugtázta a pap.”

A szegénységről, éhezésről szóló szövegek (*Rákosiszigmond dédapám, Lukácsmária dédanyám, Szépapám, ki a sírjában halt meg, 1945 tavaszán*) közül kiemelném az utóbbit, melyben már a háború vége felé járunk, és szinte egyáltalán nincs étel, az egyetlen tejet adó tehenet próbálja a nagymama életben tartani, és tejet szerezni tőle, amivel öt gyermekét megetethetné. A segítség itt is egy falusitól érkezik, aki különböző szereket ad neki, majd arra kéri, hogy egy patkót addig üssenek a pajta előtt, amíg az izzani nem kezd. A népi hiedelemvilág és a babona áthatja a kis falu mindennapjait. A kötet címadó verse (*Ágtól áigig*) Tóth Béla báról szól, aki a háborúból hazatérve olyannyira legyengült, hogy csak ágtól áigig kapaszkodva tudott járni. A kötet is hasonlóképpen épül fel. Nem olyan könnyed, hogy egy ágról ágra röppenő madár képe jelenjen meg előttünk, de a tragédiákkal terhelt sorsok bemutatása ellenére mindvégig áthatja az élni akarás érzése is. Az olvasó is „ágról ágra” jár a kötetben, ahol tud, elidőzik kicsit, a fotókon elmerengve az adott személy életét maga elé képzei. A rengeteg nyomasztó témával kontrasztban megjelennek könnyedebbek is, *A molvánkai csárda* című versben például a szerző dédanyja azért rendelt könyvet, hogy amikor azokat átveszi a faluban, akkor egy Solt Feri

nevű fiú és kedvese után leskelődhessen, miközben otthon a kenyértészta már kifutott az edényéből.

Verstanilag viszonylag kötetlen forma jellemzi a kötetet, a szabadversre jellemzően leggyakrabban rím nélküli, változó hosszúságú versszakokat találhatunk benne, ezzel is illeszkedik az életmű többi darabjához. Mindemellett történik utalás a nagy elődökre, Arany Jánosra és Shakespeare-re is, az egyik felmenő pedig a *Szívek harca* című regényből tud fejből idézni. Megjelenik a regionális irodalom, ugyanis Csernáton mellett a környékbéli települések (Mikóújfalu, Gidófalva, Sepsiszentgyörgy) lakóit és az ott élő családtagokat is megismerhetjük.

Sántha Attila tehát nemcsak családtörténetét írja meg, nemcsak székely közösségének emlékeit, hanem egyfajta kollektív emlékezést rögzít. Manapság egyre ritkábban olvasni ilyen egyszerű, nyílt, őszinte és túlzásoktól, stilizáltságtól mentes kötetet.

Sántha Attila: *Ágtól áigig*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2021.

Kadlót Nikolett

Szellemi táplálék

Sokszor eszembe jut, amikor a boltokban az újságosstandot figyelem: vajon tényleg szükség van ennyi receptmagazinra, gasztroújságra, főzős lapra? Belelapozva ezekbe, sok a redundáns tartalom, itt is vannak trendek, kulcsszereplők, s tényleg nincs új a nap alatt, mindig előkerülnek ugyanazok az ételek, fogások, trükkök. Adódik a kérdés: miért lett újra trendi főzőskönyvet írni? Írók főznek, szakácsok ragadnak tollat – mind a kettőre van példa az elmúlt évekből. Valahogy az érdeklődés, az ilyen tartalmak iránti étvágy nemhogy csökkenni, hanem sokkal inkább nőni látszik. Ennek a magyarázata valószínűleg abból a tényből is ered, hogy mi, magyarok szeretjük a hasunkat, s ennek hangot is tudunk adni – hát miért ne tegyük ezt a lehető legszélesebb műfaji palettán? Irodalom és gasztronómia házassága tehát nem újkeletű ötlet, szerencsére magas szinten képviselteti magát a magyar kultúrában is, így nem csoda, hogy itt is újabb generációk nevelődtek ki az elmúlt évtizedekben. Még ilyen tematikájú kiállítást is rendeztek, ahol írói fogásokat mutattak be a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Az sem először történik meg, hogy Cserna-Szabó András a toll mellett a kanalat is kézbe veszi: korábban már négy gasztronómiai tárgyú kötete is megjelent. Cserna-Szabó szereti az irodalmat, a történeteket és nem utolsósorban a hasát is: ez a megfelelő alaprecept egy jóízű gasztrokönyvhöz. A *Rézi a páczban* talán a többihez képest szélesebb körű kitekintés: országokon és műfajokon átível, s a témák is színesebbek, a teljes étlapot bejárva a reggelitől a desszertig, az ünnepi ételektől a tradicionális

fogásokig. A hozzávalók: egy csipetnyi múltidézés anekdotákkal fűszerezve, egyre dagadó történetmassza. Ráskai Szabolcs kreatív illusztrációi csak tovább segítik vizuálisan a gasztronómiai-kulturális körutazást. Mert itt aztán tényleg felvonulnak filozófusok, rocksztárok, híres vendéglősök, magyar dívák, íróelődök is szép számmal. Segítségükkel sok ismert mondás, anekdota háttérre is fény derül, amelyek valahogy kapcsolatba hozhatóak egy-egy jóízű étkezéssel, étellel vagy itallal.

Ahogy a bevezetőben is elhangzik: ha meg akarod ismer-
ni egy nemzet vagy egy ország karakterét, meg kell kóstolnod
az ételeit. A kötetben szereplő huszonhat írás között találunk
gasztronovellát, tényfeltáró írást egy recept eredetéről, múltidé-
ző pillanatsfelvételt és gasztroirodalmi szemelvénygyűjteményt
is. „...és akkor feltűnt a pincér, pléhpozával az író elé állt, és olyan
hidegen kérdezte meg, hogy mit parancsol a tisztelt úr, hogy attól
szinte beborult az ég, és az író sértetten nézett fel az étlapból, és
csak annyit mondott az ifjú pincérnek, hogy maga, ifjú barátom,
rossz pályát választott, mert, tudja, amelyik pincér nem tud mo-
solyogni, jobban tette volna, ha vendégnek születik.” A könyvben
erős állítások veszik fel a versenyt egymással a legautentikusabb
címért, a töltött káposzta származását illetően például a máig le
nem zárt vita egy újabb epizódjába nyerhetünk bepillantást, de
elbűvölő és letehetetlen olvasmány a tojásételekről híres ven-
déglőt képzelgő bölcsészstanhallgató esete is. Hamvas Béla is
sokszor említésre kerül kihagyhatatlan kultúr-ételkritikusként,
s természetesen a magyar konyha nagyjai is képviseltetik magu-
kat Gundel vagy Kövi Pál személyében. Olyan alapfogalmakkal
ismerkedhetünk meg a kötetet olvasva, mint a hasregény vagy
az éhség-étel. „Ajánlok önöknek egy remek játékot! Olvasás előtt
nézzék meg a könyvön az író portréját, és tippeljék meg, vajon
az adott író ingyenc volt-e, vagy csak sótlan pietista. Hagyjuk a
közhelyeket ezúttal, Krúdyt, Dumas-t és a többieket. Nézzük meg
mondjuk Dürrenmatt arcképét: zsírpárnás arc, vidám, élvezeg
szemek, rabelais-i tekintet, vastag és fényes toka. Minden bizony-
nyal szerette a hasát, gondoljuk. És ha csak szűrőpróbaszerűen

beleolvasunk az életműbe, máris rögtön kiderül, igazunk volt: a svájci írónál még egy házaló is berni tálat ebédel és finom sajtokat (tilsiti, gorgonzola), a gyilkos trüffel csokoládébonbonokkal csábítja áldozatait, a rendőrfőnök kedvenc vendéglőjében bollito alla milanesét, vagyis milánói módon szervírozott főtt húsokat burkolva tálalja a büntényt.”

A biblioterápia igazoltan hatékony eszköz mentális problémák kezelésére, de vajon bizonyították-e már étvágykeltő hatását? Mert én bátran vállalom, hogy Cserna-Szabó András kötetének a végére érve megtanultam jól enni. Ez a könyv laktató: kielégíti az információéhséget, szellemi táplálékot biztosít. Esetemben nemcsak az étvágyam jött meg jobban például a paprikás krumplihoz, amelyet apukám hétvége szívesen főz, de máshogy nézek már a töltött káposztára vagy a vargabélesre is: tisztelettel, hogy mennyi történet nagykövetei ezek az ételek; hányféle elméletet igazolnak, s hogy csakis ők tudják, hogy ezek közül melyik a valódi recept, melyik fedi fel a teljes kilétüket, eredetüket, igazi ízüket. Jó étvágyat a könyvhöz!

Cserna-Szabó András: *Rézi a páczban*. Gasztronómiai írások. Helikon Kiadó, Budapest, 2021.

Szabó Fanni

Bőr alá csúsztatott szemek

Mindannyian fel akarunk repülni a Holdra, hogy onnan nézhessük önmagunkat, megérthessük, ami volt, tudhassuk, hogy mi lesz. Kicsit elidőzhessünk a kráterek szélén. Ilyés Krisztinka épp ezt teszi, és engedi, hogy mellette üljünk, amíg azon gondolkodik, hogy „*megbánást tükröz / a tóban a telihold, / törékeny test vagy.*” (Újhold helyett). Mindannyian törékenyek vagyunk, akiket „*a szakadék szélén megrémiszt a mélység*”, és akik tétlenül azt kérdezzük, „*hová tart a zuhanás?*” (Magánrepülés)

Ezt a kötetet olvasva, amikor nincs se nappalunk, se éjszakánk, megnyugvást ad a tudat, hogy a költő elfogadja a „*meghívást egy szürkületi magánrepülésre*” (Magánrepülés), és mi is vele mehetünk. Nem leszünk egyedül. Segít megérteni, hogy milyen felkerülni egy polcra, amikor az ember elhasznált tárgyként lebeg, vagy kifeszített jelenetben, valaki más emlékében, hogy milyen valaki gyermekrajzában lenni, de segít azt megrajzolni is, együtt rajzolódnunk a versei által, saját emlékeinkből ragadja ki önmagunk.

Ebben a könyvben minden egyszerre súlyos és súlytalan, a hajók papírból vannak, a madármotívumhoz viszont a félelem társul, a költő felhőknek és csillagoknak ír verset, képzeletében pedig színes befőttesüvegbe zárt mindent és mindenkit, akiről írt. Mi, az olvasói is ott ülünk a polcán, és „*vállainkra hajol a Hold*” (Nézők a színpadon). Ilyés Krisztinka kráterei pedig tökéletes mélységet ölelnek át ahhoz, hogy kiugró részeiről magunkat is elemezhesük, hiszen:

„az emberről mindig leszaggatják
a kérdés alakzatait,
csak az bújik meg itt,
amit nem mersz kimondani.”
(Családi fotó)

A három ciklusból álló kötet (*Papírcsillag, Magánrepülés, Halálnapló*) olyan, mint egy tér külső határvonala, amelyen belül a költő önmagát próbálja ábrázolni, miközben különböző idősíkokban bújik el előlünk. A három ciklus három értelmezési kísérlet halmaza.

Az első ciklus, a *Papírcsillag* próbálja tudatosítani a megszólaló múlt-mozaikjait. Véletlen is lehet, de inkább konkrét költői elképzelésnek látszik, ahogy megjeleníti ennek lényegét: a ciklusban szerepel egy *Mozaik* című verscsokor is, amely haikuszerű versekből áll, majd mindennek a végén a hiány marad: „*És darabonként / rakom össze magam. Nézd, / innen hiányzol.*” (Egy egész én).

A hiányérzet meghatározó a versekben, ez a következő, *Magánrepülés* ciklusra is jellemző. Viszont itt a feldolgozás véget ért, a kiábrándultság veszi át a helyét:

„Madarak dulakodnak a dobozban,
kicsontozott lelkeket köpnek
egymás csőrébe.
A látványtól elhányod magad,
magasba hajítod a szárnyasokat.”

Olvasáskor arra döbbenünk rá, milyen ártatlanok vagyunk. Amikor semmi nincs, senki nincs, csak mi vagyunk. A versbeszélő helyzete viszont tengelyt vált. A *Papírcsillag* komfortjához képest zavar keletkezik a magány békességében. Ami eddig volt, nincs többé, a beszélő leszaggatja a kérdés alakzatait, és konkrét válaszokat is ad arra, miért teszi ezt: „*Isten szemeket csúsztat a bőröm alá. / Hol vagy kövem, felhőm, csillagom, / a keresésedben elfeledkeztem.*” Most úgy érzi, hogy „*itt most valaki más játszik helyettem*” (*Papírsárkány*), de

amikor fókusza más felé fordul, a költőben akkor is ott van a bátorság, hogy vállalja akaratát, kíváncsiságát a megfoghatatlan iránt, amely körülötte mozgolódik: *„Fekete boldogságban / lenyomatokat hagynánk, / de akaratunk nem tud / belefagyni a szitált sötétségbe.”* (Reynisffara). Ez az *Odakint* című versben is megfigyelhető: *„Külvilágot rajzolunk / a bepárasodott ablakokra, / letört faágakkal doboljuk / a ránk maradt idő ritmusát.”*

Miközben lélegzet-visszafojtva olvashatjuk a kétkedő szerelem gondolatait: *„Mikor nővünk fel annyira, / hogy eldönthessük, / kellünk-e mi egymásnak odakint?”* (Függönyhúzás után), finom érzékletességgel megírt sorokkal is találkozunk: *„Júliusi mellhúsbán / turkálnak az indián kezek, / pitvarmezőkön bújócskázna / piros ruhás Anasztáziák.”* (Első felvonás). Lemondani a külvilágról cél és teher, de eközben: *„tüdőnyi hazugságokat / lopunk a virágosedényekbe, / tölcseért formáló kezünkbe / ordítjuk szerelmünket, / nincs menekülés”* (Egymagam). Menekülés valóban nincs, de a költő keresi, keresését pedig a természet képeinek megörökítésével vegyíti, miközben mindennapjait is beleszővi a szövegbe, de ezt galaktikus magasságokba tudja emelni: *„Unalmas napjainkon rózsatáncot jártunk, / sötétedéskor esti fűbe feküdtünk, és színes / fátyolba hívtuk össze kedvenc csillagjainkat.”*

A harmadik ciklus, a *Halálnapló* több részes prózavers, egyszerű visszaemlékezés, napló, nosztalgikus írás, de szociológiai elemzés is olyan emberekről, akik néha eljöhetnének hozzánk, *„mint a nénikhez Jézus, / vagy a fura emberekhez a szellemek álmukban”* (Százegyedik bejegyzés). Az *Anyu* (Változik a változás) című versben összefoglalóan találkozhatunk a beteljesületlenséggel: *„Ha egy ember alva hal meg, / az álma is meghal vele”,* és azzal, milyen a be nem teljesültség: *„Anyu nem aludt. Ő félt. Szeretni kezdte az életet.”*

(...)

*Egy konténer mellett találták meg,
az egyik keze csupa vér volt, a másikon*

*hervadt piros rózsa. Látni akartam, de nem lehetett.
Már nem látható, halott.”*

Ilyés Krisztinka egyszerre látja azt, ami élő, és ami halott. Mintha körülötte lebegne minden, érzékeny sorokkal nyugtázza a mindenben ott lapuló létezőt.

Amikor először olvastam a könyvet, ezeket a szavakat írtam fel magamnak: félelem, fejlődés, tisztaság, játék, teremtés. A színeiről – azoknak, akik színekben is látnak, hiszen *„az illat együtt jár a színekkel” (hétköznapiak)*: a fehér árnyalatai, sárga. Az illatok alapján: a méz illata, a réti virágoké, az a bizonyos virágporos hangulat. Ez a hangulat mindent körbeleng.

Ilyés Krisztinka kötete mindannyiunké, akik felnőttünk ahhoz, amihez nehéz felnőni. Azoké, akiknek van kedvenc felhője és kedvenc dombja, ahonnan az égre nézünk, és akik tudják, hogy a dombon fekve *„az öregség bordákba hajlítja / a visszaemlékezés tükröképeit” (Nyomokban)*.

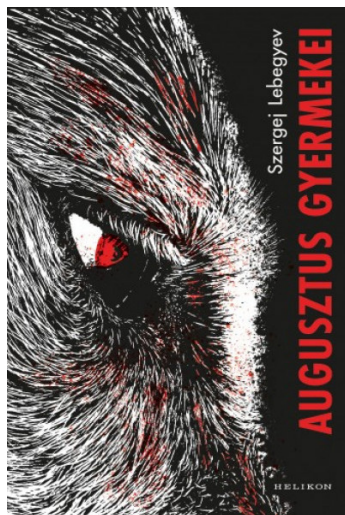
Ilyés Krisztinka: *Papírcsillag*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2021.

Schranz Áron

A sötétség mélyén

Szergej Lebegyev, a kortárs orosz irodalom egyik reménysége harmadik kötetében – szembeszállva a kollektív felejtéssel – számot vet a sztálini múlt örökségével, sötét képet festve a Szovjetunió felbomlását követő évekről, sőt áttételesen a jelenről is. Ennélfogva nem meglepő, hogy az *Augusztus gyermekei* először Németországban jelent meg, s csak ezt követően Moszkvában, érzékeny témája miatt ugyanis nem kapkodtak érte az orosz kiadók.

A regény elbeszélője – az államszocialista rendszer bukásával egy időben – különleges ajándékban részesül: Tánya nagymamája, aki egykor a pártkiadó szerkesztője volt, rendelkezésére bocsátja visszaemlékezéseit. A történet kiindulópontjául szolgáló kézirat – pontosabban kéziratok, hiszen a narrátor-szereplő a nagymama Szimonov-kötetnek álcázott naplójára is rátalál – mindenekelőtt a család titkának, azaz a rejtélyes Mihail nagypapa kilétének feltárásával kecsegtet. Augusztus, a rendszerváltás gyermeke azonban kénytelen újraértékelni előzetes elvárásait, e szövegek ugyanis nem az igazság kimondása, hanem annak leplezése mentén szerveződnek: *„Az én eredeti – téves – feltételezésem abban állt, hogy a nagymama leírta a múlt egész terét, ami hozzáférhető volt számára, elvégezte az egész munkát, az én feladatom csupán annyi, hogy elsajátítsam az új tudást. Voltaképpen az történt, hogy a saját célomat, az igazság teljes felderítését vártam el tőle; ő pedig nem volt erre képes, vagy, ami még valószínűbb, ilyen célja egyáltalán nem is volt. Így aztán kiderült, hogy nem a visszaemlékezések tartalma a legfontosabb, hanem*

az, ahogy olvasom: a sorok között, elmélyedve a szövegben, amely a dokumentum csalóka hitelességével kecsegtetett; hallatlanul érdekes, végtelenül izgalmas, igazi történelmi detektívregény volt ez, nem pedig egy család életének részletei a huszadik század elejéről.” A kéziratok összetett problematikájának fókuszba állítása több szempontból is indokolt: az elbeszélőt ezek a fiktív szövegek készítetik arra, hogy „keresővé” váljon, vagyis alászálljon a szovjet múlt legsötétebb mélységeibe (sőt, úgy tűnik, sorsának alakulását mintha teljességében is meghatároznák); továbbá – elrugaszkodva a cselekmény szintjétől – a szövegalkotásra, illetve -olvasásra közelítő perspektíva a regény befogadásához is fogódzókat kínál. Nyilvánvaló például, hogy a „történelmi detektívregény” műfaji terminus nem kizárólag az imaginárius kéziratok, hanem a regény vonatkozásában is értelmezhető.

A nagyanyai örökség révén nyomozóvá avanzsáló narrátor – miközben illegális üzletek lebonyolítását segítő közvetítőként járja az egykori Szovjetuniót – ráatalál valódi hivatására: mások megrendelésére eltűnt hozzátartozók, Mihail nagypapák sorsának felderítésére vállalkozik. Első expedíciója, a kazahsztáni Betpak-Dala sivatagi poklában, némi szerencsével és a titokzatos erős ember, Marsz életmentő beavatkozásával ugyan sikerrel zárul, de az 1995-ös parlamenti választások előtt rá kell döbbernienie, hogy további kutatásai nem várt akadályba ütköznek. A korábban nyitottnak és (legalábbis a kenőpénz hatására) közlékenynek mutakozó emberek – félve a kommunisták visszatérésétől, illetve az ebből következő retorzióktól – újfent hallgatásba burkolóznak: *„Immár egész másként fogadtak, beszélgetés közben bezárkóztak, elutasítottak, kidobtak, becsapták az orrom előtt az ajtót, rendőrséggel fenyegettek egy olyan kérdésért, hogy ki lakott korábban ebben a lakásban. Az emberek összezárták a soraikat, bezárták a reteszeket, újra megtanulták a hallgatást [...]”* A sztálini múlt tehát – ahogy azt Svetlana Alekszijevice is megfogalmazza a kötet ajánlójában –, a „rendszerváltás” eufóriája ide vagy oda, tovább él az emberek zsigeireiben: *„Úgy néz ki, a peresztrojka halott, eltemettük, de Sztálin*

tovább él. Mennyire romantikusok voltunk a kilencvenes években, készpénznek vettük a szabadságot. De az, aki egész életét rabként töltötte, nem válhat szabaddá egyik napról a másikra, miután kilépett a láger kapuján.”

A regény a Kutyakirály allegorikus történetével ér tetőpontjára, mely kiemelve a szöveggörnyezetéből önálló elbeszélésként is megállná a helyét. A narrátor-szereplő útja – a „rend embere”, Marsz és állandó alakulata kísérelőjeként – ezúttal Karéliába, egy felszámolt, ugyanakkor a Kutyakirály nevezetű egykori lágerőr önhatalmú irányításával tovább működő munkatáborhoz vezet. A kolónia vezetője összegyűjti a közeli falvak, települések „emberhulladékát” (iszákosokat, csavargókat, félkegyelműeket stb.), és farkasokkal keresztezett, kizárólag az ún. „szökevényvadászattal” féken tartható farkaskutyáival építi ki iszonyatos, bizonyos szempontból a Gulag-táboroknál is embertelenebb világát. Az elbeszélő azzal, hogy részt vesz a telep szintén önhatalmú felszámolásában, kilép korábbi pozíciójából, érintetté, bűnrészesé válik; amellett, hogy a sötétség mélyére vezető karéliai út, ha közvetve is, de emberéletek kiontásával jár, kénytelen realizálni, hogy a Kutyakirály uralmának megdöntése a fogvatartottak számára paradox módon talajvesztéssel, sőt totális bizonytalansággal jár: „A tűz elcsitult, a barakkok porig égtek, csak málnapirosan izzó parázshalmok maradtak utánuk; a Kutyakirály foglyai végre kezdtek szerteszéledni, sorra eltűntek az éjszakában. Mondtuk nekik, hogy reggel bekísérjük őket a faluba, de oda a csavargók – nyilván emlékezve, hogyan adták ki őket a helybeliek a Kutyakirálynak – nem akartak visszatérni; mi elpusztítottuk a házuakat, s helyette semmit sem tudtunk kínálni nekik. Úgy rémlett, sokan közülük valamiképpen hálások voltak a Kutyakirálynak, aki megteremtette létezésük megszokott formáját – és gyűlöltek bennünket, akik kivetettük őket újra a veszedelmes, bizonytalan élet viszonyai közé. Eszembe jutottak az öregek, amint mennek a kommunistákra szavazni, eszembe jutottak csoszogó lépteik, botjaik, mankóik, eszembe jutott a gyűlöletem irántuk; most bizonyára másképp éreznék.”

A múlt visszatérésének, továbbélésének problémája, mellyel az *Augusztus gyermekei* névtelen hőse újra és újra szembesül, a regény – az elbeszélő és barátnője, Anna sajátos kapcsolatára fókuszáló – befejezésében minden eddiginél kézzelfoghatóbb formát ölt, a narrátor bizonyos értelemben jogos bűnhődése ugyanis a régi-új állambiztonság szorításában testesül meg, természetesen Anna bevonásával. Az olvasó ezen a ponton érti meg, miért választja Lebegyev regénye mottójául Arszenyij Tarkovszkij *Az első együttlétek* című versének emblematikus zárósortait: „*A sors már örültként loholt utánunk, / S kezében borotvát szorongatott.*” Az *Augusztus gyermekei* nemcsak témáját, húsbavágó következtetéseit tekintve, hanem stiláris értelemben sem könnyű olvasmány: az elbeszélő jellemzően egy-egy részletre exponáló leírásait ritkán szakítja meg párbeszéd; rideg és távolságtartó, egyúttal metaforikus és költői nyelve lankadatlan figyelmet igényel a befogadótól. Kellő kitartással azonban a regény terepe járhatóvá válik, s az olvasó maga is aktív részesévé válhat a nyomolvasásnak.

Szergej Lebegyev: *Augusztus gyermekei*. Fordította Soproni András. Helikon Kiadó, Budapest, 2021.

Oláh András

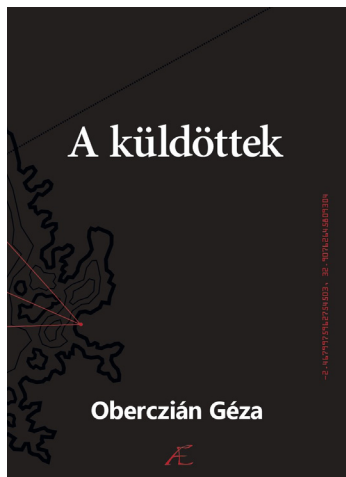
„Ez nem a szentek játszámája”

Miután Isten elfordította arcát a Földtől – és szabad kezet biztosított teremtményének –, a világ az öntörvényű és uralkodni vágyó ember telhetetlenségének csapdájába esett. Elzüllött. A jólét és a meggazdagodás iránti vágy mérhetetlen kapzsiságot, fösvénységet és szörnyű kártevést eredményezett. Az ember visszaélt az isteni adománnyal: fölélte, tönkretette. Önmagát is, a környezetét is.

A figyelmeztető jelek leperegtek, az élet többször is kisiklott, új Szodomák épültek, az ember pedig folyamatosan elmerült az önzés mocsarában. A Teremtő persze nem hagyta magára. Próbálta belátásra téríteni. Küldött pusztító vízözönt, lelket tisztító Messiást.

Az ember azonban Lucifer zsákutcájába tévedt, és azóta is konokul járja tovább a maga útját, esztelenül föléli környezetét. S míg az egyik oldalon dübörög a jólét, és a magát túlkényeztető, kapzsi és mohó egyed az abszurditás határát súroló, pazarló életmódot folytat, addig a világ másik pontján e mérhetetlen önzés levét isszák az éhezők, a kiszolgáltatottak, a kifosztottak. És pusztul a természet, haldoklik a Föld, az egyensúly felborulásának a következményei kiszámíthatatlanok. Illetve nagyon is kiszámíthatók.

Erre építi regényének cselekményét Oberczián Géza, aki egy ökokatasztrófa keretébe ágyazza a krisztusi legenda XXI. századi változatát. Kétezer évvel ezelőtt Jézus magára vállalta az ember bűneit, ám – mielőtt példává magasztosult volna – Máté evan-

géliuma szerint összehívta tizenkét tanítványát, és feladatul adta nekik, *„hogy kiűzzék a tisztátalan lelkeket, és meggyógyítsanak minden betegséget, minden gyengeséget”*. A szándék világos: jobbá kell tenni az embert. Ám két évezred eltelte után mérleget vonva aligha lehetünk elégedettek az eredménnyel. A jövővel mit sem törődő, beszűkült tudatú teremtmény, akit a meggazdagodás vágya csal törbe, folyamatosan föléli és pusztítja életterét. Károkozása súlyos veszélyeket rejt. Ökológiai katasztrófa fenyeget.

A regény központi témája a Viktória-tó körül kialakult áldatlan állapot megoldásának kérdése. A tóban ugyanis elszaporodott és egyeduralkodóvá vált egy különleges halfajta, a nílusi sügér, amely iránt óriási a kereslet, és emiatt nemzetközi befektetők pénzéből hatalmas halászati iparág fejlődött ki a térségben. Ugyanakkor azonban a tavat körbezáró területek lakosai éheznek. Nekik ugyanis nem jut a bőséges halállományból, csak a kifilézett halhús maradékán, az autógumikon füstölt halcsontokon tengődnek nyomorúságos körülmények között. A tó élővilágának egyensúlya is felborult, a kipusztulás veszélye fenyeget jó néhány halfajtát, és egyéb környezeti problémák is felmerültek, hiszen a víz egyre szennyezettebb a visszajuttatott szemét és egyéb hulladékok miatt.

A tó élővilágának megmentésére szerveződik egy nemzetközi kutatócsoport, amelynek feladata megoldást találni a problémára, és útmutatást készíteni a károk helyreállításához. Az apostolok tehát kétezer év után új feladatot kapnak. A csoport tagjai – a „küldöttek” – ugyanis nevükben, cselekedeteikben és sorsukban is több ponton idézik a bibliai legendák szereplőit.

A regény persze sokkal több annál, mint pusztán egy ökológiai probléma leírása. Már a szereplők is számtalan bonyodalmat hoznak magukkal a történetbe. A munkacsoport vezetője Simon Péter, aki a hírhedt tiszai ciánszennyeződés elhárításában való eredményes közreműködésével szerzett hírnevet. Ám múltjában sötét árnyékként kísért egy másik tragédia is, amelyért testvérét teszi felelőssé, aki egy cigánylányt vett feleségül, de elhagyta őt, és a lány rokonai bosszúból felgyújtották a család halfeldolgozó

üzemét. Apjuk nem tudta feldolgozni a veszteséget, belepusztult. Péter nem tud megbocsátani Andrásnak édesapjuk haláláért. Hosszú évek óta nem találkoztak. András Brüsszelben él. Ez az új feladat összehozza őket, esélyt teremt a megbékélésre.

De apostolra ismerhetünk a lengyel Tadeusz Maliczky nevében is, aki egy szerencsétlen házasság keresztjét cipeli. Felesége – aki valaha az asszisztense volt – becsapta őt. Amikor a lány teherbe esett, Tadeusz feleségül vette, hogy a gyermek ne nőjön fel apa nélkül, ám a nő titokban elvetette, ráadásul a műtét miatt meddő lett. Csatlakozik a csoporthoz Bartholomew Talmi (Bertalan), a haiti orvos, akinek családját egy földrengés pusztította el, valamint az arisztokrata származású Simon Devoult, aki az életére rátelepedő anyja befolyása alól és elől akar menekülni. Sajátos szereplőként jelenik meg Philip Rock (Fülöp), a zenész. A halál az ő életét is kikezdte: szerelmét, Elise-t veszítette el, aki egy alapítvány számára gyűjtött adományokat. Mély hatást gyakorolt a férfirá, voltaképpen ő nyitotta rá a szemét a világra.

Külön világot jelenít meg a svájci bankár, Matthias Halbgeld (Mátyás vagy Máté), akinek az egész élete a pénz körül forog. Már a család vagyongyarapodásának első lépcsőfokai is morális kérdéseket vetnek fel, de Matthias nem moralizál. Csak a munkának él. Voltaképpen magánélete sincs. Ügyeibe kizárólag a házzvezetőnőt vonja be (ő az alkalmi szexpartner is hetente egyszer). Apját elmeegógyintézetbe záratta, de lelkiismeret-furdalásának csillapítása végett minden évben küld adományt egy Haitin élő fiatalember számára, aki karácsonykor egy képeslapon meg is köszöni ezt. (A történet persze úgy lesz kerek, hogy a két férfi a program során találkozik, megismerik egymást.)

Egy testvérpár is felbukkan a műben: a bálnamentő Jacob Tame és húga, a kommunikációért felelős Joan Tame. Itt csupán annyi az eltérés az apostolok történetéhez képest, hogy Jakab testvére ezúttal nem férfi (János), de a nő keresztnéve így is árulkodó. Joan egykori partnere, Jack is fontos szereplője az eseményeknek. CIA-ügynök, akit a rendszer már bedarált, emberlétéből kivetkőztetett, és robotként teszi a dolgát – nincs mérlegelési

lehetősége, nincsenek elvei, csak a statisztikai valószínűség az egyetlen támasza.

Szintén különleges egyéniségként épül be a mesébe Toma (Tamás), a bennszülött albínó kisfiú, aki olyan dolgokat is lát, amit emberi szem képtelen befogadni. Ugyancsak érdekes karakter a kutatók mellé kirendelt izraeli ügynök, Juda Benur (Júdás), aki a biztonságért felel, ám titkosszolgálati múltjából eredő határozottsága és magabiztossága okán túlságosan is beavatkozik az eseményekbe. Földerít összeesküvésszálakat, de tettei nem a kívánt eredményt hozzák, így végül a halálba menekül.

A történet sok szálon fut, olykor az időbeliség is felborul, vannak visszatekintések, ugyanakkor folyamatosan oldódnak a csomók, tisztul a kép, világossá válnak az érdekek, egyértelműsödnek a mozgatórugók. Az eseményekbe beágyazódik némi krimiszerű izgalom is (a kutatócsoport tagjait túszul ejtik, merényletkísérletre is sor kerül), megjelenik a hatalmi arrogancia, a gátlástalanság, de fűszerezik a cselekményt szerelmi bonyodalmak és csalódások is. Látunk látványos pálfordulást, tanúi leszünk árulásnak és szemfényvesztésnek, terrornak és gyilkolásnak.

A regény három részre tagolódik. Az első szakaszban a szereplőket és az események hátterét ismerjük meg, a másodikban bontakozik ki a cselekmény, mindig valamelyik szereplő szemüvegén keresztül, más-más aspektusból láttatva az eseményeket. A harmadik rész pedig a szereplőkkel készült interjúkkal lezárja a művet. A könyv egyik kulcsmondatát Joan Tame fogalmazza meg, amikor kifejti: *„A szándék az egyetlen, ami számít... Lehet, hogy a cselekedet félresikerül, hogy kudarcot vallunk vagy belehalunk a küldetésbe, de legalább megpróbáltuk. Ez vezet a célhoz: nem elég stratégiát alkotni, terveket szőni, tárgyalgatni, jegyzőkönyvezni, bizottsági meghallgatásokat szervezni, először is kell a szándék, hogy jól tegyünk.”*

A szereplőknek számtalan akadályt kell leküzdeniük. A helyi hatalmasságok (katonai vezetők és politikusok) mellett a multinacionális cégek titokzatos uraival is szembekerülnek, akik minden létező fegyvert bevetnek – az anyagi eszközöktől kezdve a

hamis hírekig –, még a hazugságokkal elkábított helyi lakosok felhergelésére is kísérletet tesznek. A fokozódó feszültség robbanáshoz vezet. Lesznek halálos áldozatai is a történetnek. A cél azonban töretlen: meg kell menteni a Földet. Ehhez a kötet lapjain többször felbukkanó titokzatos G. (talán Gaia, a földanya, talán a szerző maga) új akciócsoportot szervez.

Oberczián Géza kitűnő könyve lebilincselően izgalmas kalandregénynek is felfogható, ökológiai-politikai krimiként is megállja a helyét, ugyanakkor környezetvédelmi kiáltvány is, figyelmeztetés, amely élőhelyének védelmére szólítja fel a világot. A cselekményszövés a hagyományostól eltérő, hiszen minden epizódnál egy-egy szereplő áll a középpontban, s a vele történtek, az általa megtapasztaltak adják az újabb fordulatot. Mindig csak apró részek nyílnak, de így válik igazán izgalmassá a mű. Több műfaj is keveredik a regényben: a leírásokat, visszaemlékező monológokat drámai párbeszédok egészítik ki, a levezető részben pedig fényképalbum (fényképleírás), interjúk és dalszövegek színesítik a palettát.

Oberczián Géza: *A küldöttek*. Aegis Kultúráért és Művészetért Alapítvány, Budapest, 2021.

Petróczi Éva

Nyaralóhelyből mentsvár

Bár a méltán népszerű szerző, Tóth Gábor Ákos nem tudta az Ünnepi Könyvhéten immáron hetedik Balaton-regényét személyesen dedikálni olvasóinak, a siker ezúttal sem maradt el. Sokan emlékeznek az egyik írásomban „kulinárpentalógiának” becézett öt kötetre, a mindvégig lendületes „Édesvízi mediterrán”-

sorozat darabjaira, erre a csaknem 1500 oldalas regényfolyamra. Teljesen egyanrangú, soha ki nem fáradó részein (*Édesvízi mediterrán*, *Szerelmem*, *Balaton*, *A világ közepén*, *Végtelen nyár*, *Mindörökké Balaton*, *Balatoni futár*) végigvonul egy nem mindennapi, hol szőlőmunkás, hol több nyelven elegánsan értekező, hol hajnali úszásokban jeleskedő, hol szívpanaszokkal küzdő, titokzatos, idős dáma karaktere. Ő mindenki „Rita mamája”, aki lassacskán szívébe fogadja a Kanadából megérkező és Balatonszépén (ez a fiktív helyszín lehet bármelyik bortermelő balatoni hegyközség) végleg gyökeret verő s jeles borásszá érő T. G. Oaks-ot. A jövevény a „szépséges rom”-nak becézett, apácarácsos hegytetői házban telepedik le montreali feleségével és kislányával. A helyiek által „Tidzsé”-ként emlegetett kanadás magyar eredeti nevén persze Tölgyessy, aki apja legjobb barátjától, Csengődi Kálmán borásztól (s mint kiderül, bárótól) váratlanul egy elhanyagolt, de nagy értékű szőlőbirtokot örökölt. Az idegenből hazatért örökös, a feltámasztásra váró ház és szőlészet új tulajdonosa nem sokat tud a Füred közeli Balatonszépe múltjáról, s az öt kötetben erről nem is esik túl sok szó. Hanem a hato-

dikban, melynek közvetlen előzménye a *Balaton futár*, a millenium táján, 1895–1896-ban játszó *Füredi futár*, *millennium*, *szerelemben* annál több! Itt lép színre néhai Csengődi Kálmán (akiről azért már annyit megtudtunk a sorozat sejtelmes utalásaiból, hogy Rita mama életének nagy szerelme ő volt) elsőként balatonivá váló őse, Csengődi István, aki budapesti zsurnalisztacirkuszosok után megalapítja a *Füredi Futárt*, nyomoz Jókai Mór és Lukanich Ottilia éteri szerelme után, sőt maga is szerelembe esik, majd házasságra lép Boncza Emma fotográfus kisasszonnyal.

A sorozat e most megjelent hatodik kötete valóságos telitalálat. Itt ugyanis a milleniumi évektől 1942-ig, a hitleráj irgalmatlan elburjánzásáig mutatják be a fejezetek a korabeli életet, s a vészkorszakot tárgyaló időszakban a Csengődi-rezidencia mint menedék jelenik meg. Az ekkor még gyönyörű, kreol bőrű, három idegen nyelvet elegánsan beszélő Rita, egy feltehetően a fővárosból elmenekült, már tapasztalt világutazó zsidó kisasszony – az ekkor még szintén ifjú dalia, Csengődi Kálmán szívszerelme – itt bújik el a német és honi nácik elől, kedvese nagyapja kisvilágában. Az öregúr eleinte mogorva, gyászolja feleségét s egyetlen fiát, később aztán oldódik a hangulat: *„Történjen bármi a világban, itt a tó partján vidáman folyik tovább az élet, s ez így lesz az idők végezetéig... Kit érdekel Hitler, Sztálin vagy Mussolini, amikor itt patazik a bor, szól a zenekar, és a lányok szoknyája úgy fodrozódik, mint a vitorlások oldalánál megiramló hullámok.”*

A Balaton mint menedékhely, e máig tartó kötődés szerepel Sárközi Mátyás – sokunk szeretett Matyija – *Zugligeti levelek* című önéletírásában, s ugyanakkor anya-rekviemjében is. Ő így ír erről: *„Elemistaként voltam már rejtőző, magányos kisfiú egy Sió-parti falu bátor hentesénél...”* A korán meghalt Márta asszony, a Válasz alapító főszerkesztője valószínűleg ezért szánt Matyi fiának mintegy „fájdalomdíjul” egy kis szepezdi nyaralót, amelyet végül mégsem Londonban élő fia örökölt. De térjünk vissza Artner Rita kisasszony és látszólagos gazdája kapcsolatára. Rita a külvilág, különösen a szimatoló „zsidóvadászok” előtt

nagyszerűen alakítja az alázatos kiscseléd szerepét, négy szemőzt azonban az öregúr és a fiatal lány hol békésen művelgetik együtt a szőlőt, hol intellektuális szócsatákat vívnak. Balaton módjára hullámszó kapcsolatuknak azonban még ilyen körülmények között is vannak öröm- és életteli pillanatai: nagy úszkálások az alkonyati tóban, sőt, még óvatos séták s egy jóízű „vendéglőzés” is a település szívében, mert a menedékház, tapasztalt idős ember tudja, hogy a „mentésnek” része a rettegés megszakítása, az igazi életbe visszatérés, legalább „vendégként.”

Az alapos kutatásairól híres Tóth Gábor Ákos családtaggá fogadott főhősei mellett megemlékezik egy korabeli, nagyon jellemző és fájdalmas epizódról is a balatoni zsidóság életével kapcsolatban, amikor Ritát a tó egykor leghíresebb szépségének rokonaként mutatja be: *„És megtaláltuk Keszthelyen a ... zsinagógát, ott meg eligazítottak apai nagynénimhez, akit Simon Böskének hívtak. Valahonnét ismerős volt a név, de látta [t. i. Rita], hogy eredménytelenül kutatok az emlékezetemben. – Keszthelyi Korzó Szépe, Balaton Tündére 1925-ben, az 1929-es Miss Hungária, majd Miss Európa-győztes – sorolta diadalmasan. – Fogadta a francia köztársasági elnök és a monacói herceg is, számos európai és amerikai filmajánlatot kapott, egy francia selyemgyár mintát kívánt róla elnevezni... Az történt, hogy az 1933-as választások előkészületei során Gömbös is ellátogatott Keszthelyre ... A fáma szerint azután Gömbös a korzón meglátta a huszáros bajuszú, daliás termetű Simon Dávidot ... és ... meg is dicsérte: milyen szép szál magyar ember. A helyiek persze ki kellett, hogy ábrándítsák Gömböst: a magyaros külső csak megtévesztés, Simon bizony zsidó...”*

Gömbös erőszakoskodása nyomán a rendületlen '48-as szabadságszerető Simon (valószínű, hogy épp a világszépe Böske apja!) talpig kínban bár, de „beállt lógó orrú díszletnek a kormánypárti szavazóiroda elé”

Az egész Simon-história (amelyről Gergely Ágnes gyönyörű, szépségkirálynő-esélyes édesanyja ugyancsak az eszünkbe juthat), de a fenti idézet különösen is arról tanúskodik, hogy

Tóth Gábor Ákos új balatoni regénye sem az állandó gyász és busongás könyve, hanem a szerző biztos érzékkal vegyíti benne a valóban szomorú, s az olykor mosolyt fakasztó, nem egyszer túlélésesélyt ígérő epizódokat. Lám, a gyönyörű, rejtegetett kis Rita megérhette a matrónakort, s azt, hogy az Oaks/Tölgyessy családban nagyon szeretett, megbecsült mátriárka, tiszteletbeli nagymama lehessen!

Tóth Gábor Ákos: *Balatoni menedék*. Aranyidőktől a vaskorig. 21. Század Kiadó, Budapest, 2022.

EDGAR DEGAS (1834–1917) festménye

Az Irodalmi Jelen kritikarovatának két fiatal szerkesztője,
LÁZÁR KINGA és FERENCZ NAGY ZOLTÁN
mutatkozik be az olvasónak.

VARGA MELINDA beszélgetett velük.

Egy jó kritika a reggeli mellett a konyhában is beszédtema lehet!

LÁZÁR KINGA 2001 júliusában született, Baróton. Minél távolabb kerül Erdővidéktől, annál többet emlegeti. A sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemenbe járt, majd Kolozsvárra költözött, hogy a Babeş–Bolyai Tudományegyetem bölcsész-hallgatója legyen, magyar irodalommal és nyelvészetrel foglalkozzon, va-

lamint remélhetőleg megtanuljon finnül. Idén októberben lesz harmadéves.

Írásait közölte az Előretolt Helyőrség, a Helikon, az Irodalmi Jelen, a Magyar Napló és a Székelyföld. Szerepelt az Irodalmi Jelen 20. születésnapjára különszámában és *Az év versei* (2022) című antológiában is.

Gyakran az az érzése, hogy „kitalált történetekben él”, ezért sokat alszik, és a kelleténél sűrűbben álmodik. Az indokoltanál gyakrabban ír a gyermekkoráról és az elképzelt isteneiről, mindenféle folyó-, álló-, sós és édesvízről, arról pedig viszony-

lag ritkán gondolkodik, hogy mit is kellene írnia egy rövid bemutatkozó szövegbe.

A kritikaírás, úgy gondolja, nagy felelősség, hiszen sok esetben a kritikus determinálja az olvasói értelmezést. A friss kiadvány olvasottságát egy pozitív kicsengésű, de akár egy erősen bíráló hangú kritikai visszhang is növelheti.

Olyan reflektálásokat szeret olvasni, amelyek képesek elindítani egy termékeny párbeszédet, építő vitát a szövegről, túl tudnak lépni az adott alkotáson, és olyan irányba terelik a gondolatmenetet, amelyben akár egymástól nagyon eltérő, ellentmondásos perspektívák is érvényesülni tudnak. Bízik abban, hogy a kritikarovat szövegei a nyomtatott lapon és az Irodalmi Jelen naponta frissülő portálján túl is érvényt szerezhetnek maguknak, helyet kapnak a baráti beszélgetésekben, a kocsmateraszon, a reggeli mellett a konyhában. Úgy gondolja, a könyv a kiindulópont, amit a kritika enged az útjára, de az interpretációt nem végezheti el más az olvasó helyett.

– 2001-ben születettél Baróton, a kolozsvári bölcsészkaron tanulsz magyar–finn szakon.

Minél távolabb kerülsz a szülővárosodtól, annál többet beszélsz róla – írod. Azaz folyamatos otthontalanságot élsz meg az erdélyi fővárosban? Miért?

– Az otthontalanság talán erős kifejezés, és semmiképp nem tudnám Kolozsvártól eredeztetni. Tizenöt éves koromig éltem Erdővidéken. Ezt követően a líceumi tanulmányaimat már Sepsiszentgyörgyön kezdtem el, így megrövidültek az otthon töltött időszakok. A tény, hogy nem rendelkezek „korlátlan” idővel a szülővárosomban, segített újraértékelni mind az itthon kötetett kapcsolataimat, mind a tájat. Erdővidék egy mitikus térséggé fejlődik a fejemben, azáltal, hogy a hiány tárgyává válik. Erős indítást érzek, hogy beszéljek az értékeiről, az egyszerűségéről, arról a természetközelségről, ami a nevében is markánsan meg-

jelenik. Az itthoni közösségre jellemző társas interakciók számomra a legotthonosabb módját nyújtják a megnyilvánulásnak, a helyi közösségi dinamikában biztonságosan mozgok. Ennek ellenére Kolozsvárt sokkal inkább tobzódó lehetőségek lelőhelyeként látom, mintsem elkeserítő kihívásnak. Az otthontalanságra hajazó érzés talán abból eredhet, hogy ebben az életszakaszban a kétlakiság állandó mobilitást igényel.

– *A kellemetlen érzések, impulzusok motiválnak az írásra? Sokan a bántó élményeket, élettapasztalatokat dolgozzák fel verseikben.*

– Nehezen barátkozom azzal a gondolattal, hogy az írás csak negatív impulzusokból táplálkozna, az inspirációt nem korlátozom a kellemetlen tapasztalatokra. Úgy gondolom, hogyha terápiás jelleggel írnék, könnyedén belecsúsznék az öncélúság csapdájába, olvasóként nehéz lenne rezonálni egy ennyire konkrét, személyes tárgyú írással, emellett indokolatlan és következetlen lenne. Bár természetesen a személyességet fontosnak tartom a saját írásaim esetében is, ezt igyekszem inkább a nézőpont sajátosságán keresztül érzékeltetni, mintsem az írások tárgya által.

– *Az Irodalmi Jelen látóterébe a Csikófogat-antológia és a Magyar Írószövetség rendszeres, középiskolásoknak rendezett nyári táborai kapcsán kerültél, ekkor figyeltem fel a verseidre, aztán köztétél a Debüt rovatban, majd állandó szerzőnkké váltál, a 20. születésnapjaid antológiánkban is szerepelsz. Az irodalomhoz vezető utad ennél biztos hosszabbra nyúlik vissza. Az első versek, élmények, inspirációk érdekelnének, amelyek elindítottak a pályán. A Csikófogatra, az első közlések jelentőségére is reagálj, kérlek.*

– Édesapám irodalomszeretete a bátyámat és engem is a rendszeres olvasásra sarkallt. A történetek ezáltal állandó jelenléttel bírtak nálunk, a saját karakterek és események megalkotása önmagam szórakoztatására történt. Kezdetben a gyermekkori játékok helyét vette át az írás: egy olyan tért alkottam meg, amelyben teljes szabadságot kaptam. Az első írásaim apukám és a testvérem olvasmányaihoz igazodtak. Rendszeresen megmutattam a szövegeimet a családomnak. Ez még most is így van, a verseimet mindig anyukám olvassa elsőként.

Az Orpheusz Kiadó és a Gutenberg Pál Népfőiskola szervezte tábor jelentős változásokat hozott az irodalmi pályakezdésben. A pályázatot határon túli középiskolások számára hirdették meg. Erős Kinga és Pánczél András személyes ügyének tekintette azt, hogy tisztában legyünk a lehetőségeinkkel az irodalmi pályát illetően, emellett mind szakmai, mind baráti támogatást nyújtottak és nyújtanak a mai napig. A két első publikációm szinte egyszerre jelent meg: a *Csikófogat*-antológiában 2019-ben és a központi Előretolt Helyőrségben. Rengeteg új dologgal találkoztam akkoriban: a tény, hogy az irodalmi pálya elérhető távolságba kerülhet egy jó íráskészséggel rendelkező diák számára, már önmagában meglepő volt. A tudat, hogy még nagyon sokat kell tanulnom az irodalomról, azóta is változatlan.

– *2020 óta az Előretolt Helyőrség Íróakadémia diákja vagy, a szakmai fejlődésedre hogyan hat a közösség, a foglalkozások, az oktatód, az olvasmányok, egyéb szakmai tapasztalatok?*

– Az Íróakadémia szakmai tapasztalatok terén jelentősen formálta a nézőpontomat. Az oktatóm, Sántha Attila tanított többek között a rendszerességre, a hitelességhez való ragaszkodásra. Neki köszönhetően tanultam meg az egyéni szemléletek értékét, valamint, hogy hogyan érvényesíthetem a kevésbé egyértelmű megfigyeléseimet is a versben. Ferencz Nagy Zoltánnal sokat dolgozunk közösen azóta is. Annak ellenére, hogy nagyon eltérő írásmódokat választunk, hamar megtanultuk dekódolni egymás kedvelt motívumrendszerét, ami sok esetben nagy segítséget jelent. A közösség motiválóan hat rám, szeretek bekapcsolódni a közös munkafolyamatokba, egy-egy szakmai hétvégét követően mindig új ötletekkel térek haza. Az Akadémia elérhető távolságba helyezi a szakmai segítséget, mindez nagy jelentőséggel bír számomra.

– „Leginkább az az érzése, hogy „kitalált történetekben él”, ezért sokat alszik, és a kelleténél sűrűbben álmodik. Szabadidejének nagy részét mostanában vonatokon tölti. Az indokoltnál gyakrabban ír a gyermekkoráról és a kedvenc isteneiről, mindenféle folyó-, álló-, sós- és édesvízről, arról pedig viszonylag ritkán gondolkodik, hogy mit is kellene írnia egy bemutatkozó

szövegbe” – *írod a rövidke életrajzodban. Megálmodod a verseidet?*

– Az álmaimhoz hasonlóan a verseimben is találok olyan elemeket, amelyeket nem célszerűen jelenítek meg. Ezeket a motívumokat csak később, a szöveg egészét tekintve kapcsolom össze bizonyos korábbi tapasztalatokkal. Fenntartom az állítást, hogy az alkotás tudatos folyamat, de gyakran érzem azt, hogy az írás a tolmácsolás eszközeként működik, a tárgyát nem mindig tudatosan választom meg. Csakúgy, mint ahogy az álmokét sem.

– *Prózát is írsz, nem? Hiszen kitalált történetekben élsz!*

– A prózaírás szerintem a lehető legnagyobb alkotási szabadság. Igyekszem úgy élni vele, hogy az ne csak számomra legyen szórakoztató.

– *Mi volt eddig a legbizarrabb kitalált történeted és karaktered?*

– Írtam történeteket utópisztikus társadalmakról, amnéziás családanyáról, egy férfiről, aki özgidának képzelte a kedvesét. Ezeket sosem mutattam meg senkinek.

– *Visszatérő motívumod a víz, gyakran jársz Európa északi tájain, írsz gleccserekről, mitológiai szereplőkről. Voltál valaha a Skandináv-félszigeten, vagy minden csak a fikció műve?*

– Sosem jártam a Skandináv-félszigeten, de erős vonzódást érzek az északi kultúra iránt. Mivel magyar–finn szakos vagyok, az egyetem viszonylag megkönnyíti a dolgom abban, hogy az állandó látóköriemben maradjon ez a tájegység.

– *Kik a kedvenc isteneid, miért ők, és hogyan kerültél kapcsolatba a mitológiával?*

– Az olimposzi történeteket gyerekkoromban sokat olvasták nekem a szüleim. Vágytam, hogy egyszer több időt szánjak arra, hogy elmélyüljek különböző népek mítoszaiban. Nem tudnék kedvenceket kiemelni, de ha sorozatot gyártanának a görög mitológiából, biztos főleg Hermész miatt nézném.

– *Hogyan látod a kortárs irodalom helyzetét, vannak-e csoportosulások, generációs tömörülések?*

– Érzékelem, hogy nem egységes a kortárs irodalom, többféle irodalomszemléletnek van létjogosultsága. Szerintem azáltal,

hogy egy mű illeszkedik egy adott megszólalásmódhoz, kiválasztja a saját célközönségét.

– *Hol kap ebben helyet az olvasó, eljut-e az olvasóhoz a kortárs mű, és mit tehetünk mi, szerzők, szerkesztők, hogy biztosan megtalálja minden szöveg az olvasóját?*

– Számos próbálkozást, projektet látok arra, hogy az olvasó közelebbinek érezhesse magához a kortárs irodalmat. Egyik formája ennek a közösségi médián történő számos olvasásnépszerűsítő kísérlet. Ezek a próbálkozások hatékonyak, de úgy gondolom, hogy korlátozott azoknak az alkotásoknak a száma, amelyek esetében nem csupán a szöveg információs értéke a közösségi média által. Kedvelem azokat a törekvéseket, amelyek belehelyezik az irodalomkedvelők életterébe a szövegeket, akár a kocsma-kultúrára való tekintettel, akár médiaközi átjárások által. Persze szükség van a befogadó aktivitására is, a mi felelősségünk olyan térbe helyezni a műveket, amely bárki számára megközelíthető és élő, élményszerű tapasztalatot nyújt.

– *Milyen klasszikus könyvek határozták meg a pályaindulásodat?*

– Valószínűleg erre majd csak jónéhány év múlva tudnék válaszolni, amikor újraolvasom a mostani verseimet, és visszafej-tegetem az állandó jegyek eredetét. Mindig az aktuális olvas-mányélményem bűvkörében vagyok. Csáth-novellákat olvastam a legutóbb.

– *Hogy fogadod azt, ha költőnőnek szólítanak?*

– Egy tanárom az egyik szövegem kapcsán azt mondta nekem, döntsem el, hogy író akarok-e lenni, vagy író nő. Egészen odáig nem éreztem ezt a megkülönböztetést degradálónak.

– *Háttérben vannak manapság a nőírók?*

– Nem érzékelem azt, hogy háttérben lennének, nagyon sok fiatal nőíróat olvasok. A folyóiratok és az antológiák jól szemléltetik ezt a tendenciát.

– *Sorolj fel öt olyan könyvet, amelyet soha nem olvasnál újra, de muszáj volt kézbe vened, és egyszer átrágnod magad rajta!*

– Bölcsészként szerintem ez gyakori tapasztalat. A középkori prédikációkat például nem olvasnám saját magam szórakoztatására.

- *A legutóbbi álmodban hová utaztál?*
- A közvetlen környezetem már kifejezetten unja, ha az álmaimról beszélek, úgyhogy itt szívesen megosztom, hogy a legutóbb egy spanyol partszakaszról álmodtam.
- *Van-e képzelt, nem létező tájad, ahová gyakran látogatsz el?*
- Az előző kérdéshez kapcsolódva térképet tudnék rajzolni az álmodban megjelenő helyszínekhez.
- *Kulcsszavakat, irodalmi irányzatokat, irodalmi fogalmakat, folyóiratokat sorolok fel, reagálj rájuk, fejtsd ki a véleményed röviden! Múzsák az irodalomban, akik maguk is írtak.*
- Vágyott-e többre annál egy múzsa, hogy múzsa legyen?
- *Feminizmus és irodalom.*
- Kérdések jutnak eszembe, amelyekre én is keresem a választ. Hogyan változott a nők irodalmi reprezentációja az évszázadok során? Hatással van-e ma az irodalom a nők megítélésére? Mit jelent a női testről írni manapság? Milyen szerepe van az irodalomnak abban, ahogyan mi, nők a saját testünkhöz viszonyulunk? Hát abban, ahogy a többi nem viszonyul hozzánk?
- *Szomjas oázis-antológia.*
- Remélem, hogy a női test olyan téma tud maradni, amelyhez mindig hozzárendelhető egy eddigiekben szokatlan perspektíva.
- *Költőnő. Írónő.*
- Nem szoktam használni ezeket a kifejezéseket.
- *Avantgárd.*
- Hogyan lázadna a XXI. század alkotója?
- *Szövegirodalom. Cselekményközpontú próza.*
- Mozgásterek. Van-e átjárhatóság közöttük?
- *Lektúr.*
- Jó, hogy van, és hídként tud funkcionálni sok esetben.
- *Címtelen föld-antológia. Ezredévkönyv-antológia. Enumeráció-antológia.*
- Mindhárom esetben igaz, ami az antológiák esetében általában: a kontextus fontos többlettartalom, egy adott mederbe tereli az egyéni műveket.

A kritika akkor jó, ha kiszivárog a lapokból

FERENCZ NAGY ZOLTÁN Brassóban cseperedett fel, mély nyomot hagytak benne a horizonton uralkodó hegyek. Vakációit Csíklázárfalván töltötte, így már elég korán két oldalról is elkezdett ismerkedni az élettel. Jelenleg a BBTE bölcsészkarán magyar–angol szakos hallgató, ami miatt sajnos Kolozsvárra kényszerül, de mindent meg-

tesz, hogy valahogy ott is megszerezesse. Írásai az Előretolt Helyőrségben, az Irodalmi Jelenben, a Székelyföldben, a Helikonban és a Prae-ben jelentek meg.

A kritika akkor jó, ha kiszivárog a lapokból, átítatja a baráti társaságokat, a magányos gondolatokat, álmatlanságot okoz, választra ösztönöz. Hál' Istennek elég kortárs irodalom terem ahhoz, hogy legyen miről beszélni. A párbeszéd kéne álljon a közösségi irodalombefogadás középpontjában, s a párbeszédnek a kritikák adhatnak utat, vagy éppenséggel összegezhetik a már kibontakozó párbeszéde(ke)t. Ez az akár polemikus, de mindenképpen dialogikus folyamat vezethet oda, hogy továbbfejlesszük magunkat a világunk ingereire való reagálásban. Ezek az ingerek leginkább a kortárs irodalomban mutatkoznak meg, s minden egyes írás egy reakció a maga módján, alatta ott van a világ egy darabkája, amittől többé nem lehet eltekinteni, amit számon kell tartani.

– *2001-ben születettél Sepsiszentgyörgyön, de sosem éltél ott; kollektív-korabeli barcasági csángók leszármazottja vagy, mély csíkszéki gyökerekkel. Az Áprily Lajos Főgimnáziumban tanultál, és Csíklázárfalván nyaraltál – ez olvasható rövid bemutatkozó-életrajzodban. Beszélgecssünk cseppet ezekről a csíklázárfalvi nyarakról! Ott olvastad el gyermekkorod meghatározó könyveit, amelyek hatására komolyan foglalkozni kezdteled később az irodalommal?*

– Ott is. Volt egy almafa, aminek az egyik fontos ága már nincs meg, így már nehezebben lehet rá felmászni, s annak a tetejében szerettem a legjobban olvasni.

– *Az első verseidet kinek mutattad meg, hogyan indultál el a pályán?*

– Először ötödik osztályban mutattam meg verset embereknek, az akkori magyartanárnőm rendezett egy irodalmi versenyecskét, ahova lehetett jelentkezni ilyen-olyan irományokkal. Nem volt rossz versike, egy ökörnýálon csüngő pókocskáról szólt, akit ide-oda hordoz a szél. Ezután beállt egy pár éves szünet, amikor nagyon hallgattam arról, hogy szeretek írni. Közben megkamaszodtam, egyre terapeutikusabb s személyesebb lett minden, amit leírtam. Fekete Vincének köszönhetem, hogy elkezdtem közölgetni. Tizenegyedik osztályban jelentkeztem a Székelyföld az évi diákpályázatára, s dobogós lettem, így személyesen is megismerkedhettem vele. A díjátadón megkérdezte, hogy nem írok-e véletlenül a pályázati anyagon kívül is verseket, én meg azt válaszoltam, hogy de. Akkor már jócskán volt, amiből válogatni, úgyhogy küldtem is neki írásokat, amelyekből leközltek egy párat a lapban. Ekkor szembesültem azzal, hogy bizony az is benne lehet a pakliban, hogy nemcsak magamnak írom a verseimet, úgyhogy el is kezdek tudatosabban foglalkozni az írással.

– *Az Előretolt Helyőrség Íróakadémiát ajánlották neked a kortársaid, olvastál róla, hogyan kerültél kapcsolatba az íróiskolával?*

– Egyszer, talán még tizedikben eljött az Előretolt Helyőrség Brassóba rendhagyó irodalomórát tartani. Ritka dolog az ilyesmi az végeken. Megtetszett az irodalomszemléletük, emlékszem, hogy nagyon meghozták a kedvünket az olvasáshoz (s íráshoz).

Páran össze is pótolunk Orbán János Dénes egyik könyvére az előadás végén, s körbejártunk magunk közt. Nagy hatást gyakoroltak ránk, így, amikor betöltöttem 18. életévemet, természetes lépésnek tűnt a jelentkezés.

– *A szakmai fejlődésedre milyen hatással van?*

– Az íróakadémia nélkül biztos nem tartanék ott, ahol tartok. Korán elkezdtem gondolkodni fontos dolgokon: például azon, hogy mit lehet kezdeni a formával. A kezdetektől fogva tudatosságra ösztönzött mindenki, így sok dologtól sikerült megszabadulnom, amit még a kamaszkori (kimondottan) terapeutikus költészetből hoztam magammal. Rendkívül hálás vagyok Sántha Attilának, amiért már lassan három éve rá-ránéz a körmömre, s elhúzza a száját akkor, amikor kell.

– *Tanulható, tanítható-e szerinted a versírás?*

– Meg kell tanulni a rettegett formákat, azok sajnos nem ug ranak ki az emberből, s jó móka beletalálni valami olyanba, ami örök. Ezenkívül az sem árt, ha tudja az ember, hogy mitől nyílik meg a vers mások felé. Ehhez minél több visszajelzést kell kapni, amiket persze meg kell tanulni hasznosítani. Nem lehet megtanulni, hogy mi a jó vers algoritmusa, viszont lehet finomítani a megközelítéseken.

– *A barcasági csángó felmenők – mit takar ez pontosan?*

– Ez így a szó szoros értelmében semmit. A kollektív-korabeli barcasági csángók szófordulat arra vonatkozik, hogy szegény nagyszüleim a kollektív alatt Brassóba kellett csángáljanak, hogy megéljenek, tehát gyakorlatilag csángók lettek, s szegényüknek még évszázadok sem jutottak kiénekelni bánatukat.

– *Miért tartod fontosnak, hogy az ember egy rövid cv-ben leírja ilyen pontosan a családi kötődéseket, a származását, melyből jól behatárolható, hogy ki ő, s hogy erre büszke is? Azt érzem, hogy van mögötte egy komoly identitás-meghatározás.*

– Mit mondhatnék magamról tömörebben? Kiskorom óta érzem, hogy fontos, hova született az ember. Aki ezt tudja, az a helyneveknél sokkal többet ki tud olvasni egy ilyen geográfiaiával telített önmeghatározásból. És itt nem valamilyen nemzeti

vonalon futó identitásfröcsögtetésre gondolok, hanem valami sokkal emberibbre és igazabbra: arra, hogy látszanak-e hegyek a horizonton, mekkora a ködös/tiszta napok aránya, mennyire érnek kulturális ingerek, hol és kikkel tanulom és gyakorlom a nyelve(ke)t.

– *Lételemed a hegyek, ott érzed jól magad. A hegyi tájhoz mit ad hozzá Kolozsvár, verset például hol írsz többet?*

– Kolozsváron is megtaláltam a magam kis szegletét: a Bükk-erdő mellett lakunk, így nagyon gyakran járok oda. Sajnos nem vihettem magammal a sziklámat a Salamon-kövektől, de találtam ott is olyan természeti képződményeket, amik (szerintem) befogadtak. Brassóban mindig ingergazdag a tartózkodásom, általában ott költőibb hangulatba sikerül kerülnöm. Kolozsvár inkább a hétköznapioké, de lassacskán ott is sikerül megtalálni a biztos pontokat, ahol ki tudok evickélni a sodrásból.

– *Melyik volt a legmagasabb csúcs, amit megmásztl?*

– A nyáron sikerült bejárnom a Sciliar- és a Cantinaccio-hegységeket Dél-Tirolban. Sajnos nem tudtam megfelelő felszerelést magammal vinni a 3000 méter magas csúcsok megmászásához, de 2800 méterre így is feljutottam.

– *Van-e kedvenc erdőtípusod?*

– Nagyon szeretem a fenyőerdőt meg a téli, csupasz lombhullató erdőt. Az a jó, hogy ez a kettő nagyon gyakran egymás szomszédságában is megtalálható.

– *Milyen a viszonyod a vízzel és a tengerrel?*

– Nem vagyok oda az úszkálásért, frusztrál, de szeretem nézni a vizet, legyen az bármilyen nagy kiterjedésű. Nagyon le tudnak nyűgözni a nagyobb folyók, igazi egzotikumként hatnak rám.

– *Hó vagy negyvenfokos meleg?*

– Hó, nem bírom a meleget.

– *Nevez meg, kérlek, egy vadállatot, amelynek szívesen a bőrébe bújnál!*

– Szívesen lennék holló valahol a vadonban.

– *Milyen jövője van ma a tájlírának? Hogyan érdemes egy szép hegyi vidékről verset, prózát írni?*

– Úgy, hogy azt a szép hegyi vidék írja. Kérdezzük meg: mit tud még nekünk megmutatni, mit szeretne megmutatni, mit mutassunk meg belőle másnak is? Fontosnak tartom, hogy a táj az irodalomban életre keljen, mert ott van a jövőnk, a tájban. Ha eltüntetjük a keretet a táj széleiről, akkor a föld tágasságába kerülünk: ide kell mutasson a tájlíra, a táj keretein túlra. Vissza kell meséljük magunkat az erdőkbe, a rétekre, el kell felejtünk parkolóhelyekben gondolkodni. Ehhez szerintem nagy szükség van a természet irodalmi megközelítésére, közvetítésére.

– *Angol–magyar szakon tanulsz a kolozsvári BBTE Bölcsészkarán. Miért ez a szakpár, és miért éppen Kolozsvár?*

– Kolozsvár azért, mert Erdély, magyar azért, mert majd valamikor tanárként szeretnék elhelyezkedni, s angol azért, mert kiskorom óta lenyűgöz a középkor, s kicsit érettebb fejjel úgy gondoltam, hogy Shakespeare-ből lenne a legjobb fejest ugrani az őt megelőző évszázadok (angol) irodalmába.

– *Az angol kortárs irodalmat mennyire ismered? Mi jellemző a huszonéves kortárs angol költőkre?*

– Be kell vallanom, hogy az óangol irodalomban tájékozottabb vagyok, mint a kortársban. Ha már kortárs, akkor főleg sci-fi novellákat szoktam olvasni, ezért a költészetről nem nyilatkoznék, nehogy valaki, aki nálam jobban ismeri, rajtakapjon valami elhamarkodott kijelentésen. Az óangol líráról bármikor szívesen nyilatkozok, így most is: az egyik legnagyobb inspirációs forrásom, nem is tudom, mi lenne velem, ha röpke 1000–1400 évvel ezelőtt pár ember Britanniában nem búsult volna ki magából annyi elégiát.

– *A fiatalabb költők kissé eltávolodtak a formaverstől, te a legkorábbi verseidben már a formával éltél. Miért fontos a kötött forma számodra?*

– A formában leginkább a gondolatritmus vonz. Jólesik néha azzal edzeni magam, hogy beleringatom magam valaki más dallamába. Próbálok építkezni a formákból, nem akarok kimondottan formaköltővé válni. Szerintem nem is arra tartok. A forma arra tanított meg, hogy tudjak figyelni a gondolataim inherens dallamára: minden kijelentésnek megvan a legmegfelelőbb for-

mai megnyilvánulása, s ezeknek a megtalálására próbálok törekedni.

– *A mai 20-as-30-as éveikben járó költőket, írókat összefogja meglátásod szerint valamilyen formai megvalósítás, téma, ideológiai irány?*

– Azt látom, hogy ismeretségi körömben többen próbálunk zöld ágra vergődni a formával: kell-e használni, akarjuk-e használni, lehet-e új formákat berobbantani stb. Nem mondanám azt, hogy létezik mozgalom, de szerintem nem árt koncentráltabban gondolkodni ezen a kérdésen. Szerintem elsősorban mindenkit az izgat, hogy valamit másképp csináljunk, valamit jobban, valamit érdekesebben, mint mások.

– *Mit gondolsz az irodalom megosztottságáról, jellemző-e ez a te korosztályodra?*

– Szerintem nincs olyan éles törés, mint amilyennek az első látásra tűnhet. Mindenki próbál eligazodni ezekben a preapokaliptikus időkben, s mindenki próbálja megtalálni a poszt-posztmodern. Talán ez egy olyan kor, amikor nem mi fogjuk megmondani, hogy mi is történik valójában, hanem azok, akik utánunk jönnek.

– *Körvonalazódhat-e olyan markáns csoportosulás a fiatalabbak körében, mint a Forrás-nemzedék volt?*

– A Helikon köré szerveződőknek a *Címtelen föld* antológiával sikerült kézzelfoghatóan is bizonyítaniuk, hogy valamilyen szinten egy húron pendülnek. A kérdés az, hogy érkezik-e majd erre az antológiára válasz, vagy a metamodernhez idomul ezentúl az erdélyi magyar líra. Örölnék annak, ha létrejönne egy párbeszéd, ami segítené finomítani a metamodern fogalmán, vagy esetleg új utakat találni benne, mellette vagy rajta keresztül.

– *Van-e a bölcsészettudománynak konkrét, kézzelfogható, mindennapi haszna?*

– Igen. Bölcsészeti tanulmányokkal minden izgalmasabb. Egy hatalmas hálózatban érzem magam, egy sorsközösségben, ahol minden egyes rezdülésre rímel valami abból a hatalmas irodalmi korpuszból, ami az évezredek során kialakult.

– *Hát a kortárs versnek?*

– A kortárs vers is sorsközösségbe helyez. Olyan, mint egy jó kis kézfogás vagy vállveregetés.

– *Ha falubeli ismerőst kellene meggyőznöd arról, hogy olvasson el egy kortárs verset, novellát, regényt, mivel érvelnél?*

– A kortárs irodalom esélyt ad kapcsolatokat teremteni a világunk olyan elemeivel, amikről talán az adott alkotás nélkül fogalmunk sem lenne. Olyan olvasni, mint kiülni az ablakba, vagy kényelmesen elhelyezkedni a kapu melletti padon, s hagyni, hogy a világ megtaláljon minket.

– *E-book vagy hagyományos könyv, melyiket részesíted előnyben, és miért?*

– Szeretem az e-bookot, mert praktikus, viszont inkább olvasok hagyományos könyvből, ha lehet. Jobban esik úgy olvasni, hogy az oldalak oldalakként jelennek meg, s a sorok nincsenek újrarendezve az aktuális megjelenítő eszköz méreteinek függvényében. Verset kimondottan rossz e-bookon olvasni.

– *Mi az az öt dolog, amit megváltoztatnál a kortárs kritikaírásban?*

– Nem tudom, hogy öt dolgot fogok-e tudni mondani, de megpróbálom. Szerintem a kritika elsősorban a párbeszéd lehetőségét kell keresse. Egy kritika önmagában nem sokat ér. Ha íratatik valmiről kellemes kritika, akkor készüljön róla kellemetlen is. Ki kell ugrasztani a nyulakat a bokorból, s aztán mindegyiket kell hagyni, hogy szaladjon, ameddig tud. Nagyon tetszett, ami történt a Helikonban Sántha Attila *Agtól áig* című kötete kapcsán: valami ilyesmi kéne legyen a kritikaírás dinamikája. Az lenne az ideális, ha mindenről meg lehetne jelentetni egymás mellett egy méltató és egy bíráló kritikát (persze mindkettő legyen őszinte). Szép lenne, ha minden kritikaíró kapna egyből egy vitapartnert, akivel szépen felszínre hoznának egy adott műből mindent, amit csak tudnak.

– *Kulcsszavakat mondok, amelyek meghatározóak voltak a közelmúlt irodalmát illetően, illetve olyan is van, ami most alakult ki. Kérlek, reagálj rájuk röviden!*

Erdélyi Helikon.

– A lehető legjobban épített ideológiailag az erdélyiségre.

- *Forrás-nemzedék.*
- Mai napig ők Az Erdélyi Irodalom.
- *Transzközép.*
- Tetszik az eredettörténete, s ahogy az irodalmat (nem az intertextusok mentén) visszakapcsolták egy mindenkori hagyományba.
- *Telep-csoport.*
- Megmutatta, hogy milyen könnyű csoportosulni.
- *Posztmodern.*
- Szép volt, de valamikor ki kellett fogjon a tinta.
- *Újholdasok.*
- Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János. Ennél szebbet nem lehet mondani az újholdasokról. Hidat építettek, aminek a felénk eső talapzatát még nem biztos, hogy sikerült méltón megerősíteni.
- *Metamodern.*
- Izgalmas dolog, amire ráfér az, hogy beszéljenek az emberek róla.
- *Transzhumán.*
- Szeretem a sci-fit, s ha az az emberiség útja, amit előrevetít, akkor legyen. Lehet, hogy az út a posztantropocénbe a robotokon keresztül vezet.
- *Feminizmus az irodalomban.*
- Szükség van a megnyílásra. A perspektívák sosem lehetnek elég tágak.
- *Slam poetry.*
- Elképesztő szóbeli performansz; az első slam poetry est, amin részt vettem, az egyik legjobb közösségi élményem volt, pedig én nem szerepeltem, sőt alig beszélgettem valakivel a teremből. Slam poetryt olvasni viszont olyan, mint videón nézni naplementét.
- *Testpoétika.*
- Izgalmas, ahogy a szavak képesek testbe fordulni, s fordítva.
- *Mondj öt olyan klasszikus könyvet, amelyet bármikor újraolvasnál, meghatározó élmény volt számodra!*
- Gyűrűk ura, Egy magyar nábob, Karamazov testvérek, Esti Kornél (+ Esterházytól az Esti), Gilgames.

Rajcsányi Gellért

Elsüllyedt Európánk kései krónikása — Cs. Szabó László elbeszélései

Róma, régi napsütötte szeptember, a városjárásban megfáradva üldögélünk egy öreg templom udvarán szerelmemmel, gyermekeim leendő édesanyjával. Velem szemben a Tempietto, Bramante kicsiny, műremek kápolnája, az érett reneszánsz egyik legtökéletesebb alkotása. A templomban esküvő: díszbe öltözött, hangosan csevegő olasz *famiglia* sereglik az udvaron, zajlik az örök római élet az ódon falak között. Megkerülöm a Tempiettót: a násznépből egy fiatal anya szoptatja gyermekét a tövében. Körbenézek: mintha egy Fellini-filmbe kerültem volna. Vagy egy Cs. Szabó-elbeszélésbe, ahol áramló, kalandozó – vagy menekülő – életek suhannak el régi idők kulisszái között, amelyek megannyi rejtélyt, titkot őriznek. Igazi Cs. Szabó-i pillanat volt ez, már csak azért is, mert az ő római esszékötete volt mindvégig a kezemben: aznap ő, az egykori magyar író és szellemisége volt az idegenvezetőnk az Urbs utcáin.

Cs. Szabó László azóta is hol útitársam, hol bölcs útbaigazítóm, hol szerény albérlőm a könyvespolcomon, ahol kötetei illedelmesen sorakoznak akár hónapokon át, hogy aztán egyszer-egyszer újra kezembe vegyem őket, s beszippantsanak történeteik.

Hűlő árnyékban – szól egy életrajzi kötet címe. Rezignált, visszafogott, sztoikus és elegáns címadás. Cs. Szabó László adta ön-életírásának ezt a címet, a bevezetőben azt is megvallva, hogy elvetette egy másik címötletét, ami „A század tanúja” lett volna, mondván: „Hivalkodónak is éreztem, mintha tudatni akar-nám ország-világgal, hogy ki más merült el századomban olyan mélyre, mint hányatott és sokat túrt tanúja, a szerző.” Megint csak: visszafogott rezignáltság, eleganciával párosulva. És ez volt maga Cs. Szabó László stílusa is.

Életrajzát röviden is össze lehet foglalni: született Budapesten 1905-ben, elhunyt Budapesten 1984-ben – de ami a kettő között történt, az korántsem mindennapi életút. Távolról szemlélve, egy Csét (ahogy barátai és tisztelői becézték őt) nem ismerőnek azt lehet mondani: Márai kortársa, Márai sorstársa és Márai *polgártársa* volt. Mégis igen más karakterek voltak – lehettek – ők, bár hasonlóan vágta ketté életüket a XX. század nagy tragédia-sorozata.

Cs. Szabó László ma már kevéssé ismert a széles nagyközönség előtt, sőt valójában soha nem volt az. Nem volt nagy Csédivatkorszak, nem tüzték politikai beszédek élére vagy végére őt. Talán jól is járt ezzel.

Mert – miközben egyszerre és büszkén hordozta magában mind magyarságát, mind európaiságát – Cs. Szabó kívülálló volt. Mélymagyarnak túl európai, kozmopolitának dacos hazafi. A morgó maradiak számára túl szabadelvű és felvilágosult, az avantgárd modernekhez képest ódivatú konzervatív. A már akkor is eltömegesedő és sekélyesedő korszakban a klasszikus műveltség széles tudású birtokosa, a szöszölős szakbarbárokhoz képest viszont könnyedén ide-oda kapdosó dilettáns. Dilettáns a szó legjobb, legpozitívabb értelmében – teszem hozzá nagyon gyorsan, mielőtt félreértenék. Mert a szó eredete a latin *delectare*-ban gyökerezik – az 'önmaga öröme' jelentésben. Ahogy a reneszánsz műpártolók vagy a XVIII–XIX. század utazó, műgyűjtő brit arisztokratái művelték magukat és közösségeiket önmaguk és egymás öröme, átmentve a tudást és az értékeket a letűnő múltból a jól megélt jelenen át a jövő számára.

Cs. Szabó a régi, rendes dilettantékhoz hasonlóan úgy lett a magyar és az általános európai műveltség, művelődéstörténet kései krónikása, hogy egy másik életpályáról kirándult át és ragadt ott szellemi kedvtelésének világában. Eredetileg közgazdász volt, közgazdaság-történeti doktorátust is szerzett. Bár hamar elindult a kultúrtörténet és az irodalom felé – ez egész életére szenvedélyévé vált –, nem (csak) a legszűkebben vett magyar irodalmi közegekben élt és mozgott, és ez határozottan jól tett a

tisztánlátásának. Abban a korban, amikor már kirajzolódtak a magyar nyilvánosságot máig – igaz, egyre hanyatlóbb minőségben – meghatározó törésvonalak népiek-nemzetiek és urbánus-liberálisok között, ő saját, egyéni világlátása mentén írt és alkotott. És közben decens polgári tisztségeket viselt, mi több, a Horthy-korszak egyik befolyásos nyilvánosságalakítója lett egyre forrongóbb időszakban. Cs. Szabó ugyanis 1932–1935 között a Magyar–Olasz Bank, valamint a Kereskedelmi és Iparkamara elnökének titkára volt, majd 1935–1944 között a Magyar Rádió Irodalmi Osztályának vezetője lett Kozma Miklós rádióelnök, Horthy Miklós bizalmasának felkérését elfogadva. A háborús évek alatt egyre feszültebb helyzetben, egyre több korlátozással szembesülve – és azokat feszegetve – próbált kitartani a tisztességes és professzionális munkavégzés mellett. A rádióban számos baloldali és zsidó író is megszólaltatott, munkalehetőséghez juttatott, amíg lehetett.

Persze idáig el is kellett jutnia: karakterét és gondolatiságát nem lehet megérteni származása és családi viszonyai nélkül. Cs. Szabó Budapesten született, de mindenestül erdélyi gyökerű családba, amely hamarjában vissza is tért a szülőföldre, gyermekévei Kolozsváron teltek. Szerencsés, békés korszakban született még – a XX. század tragédiáinak nyitánya előtt pár évvel –, apai és anyai felmenői számos régi családi kincset hagyományoztak az örökösökre, a família legendáriumával egyetemben. Apai részről székely, anyai részről erdélyi szász családból származott, önéletrajzi írásának elején részletezi is a különböző ősök karaktereit. Cs. Szabónak ugyanakkor nem a családi idill, hanem a széthullás a gyermekkori emléke: maga írja, hogy édesanyját depresszióval kezelték (az idős asszony végül szinte kisémmizve élt Kolozsvárott a kommunista román hatalom idején, amely proletárokat költöztetett házába, őt magát egy átjárószobába kényszerítve); édesapja, aki csekélyke írói-újságírói karriert futott be Erdélyben és Budapesten, dzsentris életmódot követő kalandor volt, gyakran távol családjától, az együttlétek pedig nemegyszer végződtek veszekedésekkel.

Cs. Szabót talán már ez is predesztinálta a későbbi átutazó létre, pedig, mint említettük, legszebb férfikorában beérkezett ember volt a kései Horthy-korszak elitjében. „A vándorszenvedély azonban székel örökség. Engem mindenütt el lehet képzelni, csak tornácon nem, pipázva, dohányos szitával, száradó paprika-fűzerek alatt.” Nem is ült Csé a maga tornácán, máshogy alakult sorsa, mind önmaga, mind a rajta kívülálló körülmények miatt. A széthullt családból kikerülve, sikeres tanulmányai és karrierje ellenére később sem volt szerencséje a magánéletben, és erről ő is tehet – maga vall róla életrajzában. Feleségével néhány év után felbomlott házassága: egy fiuk született, egy második gyermek sorsa viszont Csé kérésére az abortusz lett (a férj úgymond aggódott a világhelyzet és anyagi terhei miatt), és erre ráment házasságuk, s Csé egész későbbi magánélete (önéletrírásában az idős szerzőt az önvád és a magány gyötri mindezek miatt).

Az író-hivatalnok viszont akkoriban még a munkába menekül: komoly stallum, írói sikerek, esszék, tanulmányok tömegeinek születése, mások pályájának egyengetése, miközben Horthy Magyarországába hadba vonul, majd hátrálni kezd, s a szovjet kommunizmus kezd dörömbölni a Kárpátok hágóin. Aztán jön 1944 tavasza, s az utolsó pillanatig munkahelyén kitartó Cs. Szabó március 19-én, a német bevonulás napján ezt írja: „*Volksbund*-katonák szállták meg kora reggel a Magyar Távirati Iroda s a Rádió Sándor utcai székházát, bemenet már ők igazoltattak a kapun kívül. Életemben nem esett könnyebben életbe vágó döntés, habozás nélkül fölmentem a vezérigazgatóhoz, s bejelentettem, hogy gondoskodjék azonnali utódról, mert én máris megyek, itt se vagyok, még fiókjaimat sem ürítem ki.”

Az akkor harminckilenc éves Cs. Szabó maga sem sejthette, hogy ez lesz élete második felének nyitánya, s a hátralévő negyven évében a menekülés, az emigráns lét és az állandósult idegenség lesz osztályrésze, amit néhány szerencsés fordulat enyhít majd. És még inkább az egyetemes nyugati (európai) kultúra ismerete: az abban való elmerülés pótolja majd az igazi otthont, az elveszített hazát. Csé a magyar földön dübörgő háborút a Balatonnál,

majd Budán bujdokolva bekkeli ki: 1945-ben még itthon marad, a Képzőművészeti Főiskola Művelődéstörténeti Tanszékét vezeti, majd a berendezkedő sztálinista uralom elől menekülve szinte az utolsó pillanatban, 1948-ban emigrál – értékes könyvekkel és családi kincsekkel teli budapesti lakása, saját vagyona ebek harmincadjára kerül.

Előbb Olaszországban próbál küszködve túlélni: az Itália egész történetét, Róma és Firenze kincseit betéve tudó magyar kultúrpolgár szinte nyomorogva él az olaszok között. Az egykori rádiós osztályvezető, a közgazdaságtan doktora annak örül, hogy utcai pénzváltóban dolgozhat – feketén. Elkeseredett hangulatában éri őt egy szerencsés fordulat: 1951-ben Nagy-Britanniába kerül a BBC meghívására, ahol végül évtizedekig szerény megélhetést biztosított neki a hidegháború árnyékában – és frontvonalaiban – a brit közhíradó magyar adása.

Ahogy idegenbe szakadva lassan elrendeződik az élete, Cs. Szabó a napi aprómunkát igénylő főállása mellett újra elkezdhet szellemi szenvedélyének hódolni: az esszéírásnak. Főhősünket az „esszéíró nemzedék” tagjának tartották életében és ma is, olyan nagyságok mellett, mint Szerb Antal, Halász Gábor vagy Illyés Gyula, de Csé a rá jellemző szerénységgel és hűvösséggel maga kérdőjelezte meg, hogy lehet-e valóban beszélni egy ilyen „esszéíró nemzedékről”. Ő maga viszont sajátos londoni magányában – amit a lassacskán megszerveződő emigráns magyar kulturális és irodalmi élet enyhített aztán – folytatta az esszék, tanulmányok, mindenfajta tűnődések s kisebb-nagyobb elbeszélések, novellák írását is. Nagyüzemben.

Cs. Szabó László munkásságára ugyanis két dolog nagyon jellemző: polgári szorgalommal, decens munkaetikával csak úgy ontotta magából az írásokat – amelyek viszont így is nagy műgonddal készültek, mi több, szerzőjük a magyar nyelv XX. századi művelőinek élvonalába tartozott. Bármely esszéjét vagy novelláját üssük fel, a legszebb, legzamatosabb magyar nyelviséggel íródtak. Önmagukban a szövegeket is lehet csodálni: a meglepő mondatfűzéseket és szellemes gondolatársításokat, a szokatlanságukban is

áramvonalas, továbbgördülő szórendeket, a közhelyek felemelését és a különös fordulatok hétköznapiasítását – hogy végül mindebből bámulatos tudásról tanúbizonyságot adó, ámde soha nem hivalkodó, nem belterjes és nem is szájbarágós írások szülessenek.

Csé gazdag és sokrétű életművéből számos kötetet kiemelhetne az őt kedvelő recenzens. E sorok írója egy kései elbeszélésgyűjtemény mellett döntött, amely jól összefoglalja az író-esszéista különleges világát, mert a kötet mind tematikájában, mind pedig születési körülményeiben – az összegyűjtött írások darabjai 1948 és 1981 között keletkeztek – széles keresztmetszetet ad a szerző munkásságáról.

A *Közel s távol* elbeszélésgyűjtemény 1983-ban jelent meg a Magvetőnél. Akkor, amikor az idős író már egyre rendszeresebben járt haza, mert – a szikár és kemény elhatározásánál kitartó Máraival szemben – Cs. Szabó nem tudott ellenállni a szülőföld csábításának, hiába uralkodott a magyar haza fölött szovjet szuronyok árnyékában a kommunista rezsim. Csé hazajöhetett, művei megjelenhettek itthon is a nyolcvanas évek Magyarorszáján. És ennek örülhetünk: a *Közel s távol* egybegyűjtött elbeszéléseit már akkor és azóta is olvashatták azok, akiknek volt fülük a székelymagyar világpolgár vallomásaira.

Ahogy nehéz kiemelni a *Közel s távol*t a teljes Cs. Szabó-munkásságból, úgy nehéz kiemelni a benne megjelentetett harminc elbeszélésből is egyet. Talán nem is érdemes. Az író – mint műveiben általában – itt is szinte lubickol a saját fölényes tudásán alapuló korrajzok és karakterek fölfestésében. Egy táncos könnyedségével sasszézik ide-oda a történelem különböző színpadai és a kultúrtörténet mélyrétegei között. Hol egy mélyen emberi, kortalan dráma történik az aprólékos gondossággal felrajzolt díszletek között, hol egy kevésbé ismert vagy elfeledett korszak kel életre a jól kimunkált karaktereken keresztül. Az író századról századra, saját jelenkora és a távoli múlt között ugrál játékosan, és erre a szellemi utazásra invitálja olvasóit is.

A nyitó *Irgalom* 1950-ben játszódik Olaszországban, s valószínűleg a már akkor Itáliában élő író és a Magyarországról utána

menekülő élettársának történetét dolgozza fel: hogyan talál újra egymásra testileg és lelkiileg egy emigráns magyar férfi és egy, a sorsát a férfi mellé kötő, hozzá kimenekülő nő a háború után éledező olasz földön. Az ezt követő *A kegyenc* is Itáliában játszódik, de 1588-ban, Velencében: szerencsésen oda jutott magyar diákok csevegnek, mulatoznak, tanulnak és dolgoznak, miközben vissza-visszagondolnak háború sújtotta, darabjaira esett, Kárpátok-beli hazájukra. A *Délutáni előadás* az író kamaszkorába, a húszas Budapestre vezet vissza. A *kép* című elbeszélés egy múzeumi kalandot ír le a harmincas évek Párizsában. Cs. Szabó életének nagy fordulópontját, az olaszországi, szinte nyomorgó éveket idézi fel *Az érme*, ahogy a művelt magyar professzorból lett, olasz életbe csöppent egyszeri pénzváltó egy régi érme eredetiségét kezdi el kutatni.

És így tovább, és így tovább: a történetek a műveltséggel való játszadozáson túl felidéznek a régi Európát, mármint az utolsó régi Európát, a XX. század közepét, amely egyszerre ocsúdott utolsó nagy háborújából, számba véve (ön)pusztításának fizikai és szellemi nyomait; miközben a romok között túlélő polgárok és proletárok még őriztek valamit a háborúk előtti békeidők tartásából, életszemléletéből. Érdekes és tanulságos palackposták ezek jó fél évszázad távolából a kétezerhúszas évekbe, egy örökre megváltozott Európába.

Ahogy tovább olvassuk Csét, újabb elbeszéléseiben még mélyebbre merülhetünk vele a civilizáció mélyrétegeibe. Az *Is-Ten, a nagy órásmester*ben Pekingbe kerülünk, 1610-ben, és egy európai hittérítő szemén és gondolatain keresztül csodálkozhatunk rá az elzárt, császári kínai birodalomra. Vagy ott a *Titus beszél*, amelyben az öreg Rembrandt karakterét vázolja föl az író úgy, ahogy fia, Titus láthatta a nagy holland festőt.

Két elbeszélés még így is kiemelkedik a művek szépen csiszolt füzéréből: az egyik Európa egykor volt fénykorának és nagy harakirijének, a felvilágosodás első pillanataitól a haláltáborokig vezető drámájának az elbeszélése egy mágikus realista történetben. A *Béke az országban* aprólékos korrajzot, mi több, egész tablót

fest föl egy meg nem nevezett német fejedelemségről valamikor a XVIII. század mélyén, ahol a fejedelemasszony és fia útnak indul, hogy megszemlélje – a békét az országban. A hintó kaktuszgyűjtő plébánosok, oboát fújó éjjeliőrök, sikamlós regényeket áruló könyvárusok mellett halad el, majd kihajtanak az idilli vidékre, ahol Róbert, a medve bödőnnel jár mézért a remetékhez.

Az út aztán egy sűrű, kísérteties erdőhöz ér, furcsa, pokoli jelenetek tárulnak a fejedelmi család elé. „Csonttá aszott, tántorgó férfi vitt a hátán vállára csukló csontvázat, egy lovas keresztezte útjukat, bőre szeme láttukra foszlott le, s elevenen megnyúzva vágatott előttük, égő szemű vérebek hajsztak egy lángoló hajú, sikoltozó lányt, de a láng sohase kapott a testébe, s a veszettül csaholó kutyák sem érték utol soha a menekülőt, üvöltő vezényszavak pattogtak olyan nyelven, amely anyanyelvünknek tűnt, s mégse volt egészen az, a parancsok után olyanféle csattanás következett, mint amikor becsuknak egy nehéz páncélajtót...” A boschi látomások, a német – és európai – jövő víziója aztán brechti abszurdba fordul, ahogy a rokokó fejedelemasszony megszemléli a készséges börtönőrök kalauzolásában a pedánsan elrendezett haláltábor.

Az *Ádám és Éva* elbeszélése pedig megrendítő történet férfibúról és férfivágyakról, ahogy egy öregedő férfi felszámolja addigi életét, mindent otthagy maga mögött, autójába ül, hogy vigye őt a kocsí és az út oda, ahova csak akarja, hogy újra megérezze a szabadság ízét – ha még képes rá. „Ám a szabadság legyen tökéletesen az, teljes felszabadulás. Hátat fordít kiegészztendeinek, elmegy világgá. Emlékei már csak füstöt eregetnek, széttapossa paraszukat, mielőtt alattomosan megfojtának...” A történet álom és valóság határán ér véget – talán pont ott, ahová tűnődő pillanataiban mindenki vágyik.

SZABÓ BARBARA

Kintsugi

*Leheletem szókristályokká fagy,
lebeg az éter őszi ködterében.
Jéghideg ujjammal rendezem
a sorokat. Egymagam versenyzem
e percben a súlytalanság ellen
mindaddig, míg megérkezel, s
a szavak után nyúlsz, vagy, ha
úgy tetszik, újakat teremtesz.
Kétségbeesetten táblákat teszek
a töréspontokhoz, beengedlek,
de akármerre lépsz,
mindig törésvonalon állsz.
Szavaid arannyá nehezednek,
hogy feltöltsék a repedések
mentén kialakult hiányt.*

Ködös Albion

*Lehet, hogy Albion
vagyok, de a ködöt
te hoztad –
puha plédet.*

*Mielőtt
beleptél vele,
a morfémáidhoz
meztelenítettem
magam, és –*

*Siklottunk, akár
cirádás csiga a
nyálkás nyomán.*

*Most kivonatot
készítek, mert
gyógyít,
te is tudod.*

*Harminc napon
át tisztulok,
makulátlan
leszek, mint
Dover krétasziklái –
távolról.*

*A fehér máshol a
gyász színe –
mondtam a
temetőben, ahova
először hívtál.*

*A végső találka
a Pagonyban
játszódott, onnan
vonultál el a köddel.*

*A fehérség, a fagy
és a hamvak
maradtak.*

SZABÓ BARBARA 1995-ben született Zalaegerszegen, jelenleg Budapesten él. Idén végez az ELTE pszichológia mesterszakán, a szabadideje jelentős részét igyekszik az irodalomnak szentelni. Általános iskolás korában írta az első versét, a tudatos alkotási folyamat magasabb szintje azonban csak az utóbbi években kezdte el foglalkoztatni.

2022. OKTÓBER

- 3 **Böszörményi Zoltán:** A lélek varázshotja (vers)
- 6 **Becsy Zsombor:** Balerina (próza)
- 9 **Muszka Sándor:** Fényhozó; Ellenünk (versek)
- 10 **Gáspár Ferenc:** Akkor (próza)
- 15 **Lajtos Nóra:** Betakar majd szülőházam (vers)
- 17 **Másréti Kató Zoltán:** Főnix (próza)
- 19 **Hodossy Gyula:** Porfedte ünnep (vers)
- 20 **Péntek Imre:** Egy jó nap; Nyálas ótvar; Lakoma (versek)
- 23 **Bartha Ádám:** Vadászösztön (próza)
- 26 **Vass Tibor:** Fügés vers
- 29 **Patócs Molnár János:** Kaszting (próza)
- 41 **Eszteró István:** Fratelli e sorelle; Hajléktalan (versek)
- 44 **Ambrus Máté:** Estike (próza)
- 47 **Csobánka Zsuzsa Emese:** Belső ösvény (vers)
- 49 **Nagy Zopán:** Átjárások / Valenciai fél-álmok... (próza)
- 52 **Rónai Balázs Zoltán:** Az Egeknek szerkezetjét (vers)
- 53 **Murányi Sándor Olivér:** Ritka vad (próza)
- 55 „Álmomban kormorántollat mosok” – Két kortárs indían költő, **Kim Shuck** és **Al Hunter** versei **Gyukics Gábor** fordításában
- 60 **Cecilie Enger:** A fehér térkép – **Petrikovics Edit** fordítása
- 65 **Bene Zoltán:** Vívódás – Gárdonyiról, nőkről, szerelemről, életműről (tárca)
- 68 **Németh István Péter:** Pápa, az én Podolinom (tárca)
- 72 Köszöntjük a 80 éves **Nádas Pétert**
- 72 **Szőllősi Mátyás:** Kápolna
- 75 **Nagy Zopán:** Árnyat vető / tükör-velő
- 78 **Bartis Attila:** Nádas 80
- 79 **Székelyhidi Zsolt:** Világosodás
- 82 **Abafáy-Deák Csillag:** Visszajönni
- 86 **Piroska Katalin:** Ki akarom űzni magamból a félelmet – Rendhagyó gondolatok Böszörményi Zoltán *Regál* című régi-új regényéről
- 94 **Farkas Nikolett:** „Százhusz évesen sem jutott semmi vigasztaló az eszébe” (Sántha Attila: Ágtól áig)
- 98 **Kadlót Nikolett:** Szellemi táplálék (Cserna-Szabó András: Rézi a páczban)
- 101 **Szabó Fanni:** Bőr alá csúsztatott szemek (Ilyés Krisztinka: Papírcsillag)

- 105 **Schranz Áron:** A sötétség mélyén (Szergej Lebegyev:
Augusztus gyermekei)
- 109 **Oláh András:** „Ez nem a szentek játszmája” (Oberczián Géza:
A küldöttek)
- 114 **Petrőczy Éva:** Nyaralóhelyből mentsvár (Tóth Gábor Ákos:
Balatoni menedék)
- 118 Egy jó kritika a reggeli mellett a konyhában is beszédtema
lehet! – **Varga Melinda** beszélgetése **Lázár Kingával**
- 125 A kritika akkor jó, ha kiszivárogozik a lapokból – **Varga Melinda**
beszélgetése **Ferencz Nagy Zoltánnal**
- 133 **Rajcsányi Gellért:** Elsüllyedt Európánk kései krónikása –
Cs. Szabó László elbeszélései (esszé)
- 141 Debüt – **Szabó Barbara:** Kintsugi; Ködös Albion (versek)

LAPSZÁMUNKBÓL

• **Böszörményi Zoltán**

A lélek varázssbotja

• **Muszka Sándor**

Fényhozó

• **Lajtos Nóra**

Betakar majd szülőházam

• **Hodossy Gyula**

Porfédte ünnep

• **Bartha Ádám**

Vadászösztön

• **Patócs Molnár János**

Kasztingó

• **Ambrus Máté**

Estike

• **Csobánka Zsuzsa Emese**

Belső ösvény

• **Becsy Zsombor**

Balerína

• **Gáspár Ferenc**

Akkor

• **Másréti Kató Zoltán**

Főnix

• **Péntek Imre**

Nyálás ótvar

• **Vass Tibor**

Fügés vers

• **Eszteró István**

Hajléktalan

• **Nagy Zopán**

Átjárások / Valenciai fél-álmok...

• **Rónai Balázs Zoltán**

Az Egeknek szerkezetjét

• **Murányi Sándor Olivér** *Ritka vad*

A 80 éves **Nádas Péter** köszöntése

Szöllősi Mátyás: *Kápolna*

Nagy Zopán: *Árnyat vető / tükrörelő*

Bartis Attila: *Nádas 80*

Székelyhidi Zsolt: *Világosodás*

Abafáy-Deák Csillag: *Visszajönni*

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka

Nemzeti Kulturális Alap